

CEA MAI BINE VÂNDUTĂ CARTE ITALIANĂ A SECOLULUI XX

SUSANNA TAMARO

MERGI UNDE
TE POARTĂ
INIMA

Roman vândut în
16 milioane
de exemplare

BUZZ
BOOKS

**BUZZ
BOOKS**

Cărțile despre care toată lumea vorbește!

O colecție cosmopolită, locul de întâlnire a celor mai noi opere de ficțiune contemporană – romane aflate în topurile internaționale, premiate, ecranizate sau în curs de ecranizare, traduse în zeci de limbi – cărți provocatoare, pe care abia aștepti să le citești

Susanna Tamaro s-a născut la Trieste în 1957. În 1976 a obținut o diplomă de profesoară, iar apoi, o bursă de studii la Centro Sperimentale di Cinematografia din Roma. A debutat în 1989 cu romanul *La testa fra le nuvole*, distins cu premiile Italo Calvino și Elsa Morante, urmat de *Per voce sola* (1991), care a primit premiile Rapallo și International PEN, și de *Mergi unde te poartă inima* (*Va' dove ti porta il cuore*, 1994), bestseller internațional, roman vândut în 16 milioane de exemplare. În 2003 a regizat filmul *Nel mio amore*, adaptare a povestirii *L'inferno non esiste*. Cărțile sale, printre care *Anima Mundi* (1997), *Cara Mathilda* (1997), *Rispondimi* (2001) și *Ascolta la mia voce* (2006), continuarea romanului *Mergi unde te poartă inima*, sunt traduse în întreaga lume.

SUSANNA TAMARO

MERGI UNDE
TE POARTĂ
INIMA

Traducere din limba italiană și note

Va' dove ti porta il cuore
Susanna Tamaro
Copyright © 1994 Baldini & Castoldi
Copyright © 2000 Susanna Tamaro
© 2001 RCS Libri S.p.A.

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Mergi unde te poartă inima
Susanna Tamaro

Copyright © 2017 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Corector: Emilia Achim
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TAMARO, SUSANNA
Mergi unde te poartă inima / Susanna Tamaro;
trad.: Doina Cernica – București: Litera, 2017
ISBN 978 - 606 - 33 - 2093 - 4
I. Cernica, Doina (trad.)
821.111 (94) - 31 = 13 5.1

Pentru Pietro

O, Shiva, care-i a ta realitate?

Ce este acest univers copleșit de uimire?

Ce forme zămislește sământa?

Ce înseamnă această viață dincolo de forma

care umple formele?

Cum putem să intrăm plenar în ea, dincolo de

spațiu și timp, de nume și chipuri?

Risipește-mi îndoielile!

Dintr-un text sacru
al shivaismului din Cașmir

Opicina, 16 noiembrie 1992

Ești plecată de două luni, și de două luni, în afara unei ilustrate prin care mă anunțai că ești încă în viață, nu mai am vești despre tine. În această dimineață, în grădină, m-am oprit îndelung în fața trandafirului tău. Cu toate că este toamnă târziu, purpuriul lui se profilează, solitar și arogant, pe restul vegetației de-acum stinse, îți aduci aminte când l-am plantat? Aveai zece ani și citeșezi de puțin timp *Micul prinț*. Ți-o dăruisem eu, ca premiu pentru că trecuseși clasa. Ai rămas vrăjită de poveste. Dintre toate personajele, preferații tăi erau trandafirul și vulpea. Nu-ți plăceau, în schimb, baobabul, șarpele, aviatorul și nici oamenii goi și îngâmfăți care rătăceau așezați pe micuțele lor planete. Așa încât, într-o bună zi, în timp ce ne luam micul dejun, ai spus: „Vreau un trandafir”. La obiecția mea că aveam deja atâția, mi-ai răspuns: „Vreau unul care să fie numai al meu, vreau să-l îngrijesc, să-l fac să crească mare”. Firește, în afară de trandafir, voiai și o vulpe. Cu șiretenia copiilor, puseseseși dorința simplă înaintea celei aproape imposibile. Cum puteam să-ți refuz vulpea, după ce îți îngăduisem trandafirul? Asupra acestui punct am discutat mult și în cele din urmă am căzut de acord pentru un câine.

Înainte de a merge să-l luăm, nu ai închis ochii toată noaptea. La fiecare jumătate de oră, băteai la ușa mea și ziceai: „Nu pot să dorm”. Dimineață, la șapte, mâncaseși deja, erai îmbrăcată și spălată. Cu pardesiul alături, mă așteptai așezată în fotoliu. La opt și jumătate ne aflam în fața intrării la adăpostul pentru câini: era încă închis. Tu, privind printre gratii, spuneai: „Cum să știu care este, cu adevărat, al meu?” Exista în glasul tău o mare neliniște. Eu te linișteam: „Nu-ți face griji”, ziceam, „gândește-te cum micul prinț îmblânzit vulpea”. Ne-am întors acolo trei zile la rând. Înăuntru erau peste două sute de câini, iar tu voiai să-i vezi pe toți. Te opreai în fața fiecărei cuști, stăteai nemișcată și pierdută într-o aparentă nepăsare. În acest timp, câinii, cu toții, se aruncau în împletitura de sârmă, lătrau, făceau salturi, încercând să-i smulgă ochiurile. Responsabila era cu noi. Luându-te drept o fetiță ca toate celelalte, ca să te convingă, îți arăta exemplarele cele mai frumoase: „Privește cockerul acela!”, îți spunea. Sau: „Ce părere ai de această Lassie?” În loc de răspuns scoteai un soi de mormăit și mergeai înainte fără să o ascuți.

Pe Buck l-am întâlnit în cea de-a treia zi a acelei *via crucis*. Stătea într-

una din boxele din spate, acelea în care erau plasați câinii convalescenți. Când am ajuns în fața zăbrelelor, în loc să ne alerge în întâmpinare împreună cu toți ceilalți, a rămas nemișcat, fără să-și ridice măcar capul. „Acela!”, ai exclamat, arătându-l cu degetul. „Vreau câinele acela!” Îți aduci aminte chipul năucit al femeii? Nu reușea să priceapă cum de voiai să intri în stăpânirea acelei potăi oribile. Da, pentru că Buck era scund de statură, dar în piticenia sa însuma aproape toate rasele lumii. Capul de lup, urechile moi și pleoștite de câine de vânătoare, labele avântate ale unui baset, coada spumoasă de fox și blana brun-roșcată a unui doberman. Când am mers la birouri să semnăm hârțile, funcționara ne-a spus povestea lui. Fusese aruncat dintr-o mașină în goană, la începutul verii. În cădere, se rănise grav și, din această cauză, una din labele de la spate îi atârna ca moartă.

Buck este acum lângă mine. În vreme ce scriu, suspină din când în când și își apropie vârful nasului de piciorul meu. Botul și urechile i-au devenit de-acum albe, iar pe ochi i s-a așezat de câțiva timp ceața aceea, care dintotdeauna se așază pe ochii câinilor bătrâni. Mă tulbură să-l privesc. E ca și cum aici, alături, ar fi o parte din tine, partea pe care o iubesc mai mult, aceea care, cu atâția ani în urmă, între cei două sute de ocupanți ai refugiului, a știut să-l aleagă pe cel mai nefericit și mai urât.

În aceste luni, rătăcind prin singurătatea casei, anii de neînțelegeri și de mâhniri ai conviețuirii noastre s-au șters. Amintirile care mă înconjoară sunt cele despre tine fetiță, făptură vulnerabilă și pierdută. Ea este cea căreia îi scriu, și nu persoanei sigure de ea și arogante din ultimul timp. Trandafirul mi-a dat ideea. Azi-diminează, când am trecut pe lângă el, mi-a spus: „Ia o hârtie și scrie-i o scrisoare!” Știu că, în momentul plecării, ne-am înțeles să nu ne scriem și, cu inima strânsă, respect pactul. Aceste rânduri nu-și vor lua niciodată zborul ca să te ajungă în America. Dacă nu voi mai fi eu la întoarcerea ta, vor fi ele aici, ca să te aștepte. De ce spun asta? Fiindcă – nu-i de atunci nicio lună – pentru întâia oară în viață am fost bolnavă. Așa încât acum știu că între toate lucrurile posibile există și acesta: în șase sau șapte luni aș putea să nu mai fiu aici și să-ți deschid ușa, îmbrățișându-te. Cândva, o prietenă îmi zicea că la persoanele care nu au suferit niciodată de nimic, când vine, boala se manifestă imediat și violent. Mie, uneia, chiar așa mi s-a întâmplat: într-o dimineată, în vreme ce udam trandafirul, pe neașteptate cineva a stins lumina. Dacă soția domnului Razman nu m-ar fi văzut prin împrejmuirea ce separă grădinile noastre, aproape sigur la ora asta ai fi fost orfană. Orfană? Așa se spune când moare o bunică? Nu sunt chiar sigură. Poate că bunicii sunt atât de neluați în seamă, încât momentul pierderii lor e lipsit de semnificație. De bunici nu ești nici orfan, nici văduv.

În mod firesc, îi părăsești pe drum tot așa cum, din neatenție, uiți o umbrelă.

Când m-am trezit în spital, nu-mi aminteam absolut nimic. Cu ochii încă închiși, aveam senzația că îmi crescuseră două mustăți lungi și subțiri, mustăți de pisică. Dar de cum i-am deschis, mi-am dat seama că era vorba de două tubulețe de plastic; îmi ieșeau din nas și coborau de-a lungul buzelor. În jurul meu nu erau decât aparate ciudate. După câteva zile am fost mutată într-o cameră normală, în care se mai aflau alte două persoane. În vreme ce eram acolo, într-o după-amiază au venit la mine domnul Razman cu soția. „Sunteți încă în viață”, mi-a spus, „datorită câinelui dumneavoastră care lătra ca un nebun”.

Când începusem de-acum să mă ridic, a intrat în încăpere un medic tânăr, pe care îl mai văzusem și altă dată în timpul vizitelor. A luat un scaun și s-a așezat lângă patul meu. „Dat fiind că nu aveți rude care să vă poarte de grijă și să decidă pentru dumneavoastră”, a zis, „va trebui să vă vorbesc fără intermediari și sincer”. Vorbea și, în vreme ce vorbea, mai mult decât să-l ascult, îl priveam. Avea buzele subțiri și, cum știi, mie niciodată nu mi-au plăcut persoanele cu buze subțiri. Dacă stăteai să-l asculți, starea sănătății mele era atât de gravă, că nu-mi îngăduia să mă întorc acasă. Mi-a numit două sau trei cămine cu asistență medicală, unde m-aș fi putut duce să trăiesc. Din expresia feței mele trebuie să fi înțeles ceva, pentru că imediat a adăugat: „Nu vă imaginați azilul de altă dată, acum totul e altfel, au odăi luminoase și grădini mari în jur, unde ați putea să vă plimbați”. „Doctore”, i-am spus atunci, „ați auzit de eschimoși?” „Sigur că am auzit”, a răspuns el ridicându-se. „Vedeți, eu vreau să mor ca ei”. Și dat fiind că nu părea să priceapă, am mai zis: „Aș prefera să cad cu fața în jos, între dovleceii din grădina mea, decât să trăiesc încă un an țintuită la pat, într-o cameră cu pereții albi”. În acel moment, el era deja în ușă. Zâmbea cu răutate. „Atâția zic așa”, a spus înainte să dispară, „dar în ultima clipă aleargă cu toții aici să fie tratați și tremură ca frunzele”.

Trei zile după aceea, am semnat un document ridicol în care declaram că, dacă din întâmplare aș muri, responsabilitatea ar fi a mea și numai a mea. Am încredințat-o unei tinere infirmiere cu un cap micuț și cu doi cercei enormi de aur și pe urmă, cu puținele mele lucruri adunate într-o punguță de plastic, m-am îndreptat spre stația de taxi.

De cum m-a văzut apărând la intrare, Buck a început să alerge în cerc ca un nebun. Apoi, pentru ca să-și manifeste fericirea, a devastat lătrând două sau trei răzoare. De data aceasta, n-am avut inimă să-l cert. Când a venit lângă mine, cu nasul murdar de pământ, i-am spus: „Ai văzut, bătrânelul meu? Suntem din nou împreună”. Și l-am scărpinat după urechi.

În zilele următoare, am făcut puțin sau nimic. După accident, partea stângă a corpului nu mai răspunde ca altă dată la comenzile mele. Mâna, mai ales, a devenit foarte înceată. Și cum mă înfurie ca ea să mă învingă, fac totul ca să o folosesc mai mult decât pe cealaltă. Mi-am legat o fundiță roz la încheietură, ca să-mi aduc aminte, de câte ori este nevoie să iau un lucru, să folosesc stânga, nu dreapta. Cât timp corpul îți funcționează, nu-ți dai seama ce mare dușman poate să-ți fie; dacă cedezi din voința de a-l înfrunța, chiar și numai pentru o clipă, ești pierdut.

În orice caz, dată fiind autonomia mea redusă, i-am încredințat un rând de chei soției lui Walter. Ea este cea care trece în fiecare zi să mă vadă și îmi aduce tot ce am nevoie.

Învârtindu-mă între casă și grădină, gândul la tine a devenit insistent, o adevărată obsesie. De mai multe ori am ajuns până la telefon și l-am ridicat cu intenția de a-ți trimite o telegramă. De fiecare dată, însă, de cum îmi răspundea centrala, hotărâam să n-o fac. Seara, stând în fotoliu – în fața mea, pustietatea și, în jur, tăcerea – mă întrebam cum ar fi fost mai bine. Bineînțeles, cum ar fi fost mai bine pentru tine, nu pentru mine. Cu siguranță, pentru mine ar fi fost cu mult mai frumos să mă duc avându-te lângă mine. Sunt convinsă că, dacă ți-aș fi spus de boala mea, ți-ai fi întrerupt șederea în America și-ai fi alergat aici. Și pe urmă? Pe urmă, poate, aș fi trăit încă vreo trei sau patru ani, poate în scaun cu rotile, poate imbecilizată, iar tu, din datorie, m-ai fi îngrijit. Ai fi făcut-o cu devotament, însă, cu vremea, devotamentul acesta s-ar fi preschimbat în furie, în ură. Ură, pentru că anii ar fi trecut și ți-ai fi irosit tinerețea. Pentru că dragostea mea, cu efect de bumerang, ți-ar fi împins viața într-o fundătură. Așa zicea înăuntrul meu glasul care nu voia să-ți telefonez. Dar abia hotărâam că acesta avea dreptate, că imediat apărea în mintea mea un glas contrar. Cum te-ai fi simțit, mă întrebam, dacă în momentul în care ai fi deschis ușa, în loc să ne găsești pe mine și pe Buck, bucuroși, ai fi găsit casa goală, pustie de timp? Există ceva mai cumplit decât o întoarcere care nu reușește să se împlinească? Dacă ți-ar fi ajuns acolo, departe, o telegramă cu vestea dispariției mele, nu te-ai fi gândit, poate, la un soi de trădare? La o pedeapsă? Dat fiind că în ultimele luni ai fost urâcioasă cu mine, te pedepseam, plecând fără să te previn. Aceasta ar fi fost nu un bumerang, ci o genune, și cred că-i cu neputință să supraviețuiești unui astfel de lucru. Ceea ce trebuia să-i spui ființei iubite rămâne pe vecie în tine. Ea se află acolo, sub pământ, și nu mai poți s-o privești în ochi, să o îmbrățișezi, să-i spui ceea ce nu i-ai spus încă.

Zilele treceau, și nu luam o hotărâre. Apoi, în această dimineață,

sugestia trandafirului. Scrie-i o scrisoare, un micuț jurnal al zilelor tale, care să continue să-i țină companie. Așa încât, iată-mă aici, în bucătărie, cu un vechi caiet de-al tău în față, mușcând tocul ca un copil aflat în dificultate cu lecțiile. Un testament? Nu chiar, mai curând ceva care să te însoțească în ani, ceva ce ai putea citi de fiecare dată când ai să simți nevoia să mă ai aproape. Nu te teme, nu vreau nici să-ți țin predici, nici să te întristez, ci numai să mai stăm puțin de vorbă, cu intimitatea care ne lega odată și pe care am pierdut-o în ultimii ani. Pentru că am trăit mult și am lăsat în urmă atâta lume, știu de-acum că morții apasă nu atât prin absență, cât prin ceea ce – între ei și noi – nu a fost spus.

Vezi, mi s-a întâmplat să fac pe mama, pentru tine, mai târziu, la o vârstă la care, de obicei, nu ești decât bunică. Aceasta a avut mai multe avantaje. Avantaje pentru tine, pentru că o bunică-mamă e întotdeauna mai atentă și mai înțeleghătoare decât o mamă-mamă, și avantaje pentru mine, fiindcă în loc să mă ramolesc odată cu cele din generația mea, între o canastă și o după-amiază la club, am fost antrenată din nou, cu putere, în fluxul vieții. Însă, la un anumit punct, ceva s-a rupt. Vina nu a fost nici a mea, nici a ta, ci doar a legilor naturii.

Copilăria și bătrânețea se aseamănă. În ambele cazuri, din motive diferite, ești mai degrabă lipsit de apărare și nu poți – sau nu mai poți – să participi la viața activă, și asta îți permite să trăiești cu o sensibilitate în afara schemelor, deschisă. Adolescența e timpul în care începe să se formeze în jurul nostru o platoșă invizibilă.

Se formează în adolescență și continuă să se întărească de-a lungul întregii vârste adulte. Procesul creșterii sale aduce puțin cu acela al perlelor, cu cât mai mare și mai profundă este rana, cu atât e mai puternică platoșa care se dezvoltă în jur. Pe urmă însă, cu trecerea timpului, ca o haină purtată prea mult, în părțile mai intens solicitate începe să se uzeze, să se vadă urzeala și, deodată, la o mișcare bruscă, se sfâșie. La început nu-ți mai dai seama de nimic, ești convinsă că platoșa te apără încă în întregime, până când, într-o zi, pe neașteptate, în fața unui lucru stupid, fără să știi pentru ce, te apucă plânsul, ca pe un copil.

La asta mă gândesc de fapt, atunci când spun că între mine și tine s-a ivit un dezacord natural. La vremea când platoșa ta a început să se formeze, a mea era deja bucăți. Tu nu suportai lacrimile mele, iar eu nu suportam duritatea ta neașteptată. Deși eram pregătită pentru faptul că îți vei schimba caracterul în adolescență, odată schimbarea petrecută, mi-a fost greu s-o suport. Brusc, o persoană nouă se afla în fața mea, și pe această persoană nu știam cum s-o iau. La căderea nopții, în pat, în momentul în care îmi adunam

gândurile, eram fericită pentru ce ți se întâmpla. Îmi ziceam, cine trece prin adolescență neatins nu va deveni vreodată cu adevărat adult.

Dimineața însă, când îmi trânteai prima ușă în față, ce deprimare, ce dorință de a plânge! Nu reușeam să găesc nicăieri energia necesară ca să-ți țin piept. Dacă vei ajunge vreodată la optzeci de ani, vei înțelege că la vârsta asta te simți ca o frunză la sfârșit de septembrie. Lumina zilei durează mai puțin și, încet-încet, copacul începe să cheme la sine sevele hrănitoare. Azot, clorofilă și proteine sunt supte de trunchi, și cu ele se duce și verdele, elasticitatea. Încă stai suspendat, dar știi că nu pentru multă vreme. Una după alta, cad frunzele vecine, le privești căzând, trăiești în teroarea că se pornește vântul. Pentru mine, vântul erai tu, vitalitatea gâlcevitoare a adolescenței tale. Ți-ai dat vreodată seama, comoara mea? Am trăit în același copac, dar în anotimpuri diferite.

Îmi vine în minte ziua plecării. Cât eram de nervoase, nu? Nu ai vrut să te însoțesc la aeroport, și la fiecare lucru pe care îți aduceam aminte să-l iei, îmi răspundeai: „Doar merg în America, nu în deșert! „În prag, atunci când ți-am strigat cu o voce odios de stridentă: „Să ai grijă de tine!”, fără ca măcar să te întorci, m-ai salutat zicând: „Să ai grijă de Buck și de trandafir!”

Știi, pe moment am rămas un pic dezamăgită de acest rămas-bun al tău. Bătrână sentimentală ce sunt, mă așteptam la altceva, mai banal, un sărut sau o frază drăgăstoasă. Doar în noaptea când, neizbutind să adorm, mă învârteam în capot prin casa pustie, mi-am dat seama că a-i îngriji pe Buck și trandafirul voia să însemne a îngriji acea parte din tine care continua să-mi fie alături, partea fericită din tine. Și mi-am mai dat seama că uscăciunea aceluia ordin nu era insensibilitate, ci tensiunea extremă a unei persoane gata să plângă. Este platoșa de care vorbeam mai înainte. Tu o ai încă atât de strâmtă, că aproape nu respiri. Îți amintești ce îți spuneam în ultima vreme? Lacrimile care nu curg se depun pe inimă și, cu timpul, o înlănțuiesc și o paralizează, precum calcarul înlănțuiește și paralizează angrenajele mașinii de spălat rufe.

Știu, pildele mele luate din universul bucătăriei, în loc să-ți stârnească râsul, te scot din sărite. Acceptă: fiecare se inspiră din lumea pe care o cunoaște mai bine.

Acum trebuie să te las. Buck suspină și mă privește cu ochi imploratori. Și în el se manifestă regularitatea naturii. În toate anotimpurile cunoaște ora păpatului cu precizia unui ceasornic elvețian.

18 noiembrie

În această noapte s-a dezlănțuit o ploaie puternică. Era atât de violentă, că de mai multe ori m-am trezit din pricina zgomotului pe care îl făcea, bătând în obloane. Dimineață, când am deschis ochii, convinsă că timpul era încă urât, m-am cuibărit îndelung în așternut. Cum se schimbă lucrurile cu anii! La vârsta ta, eram un soi de pârș, dacă nimeni nu mă deranja, puteam să dorm și până la prânz. În schimb, acum sunt întotdeauna trează înainte de ivirea zorilor. Așa încât zilele devin lungi-lungi, fără sfârșit. Există o cruzime în toate acestea, nu? Orele dimineții sunt cele mai cumplite, nu e nimic care să te ajute să te sustragi, stai aici și știi că gândurile tale pot să meargă numai înapoi. Gândurile unui bătrân nu au viitor, sunt cel mai adesea triste, melancolice. M-am gândit de multe ori la această ciudățenie a naturii. Ieri, am văzut la televizor un documentar care m-a pus pe gânduri. Vorbea despre visele animalelor. În ierarhia zoologică, de la păsări în sus, toate animalele visează. Visează pițigoii și porumbeii, veverițele și iepurii, câinii și vacile tolănite pe pajiște. Visează, dar nu toate la fel. Animalele care, prin natura lor, sunt îndeosebi pradă, au vise scurte mai curând, de fapt niște imagini fulgerătoare. Răpitoarele, în schimb, au vise complicate și lungi. „Pentru animale”, spunea comentatorul, „activitatea onirică reprezintă o modalitate de a-și organiza strategiile de supraviețuire, cine vânează trebuie să elaboreze mijloace permanente noi de a-și procura hrana, cine este vânat – și își găsește hrana de obicei la îndemână, în chip de ierburi – trebuie să se gândească la posibilitatea de a fugi cât mai repede”. Pe scurt, antilopa, dormind, vede înaintea sa savana nesfârșită, pe când leul, într-o continuă și variată schimbare de scene, vede toate lucrurile pe care ar trebui să le facă pentru a reuși să mănânce antilopa. Așa trebuie să fie, mi-am zis atunci, când ești tânăr, ești carnivor, iar când ești bătrân, erbivor. Pentru că, atunci când ești bătrân, în afară de faptul că dormi puțin, nu ai vise sau, dacă le ai, nu le păstrezi amintirea. În schimb, când ești copil și tânăr, visezi mai mult, și visele au puterea să-ți hotărască starea sufletească de peste zi. Ții minte plânsul în care, abia trezită, izbucneai în ultimele luni? Stăteai aici, în fața ceștii de cafea, și lacrimile îți coborau tăcute de-a lungul obrazilor. „De ce plângi?”, te întrebam, iar tu, mâhnită sau mânioasă, spuneai: „Nu știu!” La vârsta ta sunt atâtea de pus la punct înăuntrul tău. Există proiecte și, în proiecte, nesiguranță. Partea inconștientă din noi nu are o ordine sau o

logică limpede, împreună cu rămășițele zilei, umflate și deformate, amestecă aspirațiile cele mai profunde, iar între aspirațiile profunde strecoară nevoile trupului. Astfel, dacă ți-e foame, visezi că te afli așezat la masă și nu reușești să mănânci, dacă ți-e frig, că te găsești la Polul Nord și nu ai palton, dacă ai suferit o mojie, devii războinic însetat de sânge.

Ce visezi acolo, departe, între cactuși și cowboy? Mi-ar plăcea s-o aflu. Cine știe dacă, din când în când, chiar și îmbrăcată ca o piele roșie nu îți apar și eu... Cine știe dacă, sub înfățișare de coiot, nu îți apare și Buck... Ți-e dor? Te gândești la noi?

Știi, aseară, în timp ce citeam stând în fotoliu, pe neașteptate am auzit în odaie un zgomot ritmic. Ridicând capul din carte, l-am văzut pe Buck: dormea, lovindu-și coada de pământ. Din expresia fericită de pe chipul său, sunt sigură că te vedea în fața lui. Poate că abia te întorsesese, și el te primea cu bucurie sau își aducea aminte de vreo plimbare deosebit de frumoasă pe care ați făcut-o împreună. Câinii sunt atât de receptivi la sentimentele umane! Conviețuind împreună din negura timpurilor, am devenit aproape la fel. De aceea, atâția oameni îi detestă. Văd prea multe lucruri din ei înșiși reflectându-se în privirea lor duios-umilă, lucruri pe care ar prefera să le ignore. Buck te visează adesea în această perioadă. Eu nu reușesc sau poate mi se întâmplă, dar nu izbutesc să-mi aduc aminte.

Când eram mică, a trăit o vreme în casa noastră o soră a tatălui meu, rămasă văduvă nu cu mult timp în urmă. Avea pasiunea spiritismului și, de cum părinții nu ne mai vedeau, în ungherele cele mai întunecate și mai ascunse, mă instruia asupra puterilor extraordinare ale minții. „Dacă vrei să intri în contact cu o persoană de departe, îmi zicea, „trebuie să ții strâns în mână o fotografie de-a sa, să faci o cruce compusă din trei pași și apoi să-i spui: «Iată-mă, sunt aici!» „Cu această metodă, după ea, aș putea să comunic prin telepatie cu persoana dorită.

După-amiază, înainte să mă aștern pe scris, chiar am făcut asta. Era aproape ora cinci, la tine trebuie să fi fost dimineață. M-ai văzut? M-ai auzit? Eu te-am zărit într-unul din acele baruri pline de lumini și de ceramică smălțuită, unde se mănâncă sandvișuri cu chiftele în interior. Te-am recunoscut imediat în mulțimea aceea multicoloră, pentru că erai îmbrăcată cu ultimul pulover pe care ți l-am făcut, acela cu cerbi roșii și albaștri. Imaginea însă a fost atât de rapidă și atât de exagerat de asemănătoare celor dintr-un serial de televiziune, încât n-am avut vreme să-ți văd expresia ochilor. Ești fericită? Mai mult decât orice, asta mă preocupă.

Îți amintești câte discuții am avut pentru a decide dacă era drept sau nu ca eu să-ți finanțez această călătorie de studii în străinătate? Susțineai că îți

era absolut necesară, că, pentru a te maturiza și a-ți deschide mintea, aveai nevoie să pleci, să părăsești mediul leșinat în care ai crescut. De-abia terminaseși liceul și orbecăiai în bezna cea mai adâncă, atunci când era vorba despre ceea ce ai fi vrut să faci, odată ajunsă mare. Micuță fiind, aveai atâtea pasiuni: voiai să devii veterinar, explorator, medic pentru copiii sărmani. Din aceste dorințe nu rămăsese nici cea mai palidă urmă. Deschiderea inițială pe care ai manifestat-o către semenii tăi s-a dus odată cu anii, închizându-se. Tot ceea ce era filantropie, nevoie de comuniune a devenit, într-un timp foarte scurt, cinism, solitudine, concentrare obsesivă asupra destinului tău nefericit. Dacă se întâmpla să vezi la televizor vreun eveniment deosebit de crud, ironizai compasiunea din vorbele mele, zicând: „La vârsta ta, te mai miri? Încă nu știi că selecția speciei guvernează lumea?”

Întâi, la primele observații de acest tip rămâneam fără respirație, mi se părea că lângă mine am un monstru. Cercetându-te pe furis, mă întrebam de unde ieșise la iveală, dacă eu te învățasem, prin exemplul meu. Nu ți-am răspuns niciodată, însă intuiam că timpul dialogului se sfârșise, orice ți-aș fi zis ți s-ar fi părut numai o provocare. Pe de o parte, mi-era teamă pentru fragilitatea mea, pentru inutila pierdere de forță, pe de alta, simțeam că înfruntarea deschisă era chiar ceea ce căutai, că după prima ar fi urmat altele, mereu mai multe, mereu mai violente. Sub cuvintele tale simțeam clocotind energia arogantă, gata să explodeze, stăpânită cu greu. Felul meu de a atenua asperitățile, indiferența mea prefăcută față de atacuri te-au constrâns să cauți alte căi.

Atunci m-ai amenințat că ai să pleci, că ai să dispari din viața mea, fără să mai dai vești. Te așteptai, poate, la disperarea, la implorările umile ale unei bătrâne. Când ți-am spus că ar fi fost excelentă ideea să pleci, ai început să șovăi, păraai un șarpe care, înălțând pe neașteptate capul cu fălcile deschise și gata să lovească, dintr-odată nu mai vede în fața lui ținta asupra căreia să se năpustească. Atunci ai început să porți tratative, să faci diverse și incerte propuneri, până în ziua în care, cu o siguranță nouă, la cafea, m-ai anunțat: „Plec în America”.

Am primit această hotărâre, ca și pe celelalte, cu un interes amabil. Nu voiam, cu aprobarea mea, să te împing să faci alegeri pripite, în care nu ai fi crezut cu putere. În săptămânile care au urmat, ai continuat să-mi vorbești de America. „Dacă mă duc un an acolo”, repetai obsesiv, „cel puțin o să învăț o limbă și nu pierd timpul”. Te enervai grozav când îți atrăgeam atenția că a pierde timpul nu e deloc grav. Și te-am scos din sărite atunci când ți-am spus că viața nu este o cursă, ci o tragere la țintă: nu economisirea timpului e ceea ce contează, ci capacitatea de a găsi un centru. Ai făcut imediat să

zboare cele două cești de pe masă, măturându-le cu brațul, apoi ai izbucnit în plâns. „Ești proastă!”, ziceai, ascunzându-ți fața în mâini. „Ești proastă. Nu înțelegi că tocmai asta vreau?” În săptămânile următoare ne-am comportat ca doi soldați care, după ce au îngropat o mină într-un teren, sunt atenți să nu treacă pe deasupra ei. Știam unde se afla, ce însemna și pășeam la distanță, prefăcându-ne că lucrul de temut ar fi fost altul. Când a explodat, și tu hohoteai zicându-mi „nu înțelegi nimic, n-o să înțelegi niciodată”, a trebuit să fac eforturi uriașe ca să nu te las să-mi ghicești tulburarea. Mama ta, cum te-a zămislit, moartea ei... Despre toate acestea nu ți-am vorbit niciodată, iar tăcerea mea te-a făcut să crezi că pentru mine n-au existat, că n-au contat. Însă mama ta era fiica mea, la asta poate nu te gândești. Sau poate te gândești, dar, în loc să o zici, o clocești în tine, altfel nu pot să-mi explic unele uitături ale tale, anumite cuvinte încărcate de ură. Despre ea, în afara absenței, nu ai alte amintiri: erai încă prea mică în ziua în care a murit, în schimb, eu, în amintirea mea, păstrez treizeci și trei de ani de amintiri, treizeci și trei plus cele nouă luni în care am purtat-o în pânțece.

Cum poți să crezi că asta mă lasă nepăsătoare?

Dacă n-am înfruntat mai devreme problema, a fost numai din pudoare și din cauza unei bune doze de egoism. Pudoare, pentru că, inevitabil, vorbind despre ea, ar fi trebuit să vorbesc despre mine, despre păcatele mele, adevărate sau presupuse. Egoism, pentru că speram ca iubirea mea să fi fost atât de mare, încât să compenseze absența ei, încât să te împiedice ca într-o zi să te cuprindă dorul de ea și să mă întrebi: „Cine era mama mea? De ce a murit?”

Cât timp ai fost micuță, am fost fericite împreună. Erăi o fetiță plină de bucurie, și în bucuria ta nu exista nimic superficial, previzibil. Era o bucurie în care se afla permanent la pândă umbra unui gând. De la răs treceai la tăcere cu o ușurință surprinzătoare. „La ce te gândești?”, te întrebam atunci, și tu, ca și cum ai fi vorbit despre o gustare, îmi răspundeai: „Mă gândesc dacă cerul se termină sau se duce mereu mai departe”. Eram orgolioasă pentru felul tău de a fi, sensibilitatea ta semăna cu a mea, nu mă simțeam mare sau distantă, ci gingaș complice. Mă amăgeam, voiam să mă amăgesc că așa va fi întotdeauna. Dar nu suntem făpturi suspendate în baloane de săpun, rătăcind fericite prin aer. Există un *mai întâi* și un *după aceea* în viețile noastre, și acest mai întâi și după aceea ne prinde în capcană, se așază peste noi ca o plasă peste pradă. E adevărat, foarte adevărat, păcatele părinților cad asupra fiilor, cele ale bunicilor asupra nepoților, cele ale străbunicilor asupra strănepoților. Sunt adevăruri care poartă în ele un sentiment de eliberare și altele care impun sensul teribilului. Acesta

aparține celei de-a doua categorii. Unde se sfârșește lanțul păcatelor? La Cain? E cu puțință ca totul să trebuiască să meargă atât de departe? Există ceva îndărătul tuturor acestora? Odată, am citit într-o carte indiană că soarta deține toată puterea, în vreme ce efortul voinei noastre este doar un pretext. După ce am citit asta, o adâncă pace a coborât în mine.

Dar în ziua următoare, câteva pagini mai încolo, am găsit scris că soarta nu e altceva decât rezultatul acțiunilor trecute, noi suntem cei care, cu mâinile noastre, ne modelăm destinul. Așa încât m-am întors la punctul de plecare. Unde se află cheia a tot ce se întâmplă? Care este firul ce se deapănă? Este un fir sau un lanț? Se poate tăia, se poate rupe sau ne înfășoară pentru totdeauna?

Așteptând, o tai eu scurt. Capul meu nu mai este cel de altă dată, desigur, ideile vin acolo mereu, nu s-a schimbat modul de a gândi, ci capacitatea de a susține un efort îndelungat. Acum sunt obosită, capul mi se învârte ca atunci când eram tânără și încercam să citesc o carte de filosofie. A fi, a nu fi, imanența... După câteva pagini încercam aceeași amețală ca la o călătorie cu autobuzul pe drumuri de munte. Pentru moment te las, mă duc un pic să mă imbecilizez în fața acelei atât de iubite și de urâte cutiuțe care se găsește în salon.

20 noiembrie

Iată-mă, în cea de-a treia zi a întâlnirii noastre. Sau, mai curând, a patra zi și a treia întâlnire. Ieri eram atât de obosită, că nu am reușit să scriu nimic, darmită să citesc. Neliniștită și neștiind ce să fac, m-am învățit toată ziua între casă și grădină. Aerul era destul de blând, iar în orele mai calde am stat pe bancă, lângă forșița. În jurul meu, pajiștea și răzoarele erau în cea mai desăvârșită dezordine. Privindu-le, mi-a venit în minte incidentul cu frunzele căzute. Când a fost asta? Anul trecut? Acum doi ani? Avusesem o bronșită care întârzia să se vindece, frunzele erau de-acum toate pe iarbă, se învolburau de colo până colo, duse de vânt. Stând la fereastră, m-a năpădit o grea tristețe. Cerul era întunecat, afară totul părea cuprins de uitare. Te-am căutat în camera ta. Stăteai întinsă pe pat, cu căștile la urechi. Te-am rugat să greblezi frunzele. Ca să mă fac auzită, a trebuit să repet de mai multe ori, cu vocea mereu mai ridicată. Ai strâns din umeri, spunând: „Da' de ce? În natură, nimeni nu le strânge, rămân acolo să putrezească și e bine așa!” În vremea aceea, natura era marea ta aliată, reușeai să justifici orice cu legile sale de neclintit. În loc să-ți explic că o grădină este o natură domesticită, o natură-câine, care cu fiecare an ce trece seamănă tot mai mult cu stăpânul ei și care, întocmai ca un câine, are nevoie de neconținute atenții, m-am retras în salon fără să mai adaug ceva. Puțin după aceea, când mi-ai trecut prin față ca să te duci să mănânci ceva de la frigider, ai văzut că plângeam, dar n-ai spus nimic. Doar la ora cinci, când ai țâșnit încă o dată din cameră și ai spus „Ce e de mâncare?”, ți-ai dat seama că eram încă acolo și mai plângeam încă. Atunci ai mers în bucătărie și ai început să-ți faci de lucru în jurul aragazului. „Ce preferi”, strigai de acolo, „o budincă de ciocolată sau o omletă?” înțeleseseși că durerea mea era adevărată și încercai să fii drăgălașă, să-mi faci în vreun fel plăcere. A doua zi dimineață, cum am deschis obloanele, te-am și văzut pe pajiște. Ploua puternic, îmbrăcaseși fulgarinul galben și greblai frunzele. Când, spre ora nouă, te-ai întors înăuntru, m-am prefăcut că n-am băgat de seamă nimic, știam că mai mult decât orice detestai acea parte din tine care te făcea să fii bună.

În această dimineață, privind dezolată răzoarele din grădină, m-am gândit că ar trebui totuși să chem pe cineva care să înlătore neglijența în care alunecasem în timpul bolii și după. Mă gândesc la asta de când am ieșit din spital, însă nu reușesc să o fac. Cu anii, s-a iscat în mine o mare gelozie

legată de grădină, nu aş renunţa pentru nimic în lume să stropesc eu dăliile, să culeg de pe ramură o frunză moartă. Este ciudat, pentru că, atunci când eram tânără, mă enerva să-i port de grijă: a avea o grădină mi se părea atunci o năpastă, nu un privilegiu. Într-adevăr, era de ajuns să nu-i mai acord atenţie o zi sau două, pentru ca imediat, în ordinea aceea atât de anevoios atinsă, să se insinueze încă o dată dezordinea, şi dezordinea mă supăra mai mult decât orice. Nu aveam un centru înăuntrul meu, de aceea nu suportam să văd în afară ceea ce era în mine. Ar fi trebuit să mi-o amintesc atunci când ți-am cerut să strângi frunzele!

Există lucruri care se pot înţelege la o anumită vârstă, şi nu înainte: între acestea, casă, raportul cu ea, cu tot ce are înăuntru şi în jur. La şaizeci, la şaptezeci de ani, pe neaşteptate înţelegi că grădina şi casa nu mai sunt o grădină şi o casă în care trăieşti din comoditate sau din întâmplare sau fiindcă sunt frumoase, ci sunt grădina şi casa ta, îţi aparţin precum cochilia aparţine moluștei care trăieşte în interior. Ai format cochilia cu secrețiile tale, în spiralele sale este incizată povestea ta, casa-carapace te învelește, îți stă deasupra, dimprejur, poate nici moartea nu o va elibera de prezența ta, de bucuriile și suferințele pe care le-ai trăit înăuntrul ei.

Aseară nu doream să citesc, așa că m-am uitat la televizor. Ca să spun drept, mai mult decât să mă uit, l-am ascultat, fiindcă după nicio jumătate de oră de program am ațipit. Auzeam cuvintele fragmentat, cumva ca atunci când în tren începi să picotești: vorbele altor călători ajung la noi intermitent și lipsite de sens. Se transmitea o anchetă ziaristică despre sectele sfârșitului de mileniu. Erau diferite interviuri luate unor guru adevărați sau prefăcuți și, din torentul lor de cuvinte, de mai multe ori termenul *karma* a ajuns până la urechile mele. De-abia l-am auzit, că mi-a și revenit în minte chipul profesorului meu de filosofie din liceu.

Era tânăr și, pentru timpurile acelea, foarte anticonformist. Explicându-mi-l pe Schopenhauer, ne vorbise puțin despre filosofii orientale și ne prezentase conceptul de *karma*. Atunci nu i-am acordat multă atenție, cuvântul și ceea ce exprima el îmi intraseră pe o ureche și îmi ieșiseră pe alta. Pentru mulți ani în străfunduri mi-a rămas senzația că ar fi fost un soi de lege a talionului, ceva de genul ochi pentru ochi, dinte pentru dinte sau după faptă și răsplată. Numai atunci când directoarea grădiniței m-a chemat ca să-mi vorbească despre strania ta comportare, *karma* – și ceea ce e legat de ea – mi-a revenit în minte. Consternaseși întreaga grădiniță. Pe neaşteptate, în timpul orei consacrate poveștilor libere, ai început să vorbești despre viața ta anterioară. Într-un prim moment, educatoarele s-au gândit la o excentricitate infantilă. Au încercat să-ți minimalizeze istorisirea,

să te faci să te contrazici. Dar tu nu te-ai lăsat prinsă, ai rostit chiar cuvinte într-o limbă ce nu era cunoscută cuiva. Când faptul s-a repetat pentru a treia oară, am fost convocată de directoarea instituției. Pentru binele tău și al viitorului tău, m-au sfătuit să te duc la un psiholog. „Cu trauma pe care a suferit-o”, zicea, „e normal să se poarte astfel, încearcă să evadeze din realitate”. Firește, la psihologi nu te-am dus defel, îmi păreai o copilă fericită, eram mai înclinată să cred că fantezia aceea a ta nu trebuia să fie legată de vreo suferință anume, ci de ordinea diferită a lucrurilor. După aceea, nu te-am îndemnat niciodată să-mi vorbești despre asta și cu atât mai mult tu nu ai simțit vreodată nevoia să o faci. Poate că ai uitat cu totul chiar în ziua în care ai spus-o educatoarelor siderate.

Am senzația că în ultimii ani a devenit o modă să vorbești despre aceste lucruri. Altă dată erau subiect pentru o elită, în schimb astăzi sunt pe buzele tuturor. Cu câțva timp în urmă, am citit într-un ziar că în America există până și grupuri de autoconștiință asupra reîncarnării. Oamenii se adună și vorbesc despre viețile de dinainte. Așa, de pildă, casnica spune: „În secolul al XIX-lea, la New Orleans, făceam trotuarul și de aceea acum nu reușesc să-i fiu credincioasă soțului meu”, în vreme ce lucrătorul rasist de la stația de benzină găsește motivația urii sale în faptul că a fost devorat de negri bantu în timpul unei expediții în secolul al XVI-lea. Ce triste prostii! Odată pierdute rădăcinile propriei culturi, se încearcă peticirea cu existențe anterioare a cenușiului și a nesiguranței prezentului. Cred însă că, dacă ciclul vieților are un sens, acesta e cu certitudine un sens foarte diferit.

În vremea întâmplărilor de la grădiniță, mi-am procurat cărți, ca să te înțeleg mai bine m-am străduit să aflu ceva mai multe despre asta. Într-una din aceste lucrări era scris că își amintesc cu precizie viața lor de dinainte copiii care au murit precoce și într-un mod violent. Anumite obsesii inexplicabile la începutul experiențelor tale de fetiță – gazul care ieșea din tuburi, teama că totul, dintr-un moment într-altul, putea să explodeze – mă făceau să înclin spre acest tip de explicație. Când erai obosită sau înspăimântată ori te lăsaai pradă somnului, erai dintr-odată cuprinsă de o teroare irațională. Nu omul negru te înfricoșa, nici vrăjitoarele și nici pricolicii, ci spaima că universul lucrurilor a fost traversat de o deflagrație. La început, de cum apăreai terorizată, în inima nopții, la mine în cameră, mă ridicam și cu vorbe blânde te conduceam înapoi într-a ta. Acolo, întinsă în pat, ținându-mă de mână, voiai să-ți spun povești care se sfârșeau cu bine. De teamă să nu zic ceva neliniștitor, îmi povesteai tu mai întâi intriga de-a fir a păr, și eu nu făceam altceva decât să urmez supusă instrucțiunile tale: repetam basmul o dată, de două, trei ori. Când mă ridicam ca să mă întorc în

camera mea, convinsă că te-ai calmat, la ușă mă ajungea vocea ta suspinată: „Așa-i?”, întrebai. „E adevărat că întotdeauna se termină bine?” Atunci mă întorceam din drum, te sărutam pe frunte și, sărutându-te, spuneam: „Nu se poate cu niciun chip să se termine altfel, comoara mea! Îți jur!”

În schimb, în unele nopți, deși mă împotriveam ca tu să dormi cu mine – nu face bine copiilor să doarmă cu bătrânii –, nu aveam curajul să te trimit înapoi în patul tău. Abia îți simțeam prezența lângă noptieră, că, fără să mă întorc, te asiguram: „Totul este sub control, nu explodează nimic. Întoarce-te, așadar, în odaie la tine!” Apoi mă prefăceam că alunec într-un somn imediat și adânc. Simțeam atunci respirația ta ușoară suspendată un moment și, după câteva clipe, marginea patului scârțâia ușor: cu mișcări prudente mi te furișai alături și adormeam epuizată, asemenea unui șoricel care, după o mare spaimă, ajunge în sfârșit la căldura cuibului. În zori, pentru a mă conforma jocului, te luam în brațe, călduță, lipsită de puteri, și te duceam să-ți termini somnul în camera ta. Foarte rar se întâmpla ca la trezire să-ți amintești ceva, aproape întotdeauna erai convinsă că ți-ai petrecut noaptea în patul tău.

Când te cuprindeau aceste stări de panică în răstimpul zilei, îți vorbeam cu blândețe: „Nu vezi ce puternică este casă, îți ziceam, uită-te ce ziduri groase are, cum crezi că ar putea să explodeze?” Dar eforturile mele pentru a te liniști erau absolut zadarnice. Cu ochii pierduți, continuai să scrutezi golul din fața ta, repetând: „Totul poate să explodeze”. Nu am încetat să mă tot întreb de unde venea groaza ta. Ce era această explozie? Putea să fie amintirea mamei tale, a sfârșitului ei tragic și neașteptat? Sau apariția acelei vieți pe care, cu insolită ușurință, ai povestit-o educatoarelor de la grădiniță? Sau erau amândouă, amestecate într-un loc de nepătruns al memoriei tale? Cine știe... în ciuda a ceea ce se spune, cred că în capul omului există încă mai multe umbre decât lumină. În orice caz, în cartea pe care o cumpărasem atunci era scris că în India și în Orient, deci în țările în care conceptul însuși era acceptat prin tradiție, mult mai des se întâlnesc copii care își aduc aminte alte vieți. Nu pot să n-o cred. Închipuiește-ți că într-o zi aș fi mers la mama mea și fără nicio introducere aș fi început să-i vorbesc într-o altă limbă sau i-aș fi zis: „Nu te suport, o duceam mai bine cu mama mea dintr-o altă viață”. Poți să fii sigură că n-ar fi așteptat nici măcar o zi ca să mă închidă într-un azil pentru cei care au luat-o razna.

Există o șansă cât de mică să te eliberezi de destinul pe care ți-l impune mediul de origine, de ceea ce strămoșii ți-au transmis pe calea sângelui? Cine știe... Poate că în succesiunea claustrofobică a generațiilor, la un anume punct, câte unul izbutește să întrevadă o treaptă un pic mai înaltă și, din

toate puterile, încercă să o atingă. Să sfărâmi o verigă, să faci să pătrundă în cameră un alt fel de aer, acesta-i, cred, minusculul secret al ciclului vieților. Minuscul, dar atât de istovitor, de neliniștitor prin incertitudinea sa!

Mama mea s-a căsătorit la șaisprezece ani. La șaptesprezece, m-a născut pe mine. În toată copilăria mea, ba chiar în toată viața mea, nu am văzut-o măcar o dată făcând un singur gest afectuos. Căsătoria sa nu a fost din dragoste. Nimeni nu a constrâns-o, s-a constrâns singură, pentru că, mai mult decât orice, ea, bogată, însă evreică, și peste toate și convertită, râvnea să poarte un titlu de noblețe. Tatăl meu, mai în vârstă decât ea, baron și meloman, se înamorase de aptitudinile sale de cântăreață. După ce au procreat urmașul pe care bunul nume îl cerea, au trăit într-un ocean de jigniri și meschine răzbunări până la capătul zilelor. Mama a murit neîmpăcată și plină de resentimente, fără să fi fost vreodată străfulgerată de îndoiala dacă nu cumva, cât de cât, va fi avut și ea vreo vină. Lumea a fost crudă, pentru că nu i-a oferit posibilități de alegere mai bune. Eu eram foarte diferită de ea și, deja la șapte ani, trecută de dependența primei copilării, am început să n-o mai suport.

Am suferit mult din cauza ei. Se agita neconținut, întotdeauna numai pentru cauze exterioare. Presupusa ei „perfectiune” mă făcea să mă simt rea, iar singurătatea era prețul răutății mele. La început încercam chiar să fiu ca ea, dar erau tentative stângace, care eșuau permanent. Cu cât mă străduiam mai mult, cu atât mă simțeam mai puțin în largul meu. Renunțarea de sine duce la dispreț. De la dispreț la furie, pasul e mic. Când am înțeles că dragostea mamei mele nu era decât un fapt legat de aparențe, pentru ceea ce trebuia să fiu și nu pentru ceea ce eram cu adevărat, în taina camerei și în cea a inimii mele am început să o urăsc.

Pentru a scăpa de acest sentiment, m-am refugiat într-o lume numai a mea. Seara, în pat, acoperind lumina cu o batistă, citeam cărți de aventuri până la ore târzii. Îmi plăcea să fantazez. O vreme am visat să fiu pirat, trăiam în Marea Chinei și eram un pirat foarte deosebit, pentru că nu furam pentru mine, ci ca să dau săracilor. De la fanteziile banditești, treceam la cele filantropice, mă gândeam că, după o licență în medicină, m-aș fi dus în Africa, să-i îngrijesc pe negrișori. La paisprezece ani am citit biografia lui Schliemann și, citind-o, am înțeles că niciodată, absolut niciodată, nu aș fi putut să trăiesc acordând îngrijiri medicale oamenilor, pentru că unica mea pasiune adevărată era arheologia. Din toate nenumăratele activități pe care mi-am închipuit că le voi întreprinde, cred că aceasta a fost singura cu adevărat a mea.

Și într-adevăr, pentru a realiza acest vis, am dus prima și unica bătălie

cu tatăl meu: pentru a merge la un liceu cu profil clasic. Nici nu voia să audă, spunea că nu folosea la nimic, că, dacă voiam cu orice preț să studiez, era mai bine să învăț limbile. În cele din urmă, însă, am izbutit, în momentul în care am trecut dincolo de ușa liceului, eram absolut sigură că am învins. Dar mă amăgeam. Când, la capătul ciclului superior, i-am comunicat intenția de a urma universitatea la Roma, răspunsul său a fost categoric: „Nici nu încape vorbă!” Iar eu, cum se obișnuia pe atunci, m-am supus fără să deschid gura. Nu trebuie să crezi că, dacă ai învins într-o bătălie, ai câștigat războiul. E o eroare a tinereții. Gândindu-mă acum la asta, cred că, dacă aș mai fi luptat, în final tata ar fi cedat. Acel refuz categoric al său făcea parte din sistemul de educație al timpului. În fond, nu se credea că tinerii ar fi capabili de decizii proprii. De aceea, când își exprimau o hotărâre personală, erau puși la încercare. Dat fiind că am capitulat în fața primului obstacol, pentru ei a fost mai mult decât evident că nu era la mijloc o veritabilă vocație, ci o dorință trecătoare.

Pentru tatăl meu, ca și pentru mama mea, fiii, înainte de orice altceva, erau o datorie mondenă. Ei neglijau frământările noastre interioare, în aceeași măsură în care tratau cu extremă rigiditate aspectele cele mai banale ale educației. Trebuia să stau dreaptă la masă, ținând coatele lipite de corp. Dacă, în timp ce o făceam gândurile îmi stăruiau numai asupra celui mai bun mijloc de a mă sinucide, nu avea nicio importanță. Aparența însemna totul, dincolo de ea nu existau decât lucruri neconvenabile.

Așa am crescut cu sentimentul că sunt ceva asemănător unei maimuțe care trebuia dresată, și nu un suflet omenesc, o persoană cu bucuriile și descurajările sale, cu nevoia de a fi iubită. Din această suferință, foarte repede s-a născut în mine o adâncă însingurare, o solitudine care cu anii a devenit enormă, un soi de vid pneumatic în care mă mișcam cu gesturile lente și stângace ale unui scafandru. Solitudinea dădea naștere unor întrebări, întrebări pe care mi le puneam și la care nu știam să răspund. Încă de la patru, cinci ani priveam în jur și mă întrebam: „De ce mă aflu aici? Eu de unde vin, de unde vin toate lucrurile pe care le văd în jurul meu, ce există dincolo, se aflau aici și când nu eram și vor fi mereu?” Îmi puneam toate întrebările pe care și le pun copiii sensibili atunci când descoperă complexitatea lumii.

Eram convinsă că și cei mari și le pun, că sunt capabili să le răspundă, însă după două sau trei tentative cu mama și cu tata, am intuit nu numai că nu știu să răspundă, dar că nici măcar nu și le puseseră vreodată.

Așa încât, înțelegi, sentimentul însingurării crescând, am fost obligată să rezolv orice enigmă numai cu puterile mele. Și cu cât timpul trecea, cu

atât mă întrebam mai mult asupra oricărui lucru. Erau întrebări mereu mai mari, mai teribile, te cuprindea teama numai gândindu-le.

Prima mea întâlnire cu moartea a avut loc spre vârsta de șase ani. Tatăl meu avea un câine de vânătoare, Argo. Acesta avea un caracter blând și afectuos și era tovarășul meu de joacă preferat. După-amiezi întregi îl făceam să mănânce supe de ierburi și noroi sau îl obligam să facă pe clienta la coafor, iar el, fără să se revolte, se învârtea prin grădină cu urechile împodobite cu agrafe de păr. Într-o zi, însă, chiar în timp ce-i încercam un nou tip de pieptănătură, mi-am dat seama că avea o umflătură sub gât. Încă de câteva săptămâni nu mai avea chef să alerge și să sară ca altă dată, dacă mă așezam într-un colț să-mi mănânc gustarea, nu mi se mai planta în față suspinând plin de speranță.

Într-o dimineață, la reîntoarcerea de la școală, nu l-am mai găsit așteptându-mă la poartă. La început am crezut că se dusesse undeva cu tatăl meu. Dar când l-am văzut pe tata stând liniștit în birou și fără Argo la picioarele sale, am fost cuprinsă de o mare agitație. Am ieșit și, țipând cât mă ținea gura, l-am strigat prin toată grădina, iar întoarsă înăuntru, am scotocit casa de două sau trei ori de la un capăt la altul. Seara, în momentul sărutului obligatoriu de dat părinților pentru noapte bună, adunându-mi tot curajul, l-am întrebat pe tata: „Unde este Argo?” „Argo”, mi-a răspuns fără să-și dezlipească privirea de pe ziar, „a plecat”. „Dar de ce?”, l-am întrebat. „Pentru că era sătul de răutățile tale”.

Nedelicatețe? Superficialitate? Sadism? Ce era în răspunsul acela? Exact în clipa în care am auzit aceste cuvinte, ceva s-a rupt în mine. Am început să nu mai dorm noaptea. Ziua era de ajuns un fleac ca să izbucnesc în hohote de plâns. După o lună sau două a fost convocat medicul pediatru. „Fetița este foarte obosită”, a zis și mi-a prescris untură de pește. De ce nu dormeam, de ce umblam mereu încoace și-ncolo ducând cu mine mingea roasă de Argo, nu m-a întrebat nimeni.

De acest episod leg intrarea mea în maturitate. La șase ani? Întocmai, la șase ani. Argo plecase pentru că am fost rea, comportarea mea influența, așadar, cele din jur. Le influența făcându-le să dispară, distrugându-le.

Din acel moment, acțiunile mele n-au mai fost neutre, reduse la ele însele. În groaza de a nu face cumva o greșeală, le-am restrâns încetul cu încetul la minimum, am devenit apatică, ezitantă. Noaptea strângeam mingea în mâini și plângând spuneam: „Argo, te rog, întoarce-te, chiar dacă am greșit, te iubesc nespuse de mult!” Când tata a adus acasă un alt cățeluș, nici n-am vrut să mă uit la el. Pentru mine era, și trebuia să rămână, total străin.

În educația copiilor domnea ipocrizia. îmi aduc foarte bine aminte că o dată, trecând cu tata pe lângă un gard viu, am găsit, mort de frig, un măcăleandru. „Pune-l jos!”, a strigat el imediat, „nu vezi că doarme?” Moartea, ca și dragostea, era un subiect interzis. Nu ar fi fost de o mie de ori mai bine dacă mi-ar fi spus că Argo murise? Tata ar fi putut foarte bine să mă ia în brațe și să-mi zică: „Eu l-am ucis, pentru că era bolnav și se chinuia prea tare. Unde se află acum e mult mai fericit”. Sigur, aș fi plâns mai mult, aș fi fost disperată, luni la rândul m-aș fi dus la locul în care era îngropat și, aplecată peste țărână, i-aș fi vorbit îndelung. Apoi, încetul cu încetul, aș fi început să-l uit, alte lucruri m-ar fi interesat, aș fi făcut alte pasiuni, și Argo ar fi alunecat în fundul gândurilor mele ca o amintire, o frumoasă amintire din copilărie. În loc de asta, Argo a devenit un mic mort pe care îl port în mine.

Iată de ce spun că la șase ani eram mare: fiindcă simțeam nu bucurie, ci neliniște, indiferență, nu curiozitate. Tatăl și mama mea erau niște monștri? Nu, categoric nu, pentru acele timpuri erau niște persoane perfect normale.

De-abia când am îmbătrânit, mama a început să-mi spună câte ceva despre copilăria ei. Mama sa murise atunci când ea era încă mică, înainte de ea avusese un băiețel răpus la trei ani de pneumonie. Fusesse zămisliță imediat după aceea și avusese nenorocul să se nască nu numai fată, ci și exact în ziua în care îi murise fratele. Pentru a se păstra vie amintirea acestei triste coincidențe, o îmbrăcaseră în doliu, chiar sugaci fiind. Deasupra leagănului ei trona un portret mare al frățiorului, pictat în ulei. Servea să-i aducă aminte, de fiecare dată când deschidea ochii, că era un înlocuitor, o palidă copie a cuiva mai bun, înțelegi? Cum să o învinovățești atunci pentru răceala sa, pentru alegerile sale greșite, pentru felul ei de-a fi departe de tot? Până și maimuțele, dacă sunt crescute în laboratoare aseptice, despărțite de adevărata lor mamă, devin triste și se abandonează morții în scurtă vreme. Și dacă am urca mai sus, până la mama sa sau la mama mamei sale, cine știe ce altceva vom mai găsi...

De obicei, nefericirea urmează linia feminină. Precum anumite anomalii genetice, ea trece din mamă în fiică. Trecând, în loc să se stingă, devine din ce în ce mai intensă, mai de nedeazădăcinat și mai profundă. Pentru bărbați, în vremea aceea, lucrurile stăteau altfel, aveau profesia, politica, războiul. Energia lor putea să găsească o ieșire, să se împrăstie. A noastră nu. Noi, generații după generații, n-am cunoscut decât dormitorul, bucătăria, baia. Am săvârșit mii de pași, de gesturi, purtând cu noi același resentiment, aceeași insatisfacție. Am devenit feministă? Nu, nu te teme, încerc doar să privesc înapoi cu luciditate.

Îți aduci aminte noaptea de Sfânta Maria, când mergeam pe promontoriu să privim focurile de artificii lansate de pe mare? Între toate, de fiecare dată, era unul care, deși exploda, nu reușea să ajungă la cer. Vezi, când mă gândesc la viața mamei, a bunicii mele, când mă gândesc la atâtea vieți ale unor oameni pe care îi cunosc, îmi vine în minte această imagine – focuri care se prăbușesc, în loc să se avânte spre cer.

21 noiembrie

Am citit undeva că Manzoni, în timp ce scria *Logodnicii*, se trezea în fiecare dimineață mulțumit să-și regăsească toate personajele. Nu pot să spun așa ceva despre mine. Chiar dacă au trecut atâția ani, nu-mi face deloc plăcere să vorbesc despre familia mea, iar mama mi-a rămas în amintire imobilă și ostilă ca un ienicer, în această dimineață, încercând să pun un pic de aer între mine și ea, între mine și amintiri, m-am dus să fac o plimbare în grădină. În timpul nopții căzuse ploaia, spre apus cerul era limpede, în vreme ce în spatele casei amenințau încă nori violeți. Înainte să înceapă un nou ropot, m-am întors înapoi. Peste puțin timp a izbucnit o furtună, în casă era atât de întuneric, încât a trebuit să aprind luminile. Am scos din priză televizorul și frigiderul ca să nu le defecteze descărcările electrice, apoi am luat lanterna, am pus-o în buzunar și am venit în bucătărie pentru întâlnirea noastră cotidiană.

Însă, de-abia m-am așezat, că mi-am și dat seama că nu eram încă pregătită, poate că în aer era prea multă electricitate, iar gândurile mele alergau de colo-colo ca și cum ar fi fost scânteii. Atunci m-am ridicat și, cu neînfricatul Buck pe urme, m-am învârtit un pic prin casă fără o țintă precisă. M-am dus în camera în care dormeam cu bunicul, apoi într-a mea, cea de-acum – care odată era a mamei tale –, după aceea în sufragerie, nefolosită de multă vreme, și, în sfârșit, în camera ta. Trecând dintr-una într-alta, mi-am adus aminte de impresia pe care mi-o făcuse casa atunci când am intrat pentru prima dată aici: nu îmi plăcuse deloc. Nu eu o alesesem, ci soțul meu, Augusto, și chiar și el o alesese în grabă. Aveam nevoie de un loc în care să stăm, și nu se mai putea aștepta. Fiind destul de mare și având grădină, i se păruse că aceasta ne satisfăcea toate pretențiile. Din clipa în care i-am deschis poarta, mi s-a părut de prost gust, ba chiar de foarte prost gust; în culori și în forme nimic nu se armoniza cu nimic. Dacă o priveai dintr-o parte, părea o cabană elvețiană, iar din alta, cu marele său hublou central și cu acoperișul în pantă, putea să fie una din acele case olandeze ce mărginesc canalele. Dacă o vedeai de departe, cu cele șapte hornuri de forme diferite, înțelegeai că unicul loc în care existența ei era posibilă era tărâmul basmelor. Fusesse construită în anii '20, dar nu avea nici un singur amănunt care să-ți permită să o situezi în acea epocă. Absența unei identități proprii mă neliniștea, mi-au trebuit atâția ani ca să mă obișnuiesc

cu ideea că era a mea, că existența familiei mele coincidea cu pereții ei.

Tocmai când mă aflam în camera ta, un fulger căzut mai aproape a făcut să se stingă lumina. În loc să aprind lanterna, m-am întins pe pat. Afară era ropotul ploii dezlănțuite, vâjâitul vântului, înăuntru erau sunete diverse, scârțâituri, bufnituri înăbușite, murmurul lemnului care se așază. Cu ochii închiși pentru o clipă, casa mi s-a părut o navă, un mare velier ce înaintează pe pajiște. Furtuna s-a calmat doar spre ora prânzului, de la fereastra camerei tale am văzut că din nuc se rupseseră două ramuri groase.

Acum sunt din nou în bucătărie, pe câmpul meu de bătaie, am mâncat și am spălat puținele farfurii pe care le murdărisem. Buck doarme la picioarele mele, doborât de emoțiile acestei dimineți. Cu cât trec anii, cu atât furtunile îl aruncă într-o stare de teroare din care își revine cu greu.

În cărțile pe care le-am cumpărat atunci când mergeai la grădiniță, am găsit scris cumva că alegerea familiei în care se întâmplă să te naști este dirijată de ciclul vieților. Dacă avem un anume tată și o anume mamă este pentru că numai acel tată și acea mamă ne vor îngădui să înțelegem ceva în plus, să avansăm cu un mic, foarte mic pas. Dar dacă este așa, m-am întrebat atunci, de ce pentru atâtea generații se rămâne pe loc? De ce în loc să înaintăm, dăm înapoi?

Recent, în suplimentul științific al unui ziar, am citit că poate evoluția nu funcționează așa cum am crezut întotdeauna că ar funcționa. Schimbările, conform ultimelor teorii, nu se săvârșesc în mod gradual. Laba mai lungă, ciocul de formă diferită, pentru a putea exploata o altă resursă, nu se formează încetul cu încetul, milimetru după milimetru, generație după generație. Nu, se ivesc pe neașteptate: de la mamă la fiu, totul se schimbă, totul este altfel. O confirmă resturile de schelete, maxilare, copite, craniile cu dinți diferiți. Din atâtea specii nu s-au găsit niciodată forme intermediare! Bunicul e așa, iar nepotul altfel, între generații s-a petrecut un salt. Dacă tot astfel se întâmplă și cu viața interioară?

Schimbările se acumulează în surdină, încetul cu încetul și apoi, la un anume punct, explodează. Deodată cineva rupe cercul, decide să fie altfel. Destin, ereditate, educație, unde începe un lucru, unde se termină celălalt? Dacă te oprești fie și numai o clipă ca să reflectezi, ești zguduit aproape imediat de spaima față de marele mister închis în toate acestea.

Cu puțin înainte de a mă căsători, sora tatălui meu – cea care vorbea cu spiritele – pusese pe un amic de-ai ei, astrolog, să-mi facă horoscopul, într-o zi, mi-a ieșit înainte cu o foaie de hârtie în mână și mi-a zis: „Iată, acesta este viitorul tău!” Era un desen geometric pe foaia aceea, liniile care uneau semnul unei planete cu altul formau multe unghiuri. îmi aduc aminte că, de

cum l-am văzut, m-am gândit că nu există armonie aici, înăuntru, nu este continuitate, este o succesiune de salturi, de viraje atât de bruște, că le-ai fi putut spune căderi. Pe spate, astrologul scrisese: „Un drum dificil, va trebui să te înarmezi cu toate virtuțile ca să-l parcurgi până la capăt”.

Am fost foarte impresionată: viața mea, până în acel moment, mi se păruse foarte banală, da, avusese dificultăți, dar mi se păruseră neimportante, nu prăpăstii, ci valuri ale tinereții. Chiar și când, pe urmă, am devenit adultă, soție și mamă, văduvă și bunică, nu m-am depărtat vreodată de această aparentă normalitate. Unicul eveniment extraordinar, dacă se poate spune așa, a fost tragică dispariție a mamei tale. Și totuși, dacă te gândești bine, în profunzime, acel desen al stelelor nu mințea, dincolo de suprafața solidă și liniară, dincolo de rutina cotidiană de femeie burgheză, exista în realitate o mișcare continuă, făcută din mici înălțări, din sfâșieri, din obscurități neașteptate și din căderi atât de adânci. În viața mea, disperarea a luat adesea vânt în pânze și m-am simțit precum acei soldați care mărșăluiesc bătând pasul, opriți în același loc. Timpurile se schimbau, se schimbau persoanele, totul se schimba în jurul meu, și eu aveam impresia că rămân pe veci nemișcată.

Monotoniei acestui marș moartea mamei tale i-a dat lovitura de grație. Ideea deja modestă pe care o aveam despre mine s-a prăbușit într-o clipă. Dacă până atunci, îmi spuneam, am făcut un pas sau doi, deodată am regresat brusc, am atins în drumul meu punctul cel mai de jos. În zilele acelea, m-am temut că nu mai ajung aici, aveam senzația că puținul pe care îl înțelesesem până atunci fusese șters dintr-o lovitură. Din fericire, n-am putut să mă abandonez îndelung acestei stări depresive, viața, cu cerințele sale, continua să meargă înainte.

Iar viața erai tu: ai apărut, mică, neajutorată, fără nimeni altcineva pe lume, ai invadat această casă tăcută și tristă cu râsetele tale neașteptate, cu plânsetele tale. Văzându-ți căpșorul oscilând între masă și divan, îmi aduc aminte că m-am gândit că, în fond, nu totul era de-acum sfârșit. Hazardul, cu neprevăzuta lui generozitate, îmi dăduse o șansă.

Hazardul. Odată, soțul doamnei Morpurgo mi-a spus că în ebraică acest cuvânt nu există. Pentru a indica ceva relativ la hazard, sunt constrânși să folosească un cuvânt arab. E nostim, nu ți se pare? E nostim, dar și liniștitor: unde este Dumnezeu, nu este loc pentru hazard, nici măcar pentru umilul cuvânt care îl desemnează. Totul este ordonat, reglat de sus, orice ți se întâmplă, ți se întâmplă pentru că are un sens. Am nutrit întotdeauna o adâncă invidie față de cei care îmbrățișează această viziune asupra lumii fără ezitări, pentru ușurința alegerii lor. În ceea ce mă privește, în ciuda

bunăvoinței mele, n-am reușit s-o adopt pentru mai mult de două zile: în fața ororii, în fața injustiției, am avut permanent un recul, în loc să le justific cu recunoștință, am simțit întotdeauna născându-se în mine un profund sentiment de revoltă.

Acum, însă, mă pregătesc să săvârșesc o acțiune într-adevăr hazardată: să-ți trimit un sărut. Cât le detești, nu? Ricoșează pe platoșa ta ca mingile de tenis. Dar nu are nicio importanță, că îți place sau nu, eu tot îți trimit un sărut, nu pot să fac altfel, pentru că în acest moment, transparent și diafan, zboară deja deasupra oceanului.

*

Sunt obosită. Am recitit ce am scris până aici cu o anume neliniște. O să înțelegi ceva? Atâtea lucruri mi se înghesuie în cap, ca doamnele în fața ieftinirilor de la sfârșit de sezon. Când raționez, nu reușesc niciodată să o fac metodic, să găsesc un fir care, logic, să se desfășoare de la început până la sfârșit. Cine știe, câteodată mă gândesc că este așa pentru că nu am făcut studii universitare. Am citit atâtea cărți, m-au interesat multe lucruri, dar întotdeauna cu un gând la scutece, un altul la mașina de gătit, un al treilea la sentimente. Dacă un botanist se plimbă pe o pajiște, alege florile într-o ordine precisă, știe ce-l interesează și ce nu-l interesează deloc; decide, respinge, stabilește relații. Dar dacă pe pajiște se plimbă un excursionist, florile vor fi alese în mod diferit, una pentru că e galbenă, alta fiindcă este albastră, a treia pentru că este înmiresmată, a patra fiindcă se află la marginea potecii. Cred că acesta a fost și raportul meu cu cunoașterea. Mama ta mi-o reproșa mereu. Când se întâmpla să discutăm, eram învinsă aproape imediat. „Nu ai dialectică”, îmi spunea. „Ca toți burghezii, nu știi să aperi serios ceea ce gândești”.

Pe cât ești tu stăpânită de o neliniște sălbatică, fără nume, pe atât era mama ta stăpânită de ideologie. Pentru ea, a vorbi de lucruri mărunte și nu de cele mari era un motiv de reproș. Mă numea reacționară și obsedată de visuri burgheze. Conform punctului său de vedere, eu eram bogată și, prin urmare, atașată luxului, inutilităților și, firește, înclinată spre rău.

După felul în care mă privea uneori, eram sigură că, dacă ar fi existat un tribunal al poporului și ea s-ar fi aflat în fruntea lui, m-ar fi condamnat la moarte. Vina mea era că trăiam într-o vilă cu grădină, în loc să stau într-o baracă sau într-un apartament de periferie. Acestei vini i se adăuga faptul că moștenisem o mică rentă care ne permitea amândurora să trăim. Ca să nu repet greșeala părinților mei, mă interesam de ceea ce spunea sau cel puțin mă străduiam să o fac. Niciodată nu am luat-o în râs și nici nu am făcut-o să priceapă cât de străină îmi era orice idee totalitară, însă, oricum,

ea trebuie să-mi fi simțit neîncrederea față de frazele sale prefabricate.

Ilaria a frecventat Universitatea din Padova. Ar fi putut foarte bine să o facă la Trieste, dar era prea intolerantă pentru a continua să trăiască alături de mine. De fiecare dată când îi propuneam să merg până la ea, îmi răspundea cu o tăcere încărcată de ostilitate. Studiile sale avansau foarte lent, nu știam cu cine își împărțea casa, niciodată nu a vrut să mi-o spună. Cunoscându-i fragilitatea, eram îngrijorată. Fusese mai '68 în Franța – universitățile ocupate, mișcarea studențească. Ascultându-i rarele rapoarte telefonice, îmi dădeam seama că nu mai reușeam s-o urmăresc, era veșnic înflăcărată de ceva și acest ceva se schimba neconținut. Supunându-mă rolului meu de mamă, încercam să o înțeleg, dar era foarte dificil: totul era febril, fugitiv, erau prea multe idei noi, prea multe concepte absolute, în loc să se exprime cu fraze proprii, Ilaria înșira un slogan după altul. Mă temeam pentru echilibrul ei psihic: sentimentul că aparține unui grup cu care împărțea aceleași certitudini, aceleași dogme absolute îi întărea îngrijorător tendința naturală spre aroganță.

În cel de-al șaselea an al ei la universitate, îngrijorată de o tăcere mai lungă decât altele, am luat trenul și m-am dus să o caut. De când locuia la Padova, nu o mai făcusem niciodată. Când mi-a deschis ușa, a rămas uluită. În loc de bună ziua, mi s-a adresat agresiv: „Cine te-a invitat?” Și, fără să-mi dea măcar răgaz să-i răspund, a adăugat: „Ar fi trebuit să mă anunți. Tocmai plecam. În această dimineață am un examen foarte important”. Avea încă pe ea cămașa de noapte, evident că era vorba de o minciună. Prefăcându-mă că nu-mi dau seama, am spus: „Nu-i nimic, te voi aștepta și vom sărbători rezultatul împreună”. Puțin după aceea a plecat într-adevăr, cu o asemenea grabă, că și-a lăsat cărțile pe masă.

Rămasă singură în casă, am făcut ceea ce ar fi făcut oricare altă mamă, am început să-i cotrobăiesc prin sertare, căutând un semn, ceva care să mă ajute să înțeleg în ce direcție o luase viața ei. Nu aveam intenția să o spionez, să fac acte de cenzură sau de inchiziție, asemenea lucruri nu m-au caracterizat niciodată. Era numai o neliniște în mine și, ca s-o domolesc, aveam nevoie de un punct de sprijin. Dar în afară de manifeste și broșuri de propagandă revoluționară, în mâini nu mi-a căzut altceva, nicio scrisoare, niciun jurnal. Pe un perete din dormitor era un afiș, care, sus, avea înscrisul: „Familia este aerisită și stimulantă precum o cameră de gazare”. În felul său, acela era un indiciu.

Ilaria s-a reîntors la începutul după-amiezii, cu aceeași respirație tăiată ca la plecare. „Cum a fost examenul?”, am întrebat-o cu tonul cel mai afectuos cu putință. A ridicat din umeri: „Ca toate celelalte”. Și, după o pauză,

a adăugat: „De asta ai venit, ca să mă controlezi?” Voiam să evit o ciocnire, așa încât, pe un ton liniștit și conciliant, i-am răspuns că aveam o singură dorință: să stăm un pic de vorbă.

„Să stăm de vorbă?”, repetă neîncrezătoare. „Și despre ce anume? Despre pasiunile tale mistice?”

„Despre tine, Ilaria”, i-am zis atunci încet, încercând să-i întâlnesc privirea. Se apropie de fereastră, ținând ochii fixați pe o salcie ușor îngălbenită. „N-am nimic de spus, în orice caz nu ție. Nu vreau să-mi irotesc timpul în pălăvrăgeli intimiste mic-burgheze”. Apoi își mută privirea de la salcie la ceasul de la mână și zise: „Este târziu, am o reuniune importantă. Trebuie să plec”. Nu i-am dat ascultare, m-am ridicat, dar în loc să ies, m-am dus la ea și i-am luat mâinile într-ale mele. „Ce se întâmplă?”, am întrebat-o. „Ce anume te face să suferi?” I-am simțit respirația accelerându-se. „Mă doare inima să te văd în starea asta”, am adăugat „Chiar dacă tu mă refuzi ca mamă, eu nu te refuz ca fiică. Aș vrea să te ajut, dar dacă tu nu-mi ieși în întâmpinare, nu pot s-o fac”. În clipa aceea bărbia a început să-i tremure, cum se întâmpla când era fetiță și era gata să plângă, își smulse mâinile dintr-ale mele și se întoarse spre perete, cu o mișcare bruscă. Trupul ei slăbuț și încordat era cutremurat de hohote adânci. I-am mângâiat părul. Pe cât îi erau mâinile de înghețate, pe atât îi ardea trupul. Se întoarse dintr-odată și mă îmbrățișă cu fața ascunsă pe umărul meu. „Mamă, spuse, eu... eu...” Exact în acel moment sună telefonul. „Lasă-l să sune!”, i-am șoptit la ureche. „Nu pot!”, îmi răspunse, ștergându-și ochii.

Când a ridicat receptorul, vocea îi era din nou metalică, străină. Din scurtul dialog, am înțeles că trebuia să se fi petrecut ceva grav. Într-adevăr, imediat după aceea îmi spuse: „Îmi pare rău, acum chiar că trebuie să plec”. Am ieșit împreună, la ușă s-a lăsat pradă unei îmbrățișări rapide și vinovate. „Nimeni nu poate să mă ajute”, murmură în timp ce mă strângea. Am însoțit-o până la bicicleta ei, legată de un stâlp, nu departe de acolo. Era deja în șa, când, lunecându-și două degete sub șiragul meu, zise: „Perlele sunt, nu-i așa, biletul tău de liberă trecere. De când te-ai născut, niciodată n-ai avut curajul să faci un pas fără ele!”

La atâta amar de vreme, acesta este episodul din viața cu mama ta care îmi revine cel mai frecvent în minte. Mă gândesc deseori la ea. Cum este cu putință, îmi zic, ca din toate lucrurile trăite împreună, în amintirile mele să apară întâi mereu acesta? Chiar astăzi, în timp ce mă întrebam pentru a nu știu câta oară, în mine a răsunat un proverb: „Cuțitul se răsucesc întotdeauna în rană”. Ce legătură are, ai să te întrebi. Are, are, și încă foarte tare. Episodul acela revine deseori printre gândurile mele, pentru că este

unicul în care am avut posibilitatea să provoc o schimbare. Mama ta a izbucnit atunci în plâns, m-a îmbrățișat: în momentul acela în platoșa sa se deschisese o ferestruică, o fisură minusculă, prin care aș fi putut să intru. Iar odată aflată înăuntru, aș fi putut să procedez asemenea acelor cuie care de cum pătrund în zid încep să se dilate câștigând spațiu în plus. M-aș fi transformat într-un punct fix în viața ei. Dar ca s-o fac, ar fi trebuit să am putere. Când mi-a zis „acum chiar că trebuie să plec”, ar fi trebuit să rămân. Ar fi trebuit să iau o cameră acolo, la un hotel din apropiere, și să mă întorc în fiecare zi să-i bat la ușă. Să insist până la a preschimba fisura aceea într-o trecere. Ar mai fi trebuit încă foarte puțin, o simțeam.

Dar n-am făcut-o: din lașitate, din lene și dintr-un fals sentiment de pudoare, am ascultat-o. Detestasem felul sufocant de-a fi al mamei mele, voiam să fiu o altfel de mamă, să respect libertatea vieții sale. Însă, îndărătul măștii de libertate, deseori se ascunde nepăsarea, dorința de a nu fi implicat. Granița este foarte subțire, a o trece sau nu este chestiune de-o clipă, de o decizie care se ia sau nu. Îți dai seama de importanța ei numai când clipa a trecut. Numai atunci te căiești, numai atunci înțelegi că în momentul acela nu trebuia să fie libertate, ci intruziune: erai prezent, aveai conștiință, din această conștiință trebuia să se nască obligația de a acționa. Iubirea nu este pentru leneși, pentru ca să existe în plinătatea sa, cere uneori gesturi precise și energice, înțelegi? Mi-am ascuns lașitatea și indolența sub nobilul veșmânt al libertății.

Ideea de destin este un gând care vine cu vârsta, în general nu te gândești la asta la anii tăi, vezi orice lucru care ți se întâmplă ca fruct al propriei voințe. Te simți ca un muncitor care, piatră după piatră, își construiește în față drumul pe care va trebui să-l străbată. Doar mult mai târziu îți dai seama că drumul e deja făcut, altcineva l-a trasat pentru tine, iar ție nu-ți rămâne decât să mergi înainte. Este o descoperire ce se face, de obicei, spre patruzeci de ani, atunci când începi să intuiești că lucrurile nu depind numai de tine. Este un moment periculos, când nu rar se întâmplă să aluneci într-un fatalism claustrofobic. Ca să vezi destinul în întreaga sa realitate, trebuie să mai lași să treacă puțin anii. Spre șaizeci, când drumul în spatele tău este mai lung decât în față, vezi un lucru pe care nu l-ai văzut niciodată: calea pe care ai parcurs-o nu era dreaptă, ci plină de răscruci, la orice pas exista o săgeată ce indica o direcție diferită: de acolo se despărțea o cărare, de dincolo, un drumeag năpădit de iarbă ce se pierdea în pădure. Ai pornit pe unele din aceste devieri fără să-ți dai seama, pe altele nici măcar nu le-ai zărit. Nu știi unde te-ar fi dus cele pe care le-ai trecut cu vederea, dacă într-un loc mai bun sau dimpotrivă. Nu o știi, însă tot îți pare rău.

Puteai să faci un lucru și nu l-ai făcut, te-ai întors pe urmele pașilor tăi în loc să mergi înainte. Pasul găștei, îți aduci aminte jocul? Viața merge înainte aproape cam în același fel.

La răscrucile de pe drumul tău întâlnești celelalte vieți, să le cunoști sau să nu le cunoști, să le trăiești până la capăt sau să le lași să se piardă depinde numai de alegerea pe care o faci într-o clipă. Chiar dacă nu o știi, viața ta și a celor apropiați ție se joacă adesea așa, când tu alegi să te abați sau să mergi drept înainte.

22 noiembrie

În noaptea asta, vremea s-a schimbat, dinspre răsărit a pornit vântul, în câteva ore a alungat toți norii. Înainte de a mă așeza la scris, m-am plimbat prin grădină. Bora⁽¹⁾ sufla încă puternic, se strecura sub haine. Buck era euforic, voia să se joace, îmi țopăia alături, cu un con de pin în gură. Cu puținele mele puteri, am reușit să i-l arunc doar o singură dată. A făcut un zbor scurt, însă el a fost mulțumit și cu asta. După ce am verificat starea de sănătate a trandafirului tău, m-am dus să salut nucul, cireșul, copacii mei preferați.

Îți aduci aminte cum mă luai peste picior când mă vedeai stând să le mângâi trunchiurile? „Ce faci”, îmi ziceai, „doar nu e spinarea unui cal!” Și când, după aceea, îți atrăgeam atenția că a atinge un copac nu e cu nimic altfel decât a atinge orice altceva viu, ba chiar e mai plăcut, ridicai din umeri și plecai enervată. De ce e mai plăcut? Pentru că, de exemplu, dacă scarpin capul lui Buck, simt ceva cald, vibrant, dar în asta nu există întotdeauna o subtilă agitație. Este ora păpatului, care e prea aproape sau prea departe, este dorul de tine sau, pur și simplu, amintirea unui vis urât. Înțelegi? În câine, ca și în om, sunt prea multe gânduri, prea multe cerințe. Ca să ajungă la liniște și la fericire nu depinde niciodată numai de el.

În schimb, la copac totul e diferit. De când răsare până când moare, stă neclintit, mereu în același loc. Cu rădăcinile este mai aproape de inima pământului decât orice alt lucru, iar cu coroana sa, de cer. Seva curge înăuntrul său de sus în jos, de jos în sus. Se răspândește și se retrage după lumina zilei. Așteaptă ploaia, așteaptă soarele, așteaptă un anotimp, apoi pe celălalt, așteaptă moartea. Niciunul dintre lucrurile care îi îngăduie să trăiască nu depinde de voința sa. Există și gata. Înțelegi acum de ce e plăcut să-l mângâi? Pentru trăinicia, pentru respirația lor atât de lungă, de calmă, atât de profundă. Undeva în Biblie scrie că Dumnezeu are nările largi. Chiar dacă este un pic lipsit de respect, de câte ori am încercat să-mi imaginez trăsăturile divinității, mi-a venit în minte imaginea unui stejar.

La casa copilăriei mele exista unul, era atât de mare, încât era nevoie de doi oameni ca să-i îmbrățișeze trunchiul. Deja la patru sau cinci ani îmi plăcea să mă duc să-l caut. Stăteam acolo, simțeam umezeala ierbii sub mine, vântul proaspăt prin păr și pe față. Respiram și știam că exista o ordine superioară a lucrurilor și că în ordinea aceea eram cuprinsă cu tot ce

vedeam. Chiar dacă nu cunoșteam muzica, ceva în mine cânta. Nu aș ști să-ți spun ce tip de melodie era, dar nu un refren anume și nicio arie. Mai curând era ca și cum niște foale ar fi suflat într-un ritm regulat și puternic în zona vecină inimii mele și acest suflu, răspândindu-se în întregul corp și în spiritul meu ar fi produs o lumină mare, o lumină cu o dublă natură: aceea a sa, de lumină, și una muzicală. Eram fericită că exist și dincolo de această fericire, pentru mine alta nu era.

Ți s-ar putea părea straniu sau din cale-afară de ciudat ca un copil să intuiască asemenea lucruri. Din nefericire, ne-am obișnuit să considerăm copilăria ca pe o perioadă de orbire, de nedesăvârșire, și nu ca pe una dintre cele mai bogate. Și totuși ar fi suficient să privim cu atenție ochii unui nou-născut pentru a ne da seama că e întocmai așa. Ai făcut-o vreodată? Încearcă atunci când o să ai prilejul. Înlătură prejudecățile și observă-l! Cum este privirea lui? Goală, inconștientă? Sau de demult, venind de departe, înțeleaptă? Copiii au, de la sine, în ei un suflu mai amplu, noi, adulții, suntem cei care l-am pierdut și suntem incapabili să acceptăm asta. La patru, cinci ani, nu știam încă nimic despre religie, despre Dumnezeu și despre toate încurcăturile pe care le-au făcut oamenii vorbind despre aceste lucruri.

Știi, când s-a pus problema să frecventezi sau nu orele de religie la școală, multă vreme n-am știut cum să procedez. Pe de o parte, îmi aduceam aminte cât de catastrofal a fost impactul meu cu dogmele, pe de alta, eram absolut convinsă că în educație, în afară de minte, e nevoie să te gândești și la spirit. Soluția a venit de la sine în ziua când ți-a murit primul hamster. Îl țineai în mână și mă priveai perplexă. „Unde este acum?”, m-ai întrebat. Ți-am răspuns, repetând întrebarea: „După tine, unde este acum?” îți amintești ce mi-ai răspuns? „Se află în două locuri. Un pic e aici, un pic în nori”. În aceeași după-amiază l-am înmormântat cu o mică ceremonie. Îngenuncheată în fața micului mormânt, ți-ai rostit rugăciunea: „Fii fericit, Tony! Într-o zi ne vom revedea!”

Poate că nu ți-am spus-o niciodată, dar primii cinci ani de școală i-am făcut la măicuțe, la Sacro Cuore. Asta, crede-mă, n-avea cum să fie bine pentru mintea mea, deja instabilă. La intrarea în colegiu, măicuțele instalaseră, pentru întreaga durată a anului școlar, o iesle mare. Era cu Iisus în staul, împreună cu tatăl, mama, boul și măgărușul. Și peste tot în jur – munți și văi de mucava și ipsos, populați doar cu o turmă de oițe. Fiecare oiță reprezenta o elevă și, în funcție de purtarea ei de peste zi, era îndepărtată sau adusă mai aproape de ieslea lui Iisus. În fiecare dimineață, înainte de a intra în clase, treceam pe acolo, prin față, și, trecând, eram constrânse să ne privim poziția. În partea opusă ieslei se afla o prăpastie

foarte adâncă și acolo ajungeau cele mai rele, cu două picioare deja suspendate în gol. De la șase la zece ani am trăit condiționată de pașii pe care îi făcea mielușeaua mea. Și e zadarnic să-ți spun că niciodată nu m-am mișcat de pe marginea genunii.

Înăuntrul meu, cu întreaga mea voință, încercam să respect poruncile ce-mi fuseseră predate. O făceam din cauza aceluia firesc simț al supunerii pe care îl au copiii, dar nu numai de asta: eram cu adevărat convinsă că trebuia să fim buni, să nu mințim, să nu fim vanitoși. Cu toate acestea, eram pe punctul de a cădea. De ce? Din pricina unor nimicuri. Când mă duceam în lacrimi la maica superioară să o întreb despre a nu știu câta mutare a mea, ea îmi răspundea: „Pentru că ieri aveai o fundă prea mare în păr... Pentru că ieșind de la școală, o colegă te-a auzit fredonând... Pentru că nu te-ai spălat pe mâini înainte de a merge la masă...” Înțelegi? Încă o dată vinile mele erau exterioare, exact la fel cu cele pe care mi le reproșa mama mea. Ceea ce ne învățau nu era coerența, ci conformismul. Într-o zi, ajunsă la limita extremă a prăpastiei, am izbucnit în hohote zicând: „Dar eu îl iubesc pe Iisus! „Știi ce mi-a zis atunci măicuța din apropiere? „Așa! În afară de faptul că ești dezordonată, ești și mincinoasă! Dacă l-ai iubi într-adevăr pe Iisus, ai avea caietele mai ordonate”. Și, buf! Împingând cu arătătorul, a făcut ca oița mea să cadă jos, în prăpastie.

Două luni întregi cred că n-am dormit, ca urmare a aceluia episod. De-abia închideam ochii, că și simțeam pânza saltelei de sub mine prefăcându-se în flăcări și voci groaznice îmi răsunau batjocoritor în urechi, strigându-mi: „Stai tu, acum venim să te luăm!” Firește, n-am povestit nimic părinților mei despre toate acestea. Văzându-mă palidă la față și nervoasă, mama spunea: „Fetița este epuizată!”, iar eu, fără să suflu un cuvânt, înghițeam linguri după linguri de sirop întăritor.

Cine știe câte persoane sensibile și inteligente s-au îndepărtat pe vecie de problemele spiritului din cauza unor astfel de întâmplări. De fiecare dată când aud pe cineva spunând cât de frumoși erau anii de școală și că-i regretă, rămân interzisă. Pentru mine, perioada aceea a fost una dintre cele mai rele din viață, ba poate chiar îngrozitoare la modul absolut, prin sentimentul de neputință care a dominat-o. Pe întreaga durată a școlii elementare, am fost sfâșiată violent de voința de a rămâne credincioasă față de ceea ce simțeam în mine și de dorința de a adera, chiar dacă îi intuiam falsitatea, la ceea ce credeau ceilalți.

Este ciudat, dar retrăind acum emoțiile aceluia timp, am impresia că în cazul meu marea criză de creștere nu s-a petrecut, cum se întâmplă de obicei, în adolescență, ci în acei ani ai copilăriei. La doisprezece, la

treisprezece, la paisprezece ani, posedam deja propria și trista mea stabilitate. Marile întrebări metafizice se îndepărtaseră încetul cu încetul, pentru a lăsa loc unor fantezii noi și inofensive. Mergeam duminica la liturghie și la sărbătorile din calendar împreună cu mama, îngenuncheam cu un aer pocăit să iau anafura, dar în vreme ce o făceam, mă gândeam la altceva. Acea nu era decât una dintre micile comedii pe care trebuia să le joc pentru ca să trăiesc liniștită. De aceea nu te-am înscris la ora de educație religioasă și nici nu m-am căit vreodată că n-am făcut-o. Când, îndemnată de curiozitatea ta de copil, îmi puneai întrebări pe această temă, încercam să-ți răspund direct și senin, respectând misterul care există în fiecare din noi. Și când nu m-ai mai întrebat, cu discreție am încetat să-ți vorbesc despre asta. În asemenea lucruri nu poți nici împinge pe cineva, nici smulge, fiindcă se întâmplă ca și cu vânzătorii ambulanți: cu cât își laudă marfa mai tare, cu atât îi suspectezi mai mult de înșelăciune. Cu tine, am încercat numai să nu sting ceea ce era deja. Pentru restul am așteptat.

Să nu crezi totuși că drumul meu a fost atât de simplu. Chiar dacă la patru ani intuisem suflul care învăluie lucrurile, la șapte ani îl uitasem deja. La început, e adevărat, auzeam și muzica, era în străfunduri, dar exista. Părea un torent în chei de munte, dacă stăteam nemișcată și atentă, de pe buza prăpastiei reușeam să-i disting zgomotul. Apoi torentul s-a preschimbat într-un vechi aparat de radio, un radio gata să se spargă. Într-un moment, melodia exploda din cale-afară de puternic, iar în următorul nu se mai auzea nimic.

Tatăl și cu mama mea nu pierdeau prilejul să-mi reproșeze obiceiul meu de a cânta. O dată, în timpul prânzului, am încasat de-a dreptul o palmă – prima mea palmă – pentru că îmi scăpase un „tralala”. „Nu se cântă la masă!”, a tunat tata. „Nu se cântă, dacă nu ești cântăreț”, a turnat gaz peste foc mama. Eu plângeam și repetam printre lacrimi: „Dar asta cântă în mine!” Tot ce se depărta de lumea concretă și materială era pentru părinții mei absolut de neînțeles. Cum aș fi putut atunci să-mi păstrez muzica? Ar fi trebuit să fi avut cel puțin destinul unui sfânt. Destinul meu, în schimb, era acela crud al normalității.

Încetul cu încetul, muzica a dispărut și, împreună cu ea, sentimentul bucuriei profunde care m-a însoțit în primii ani. Știi, bucuria este ceea ce, cu adevărat, am regretat cel mai mult. Desigur, după aceea am fost și fericită, dar fericirea este față de bucurie ca o lampă electrică față de soare. Fericirea are întotdeauna o cauză, ești fericit pentru ceva, este un sentiment a cărui existență depinde de ceva din afară. Pe când bucuria nu are obiect. Te stăpânește fără niciun motiv aparent, în felul ei de-a fi se aseamănă cu

soarele, arde grație combustiei proprii sale inimi.

De-a lungul anilor am renunțat la mine însămi, la partea cea mai profundă din mine, pentru ca să devin o altă ființă, cea la care părinții mei se așteptau. M-am lepădat de personalitate, ca să achiziționez un caracter. Caracterul, vei avea posibilitatea să-ți dai seama de asta, e mult mai prețuit în lume decât personalitatea.

Dar caracterul și personalitatea, contrar a ceea ce se crede, nu merg bine împreună, ba, de cele mai multe ori, se exclud una pe cealaltă în mod peremptoriu. Mama mea, de exemplu, avea un caracter puternic, era sigură de orice faptă a ei și nu exista nimic, absolut nimic, care să-i știrbească această siguranță. Eu eram exact contrariul. În viața de zi cu zi nu exista un singur lucru care să mă entuziasmeze, în fața fiecărei alegeri, ezitam atât de mult, încât, în cele din urmă, cine era cu mine, nerăbdător, decidea și pentru mine.

Să nu crezi că renunțarea la personalitate pentru simularea unui caracter a fost un proces natural. Ceva în adâncul meu continua să se revolte, o parte dorea să fiu eu însămi, în vreme ce alta, ca să fie iubită, dorea să se supună pretențiilor lumii. Ce bătălie dură! O detestam pe mama, felul ei de-a fi superficial și gol. Acesta este marele și teribilul șantaj al educației, de care este aproape imposibil să scapi. Niciun copil nu poate să trăiască fără dragoste. De aceea ne conformăm modelului cerut, chiar dacă nu ne place absolut deloc, chiar dacă nu-l considerăm just. Efectul acestui mecanism nu dispare odată cu vârsta adultă. De cum ești mamă, reînfloréște, fără ca tu să-ți dai seama sau să o vrei, plăsmuiește din nou acțiunile tale. Și eu, când s-a născut mama ta, eram sigură că am să mă comport altfel. Într-adevăr, așa am și făcut, dar acest altfel era cu totul superficial, fals. Pentru ca să nu-i impun un model mamei tale, cum mi-a fost impus mie, i-am dat întotdeauna libertatea de a alege, voiam să se simtă aprobată în toate acțiunile sale, nu făceam altceva decât să-i repet: „Suntem două persoane diferite și trebuie să ne respectăm așa cum suntem”.

Dar exista o eroare în toate acestea, o gravă eroare. Și știi care era? Lipsa mea de identitate. Chiar dacă de-acum eram adultă, nu eram sigură de nimic. Nu izbuteam să mă iubesc, să mă stimez. Datorită sensibilității subtile și oportuniste ce îi caracterizează pe copii, mama ta a sesizat-o aproape imediat: a simțit că eram slabă, fragilă, ușor de înfrânt. Imaginea care îmi vine în minte, gândindu-mă la raportul nostru, e aceea a unui copac și a plantei care îl parazitează. Copacul e mai bătrân, mai înalt, se află acolo de mult și are rădăcinile mai adânci. Planta se înalță la picioarele sale într-un singur anotimp, mai mult decât rădăcini, are bărbi, filamente. Sub fiecare

filament este dotată cu ventuze mici, cu care se cațără în sus, pe trunchi. Într-un an sau doi e deja în vârful coroanei. În timp ce gazda sa își pierde frunzele, ea rămâne verde. Continuă să prolifereze, să se cramponeze, acoperă copacul în întregime, soarele și apa nu mai ajung decât la ea. În acest moment, copacul se usucă și moare, rămâne doar trunchiul ca o amărâtă proptea pentru planta cățărătoare.

După tragica sa dispariție, mulți ani nu m-am mai gândit la ea. Uneori, îmi dădeam seama că am uitat-o și mă învinuiam de cruzime. Trebuia să mă ocup de tine, este adevărat, dar nu cred că acesta era adevăratul motiv sau poate era în parte. Sentimentul meu de eșec era prea mare pentru ca să-l pot accepta. Doar în ultimii ani, când tu ai început să te depărtezi, să-ți cauți calea, gândul la mama ta mi-a revenit în minte, a început să mă obsedeze. Regretul meu cel mai mare este acela de a nu fi avut vreodată curajul de a o înfrunța, de a nu-i fi zis măcar o dată: „Nu ai deloc dreptate, ești pe punctul de a face o prostie!” Simțeam în vorbele ei sloganuri foarte periculoase, lucruri care, pentru binele său, ar fi trebuit tăiate imediat, și cu toate acestea mă abțineam să intervin. Nu se puneau problema indolenței. Lucrurile în discuție erau esențiale. Ceea ce mă făcea să acționez – sau mai degrabă să nu acționez – era ceea ce mă învățase mama. Ca să fiu iubită, trebuia să evit confruntarea, să mă prefac că sunt cum nu eram. Firește, Ilaria se manifesta autoritar, avea mai mult caracter și mă temeam de o luptă deschisă, îmi era frică să mă opun. Dacă aș fi iubit-o cu adevărat, ar fi trebuit să mă indignez, să o tratez cu duritate.

Ar fi trebuit să o oblig să facă sau să nu facă anumite lucruri. Poate că tocmai aceasta voia, de aceasta avea nevoie.

Cine știe de ce adevărurile elementare sunt cu mult mai greu de înțeles... Dacă eu aș fi înțeles atunci că prima calitate a iubirii este forța, probabil că evenimentele s-ar fi petrecut în mod diferit. Dar pentru a fi puternic, trebuie să te iubești pe tine însuși. Pentru a te iubi pe tine însuși, este nevoie să te cunoști în profunzime, să știi totul despre tine, până și lucrurile cele mai ascunse, cele mai greu de acceptat. Cum să împlinești un asemenea proces, în timp ce viața, cu zgomotul său, te trage înainte? O poate face, de la început, doar cel însemnat cu însușiri excepționale. Muritorilor de rând, persoanelor ca mine, ca mama ta, nu le rămâne altceva decât destinul ramurilor și al sticlelor de plastic. Cineva – sau poate vântul – te aruncă deodată în vârtejul unui râu și, grație materialului din care ești făcut, în loc să te duci la fund, plutești. Și aceasta chiar ți se pare o victorie, încât imediat începi să alergi. Aluneci iute în direcția în care te poartă curentul. Din când în când, din cauza unui ghem de rădăcini sau a vreunui pietroi, ești

constrâns la o oprire. Rămâi acolo, lovit o vreme de apă, apoi apa se ridică, te eliberează și mergi înainte. Când cursul este liniștit, plutești deasupra, când e violent, te scufunzi. Nu știi unde mergi și nici nu te-ai întrebat vreodată. În trecerile cele mai liniștite poți să vezi peisajul, țărmurile, tufișurile. Mai mult decât amănuntele, vezi formele, tipul de culoare. Mergi prea repede ca să deslușești altceva. Pe urmă, cu timpul și kilometrii, țărmurile coboară, râul se lărgeste, are încă maluri, dar abia se văd. „Oare unde merg?”, te întrebi atunci și în clipa aceea în fața ta se și deschide marea.

Viața mea, în mare parte, așa a fost. În loc să înot, mai mult m-am zbatut. Cu gesturi nesigure, confuze, fără eleganță și fără bucurie, am reușit doar să mă mențin la suprafață.

De ce îți scriu toate astea? Ce înseamnă aceste confesiuni lungi și prea intime? Ajunsă aici poate că, sătulă, ai răsfoit paginile, una după alta, suspinând. Ce urmărește, te vei fi întrebat, unde mă poartă? Într-adevăr, divaghez, în loc să o iau pe drumul direct, adesea și cu plăcere, pornesc pe poteci umile. Dau impresia că m-am pierdut și poate că nici nu e o impresie: m-am pierdut cu adevărat. Dar aceasta e calea spre ceea ce tu cauți atât: centrul.

Îți aduci aminte când te învățam să faci *crepes*⁽²⁾? Când le învărtești în aer, îți spuneam, trebuie să te gândești la orice în afară de faptul că trebuie să cadă întinse în tigaie. Dacă te concentrezi asupra zborului lor, poți să fii sigură că vor cădea turtite sau vor plonja de-a dreptul pe aragaz. Este amuzant, dar chiar distragerea e cea care ne face să ajungem în centrul lucrurilor, în inima lor.

Dar acum nu inima, ci stomacul meu are cuvântul. Protestează și are dreptate, fiindcă între o clătită și o călătorie lungă pe ape a sosit ora cinei. Trebuie să te las, dar nu înainte de a-ți trimite un alt sărut detestat.

29 noiembrie

Vântul de ieri a făcut o victimă, am găsit-o dimineață, în timpul obișnuitei plimbări prin grădină. Ca și cum mi-ar fi sugerat-o îngerul meu păzitor, în loc să fac ca întotdeauna simplul ocol al casei, am mers până în fund, acolo unde altă dată era un coteț și acum este depozitul de gunoi. Tocmai când o luasem de-a lungul micului zid care ne separă de familia Walter, am zărit pe pământ ceva întunecat. Putea să fie un con de pin, dar nu era, pentru că, la intervale mai curând regulate, se mișca. Ieșisem fără ochelari și doar când m-am aplecat deasupra ei, mi-am dat seama că era vorba de o mierlă tânără. Ca s-o prind, aproape că am riscat să-mi rup femurul. Când eram gata să o ajung, făcea un salt ușor înainte. Dacă aș fi fost și eu mai tânără, aș fi luat-o în mână în mai puțin de o secundă, dar acum sunt prea înceată ca să o fac. În cele din urmă, mi-a venit o idee genială:

mi-am scos broboada de pe cap și am aruncat-o peste ea. Înfășurată astfel, am dus-o în casă și am instalat-o într-o cutie veche de pantofi, înăuntru i-am pus niște cârpe, iar în capac i-am făcut găuri, una îndeajuns de mare ca să-și poată scoate capul.

În timp ce scriu, stă aici, în fața mea, pe masă. Încă nu i-am dat să mănânce pentru că e prea agitată. Și, când o văd agitată, mă agit la rândul meu, privirea ei înfricoșata mă pune în încurcătură. Dacă în acest moment ar coborî o micuță zână, dacă ar apărea orbindu-mă cu splendoarea sa, între un frigider și o mașină de gătit economică, știi ce i-aș cere? I-aș cere Inelul Regelui Solomon, acel miraculos translator care îți îngăduie să vorbești cu toate animalele lumii. Ca să-i pot spune mierlei: „Nu fi îngrijorată, prostuța mea, sunt o făptură umană animată de cele mai bune intenții. Te voi îngriji, te voi hrăni și, când vei fi din nou sănătoasă, îți voi da drumul să-ți iei zborul”.

Dar să ne întoarcem la noi. Ieri ne-am despărțit în bucătărie, cu prozaica parabolă a clătitelor. Aproape sigur te va fi iritat. Când ești tânăr, crezi mereu că lucrurile mari cer – pentru a fi descrise – cuvinte încă și mai mari, răsunătoare. Cu puțin înainte de a pleca, mi-ai pus sub perna o scrisoare în care încercai să-mi explici descumpănirea ta. Acum, că ești departe, pot să-ți spun că, în afară de acest sentiment de descumpănire, n-am înțeles absolut nimic. Totul era atât de contorsionat, de obscur! Eu sunt o persoană simplă, aparțin unei epoci diferite de cea căreia îi aparții tu: dacă

un lucru este alb, spun că e alb, dacă e negru, negru. Soluționarea problemelor depinde de experiența fiecărei zile, de dorința de a vedea lucrurile cum sunt în realitate și nu cum, după cutare și cutare, ar trebui să fie. Din clipa în care începem să aruncăm balastul, să eliminăm ceea ce ne este străin, ce vine din afară, suntem deja pe drumul cel bun. De multe ori am impresia că lecturile tale, în loc să te ajute, te zăpăcesc, că te împresoară cu negru, precum fac sepiile atunci când fug și-și lasă în urmă cerneala.

Înainte de a te hotărî să pleci, mi-ai propus o alternativă: „Sau merg un an în străinătate, sau încep să mă duc la un psihanalist”. Reacția mea a fost dură, îți amintești? Poți să pleci și trei ani, ți-am zis, dar la un psihanalist n-ai să te duci nici măcar o dată! Nu ți-aș permite să te duci, nici chiar dacă l-ai plăti tu. Ai fost descumpănită de reacția mea excesivă. În fond, propunându-mi psihanalistul, credeai că îmi propui un rău mai mic. Deși nu ai protestat în niciun fel, îmi închipui că te-ai gândit că eram prea bătrână pentru a înțelege aceste lucruri sau prea puțin informată. Dar te înșeli. De Freud am auzit vorbindu-se încă de când eram fetiță. Unul dintre frații tatălui meu era medic și, studiind la Viena, intrase foarte repede în contact cu teoriile sale. Îl entuziasmau și, de fiecare dată când venea să ia masa cu noi, încerca să-mi convingă părinții de eficiența lor. „Nu o să mă faci să cred că, dacă visez că mănânc spaghete, îmi este frică de moarte!”, tuna atunci mama mea. „Dacă visez spaghete, înseamnă un singur lucru: că îmi este foame”. Erau zadarnice atunci tentativele unchiului de a o convinge că îndărătnicia ei provenea dintr-o refulare, că era neîndoielnică teroarea sa în fața morții, fiindcă spaghetetele nu erau altceva decât viermi, și viermi vom ajunge cu toții într-o bună zi. În acel moment, știi ce făcea mama mea? După o clipă de tăcere, izbucnea cu vocea ei de soprană: „Și dacă visez macaroane?”

Întâlnirile mele cu psihanaliza nu se reduc însă la această anecdotă din copilărie. Mama ta a fost în tratament la un psihanalist, ori presupus ca fiind așa ceva, aproape zece ani. Când a murit, mai mergea încă la el, astfel încât, chiar dacă indirect, am avut prilejul să urmăresc zi după zi evoluția acestei relații. Ca să spun drept, la început nu-mi povestea nimic; asupra acestor lucruri, știi, veghează secretul profesional. Dar ceea ce m-a izbit imediat – și în sens negativ – a fost sentimentul rapid și total de dependență. Deja după o lună, întreaga sa viață se rotea în jurul acestei întâlniri, a ceea ce se petrecea timp de o oră între ea și domnul respectiv. Gelozie, ai să spui. Poate, și asta-i posibil, dar nu era principalul. Ceea ce mă neliniștea și mă chinuia era mai curând faptul de a o vedea sclavă încă o dată în plus: după ce fusese dependentă de politică, era acum subjugată de acest domn. Ilaria îl cunoscuse în timpul ultimului an de ședere la Padova și tot la Padova se

ducea în fiecare săptămână. Când mi-a comunicat noua sa preocupare, am rămas un pic uimită și i-am spus: „Chiar crezi că trebuie să mergi până acolo ca să găsești un doctor bun?”

Pe de o parte, decizia de a apela la un medic pentru a ieși din starea sa de perpetuă criză îmi dădea o senzație de ușurare. În fond, îmi ziceam, dacă Ilaria s-a hotărât să ceară ajutor cuiva era deja un pas înainte. Pe de alta, însă, cunoscându-i fragilitatea, îmi era teamă de alegerea persoanei căreia i se încredințase. Să pătrunzi în mintea cuiva este întotdeauna un fapt extrem de delicat. „Cum l-ai găsit?”, o întrebam. „Ți l-a recomandat cineva?” Dar ea, drept răspuns, dădea din umeri. „Ce te interesează?”, zicea, lăsând fraza în suspensie, cu o tăcere plină de suficiență.

Cu toate că în Trieste locuia singură, aveam obiceiul să prânzim împreună măcar o dată pe săptămână. La începutul terapiei, discuțiile noastre cu aceste prilejuri au fost de o mare și voită superficialitate. Vorbeam despre ce se mai întâmplase în oraș, despre timp... Dacă timpul era frumos și în oraș nu se petrecuse nimic, stăteam aproape mute.

După al treilea sau al patrulea drum la Padova însă, am sesizat o schimbare. În loc să vorbim amândouă despre nimicuri, ea a început să-mi pună întrebări. Dorea să știe totul despre trecut, despre mine, despre tatăl ei, despre raporturile noastre. Nu era afecțiune în întrebările sale, ci curiozitate. Tonul era acela al unui interogatoriu. Repeta de mai multe ori întrebarea, insistând asupra unor amănunte lipsite de importanță, insinua dubii asupra unor episoade pe care ea însăși le trăise și le ținea minte foarte bine. În clipele acelea nu mi se părea că stau de vorbă cu fiica mea, ci cu un comisar care voia cu orice preț să mă facă să mărturisesc un delict. Într-o zi, nerăbdătoare, i-am spus: „Zi clar: Unde vrei să ajungi?” S-a uitat la mine cu o privire ușor ironică, a luat o furculiță, a ciocnit-o de pahar și, când paharul a făcut *cling*, a spus: „Într-un singur loc, la punctul de plecare. Vreau să știu când și pentru ce tu și soțul tău mi-ați tăiat aripile”.

Prânzul acela a fost ultimul la care am consimțit să mă supun tirului întrebărilor ei. Săptămâna următoare i-am zis la telefon să vină, dar cu o condiție: ca între noi, în loc de proces, să fie un dialog.

Aveam conștiința încărcată? Sigur că da, erau multe lucrurile despre care ar fi trebuit să stau de vorbă cu Ilaria, dar nu mi se părea nici drept și nici sănătos să dezvălui lucruri atât de gingașe sub presiunea unui interogatoriu. Dacă mă potriveam jocului ei, în loc să inaugurm un raport nou, între două persoane adulte, numai eu aș fi fost, pentru totdeauna, vinovată, iar ea pe vecie victimă, fără putință de salvare.

Câteva luni după aceea am discutat iar cu ea despre terapie. Acum se

retrăgea cu doctorul ei pe durata întregului sfârșit de săptămână. Era foarte slăbită și, când vorbea, avea ceva febril, ceva ce nu mai simțisem la ea înainte. I-am povestit de fratele bunicului său, de primele lui contacte cu psihanaliza, iar după aceea, ca și cum n-ar fi fost nimic, am întrebat-o: „De ce școală aparține psihanalistul tău?” „De niciuna”, mi-a răspuns, „sau mai bine zis de una fondată chiar de el”.

Din acel moment, ceea ce până atunci fusese o simplă stare de neliniște a devenit o grijă adevărată și profundă. Am reușit să descopăr numele medicului și, după o scurtă investigație, am aflat și că nu era nicidecum medic. Speranțele pe care le avusesem la început asupra efectelor terapiei s-au făcut praf și pulbere într-o singură clipă. Firește, nu lipsa diplomei în sine m-a făcut suspicioasă, ci lipsa diplomei adăugată constatării că starea Ilariei se înrăutățea continuu. Dacă tratamentul ar fi fost în regulă, mă gândeam, după o fază inițială de indispoziție, ar fi trebuit să urmeze una de ameliorare: lent, printre îndoieli și recăderi, conștiința ar fi trebuit să-și taie drum. În schimb, încet, încet, Ilaria a încetat să se mai intereseze de tot ce o înconjură. Își terminase studiile deja de câțiva ani și nu făcea nimic, se îndepărtase de puținii prieteni pe care îi avusesese, unica sa activitate consta în a-și scruta stările sufletești cu obsesia unui entomolog. Lumea se învârtea în jurul a ceea ce visase noaptea, a unei fraze pe care eu sau tatăl ei i-o spusese cu douăzeci de ani în urmă. În fața acestei deteriorări a vieții sale, mă simțeam complet neputincioasă.

Doar trei luni mai târziu, pentru câteva săptămâni, a apărut lumina unei speranțe. După Paște îi propusesem să facem o călătorie împreună.

Spre marea mea surprindere, în loc să refuze a priori ideea, Ilaria, ridicându-și privirile din farfurie, mi-a spus: „Și unde am putea să mergem?” „Nu știu”, i-am răspuns, „unde vrei tu, oriunde ne-ar trece prin minte s-o facem”.

În aceeași după-amiază am așteptat cu nerăbdare deschiderea agențiilor de voiaj. Săptămâni la rând le-am bătut în lung și în lat, căutând ceva care să ne placă. În cele din urmă am optat pentru Grecia – Creta și Santorini – la sfârșit de mai. Lucrurile practice de făcut înaintea plecării ne-au unit într-o complicitate niciodată avută mai înainte. Era obsedată de valize, de teroarea de a nu uita ceva foarte important. Ca să o liniștesc, i-am cumpărat un carnețel. „Notează aici toate lucrurile de care ai nevoie”, i-am spus, „și când le-ai pus în geamantan, le însemnezi cu o cruciuliță”.

Seara, când trebuia să merg la culcare, îmi reproșam că nu mă gândisem mai înainte că o călătorie împreună era cea mai bună modalitate de a încerca reînnoirea relației noastre. Dar în vinerea de dinaintea

plecării, Ilaria mi-a telefonat cu o voce metalică. Presupun că se găsea într-o cabină, pe stradă. „Trebuie să plec la Padova”, mi-a zis, „mă întorc cel mai târziu marți seară”. „Chiar trebuie?”, am întrebat-o, dar deja închisese.

Până joi nu am avut nicio veste de la ea. La ora două, telefonul a sunat, tonul ei era indecis: între duritate și părere de rău. „Regret”, mi-a spus, „dar nu mai merg în Grecia”. Aștepta reacția mea. O așteptam și eu. După câteva secunde, i-am răspuns: „Îmi pare rău și mie. Eu oricum mă duc”. A înțeles dezamăgirea mea și a încercat să se justifice: „Dacă plec, fug de mine însămi”, a șoptit.

Cum poți să-ți imaginezi, a fost o vacanță foarte tristă. Mă străduiam să urmăresc ghidul, să mă interesez de peisaj, de arheologie, dar în realitate mă gândeam numai la mama ta, mă întrebam unde o ducea viața.

Ilaria, îmi ziceam, seamănă cu un țăran care, după ce și-a însămânțat grădina și și-a văzut primele plântuțe, este cuprins de teama că li se poate întâmpla ceva rău. Atunci, ca să le protejeze de intemperii, cumpără o bucată mare de folie de plastic, rezistentă la apă și la vânt, și o potrivește deasupra lor. Iar ca să le apere de păduchii de frunze și de larve, le stropește cu doze abundente de insecticid. Munca lui este fără odihnă, nu există moment al nopții și al zilei în care să nu se gândească la grădină și la modalitatea de a o ocroti. Apoi, într-o dimineață, înălțând folia, are urâta surpriză să le găsească putrezite, moarte. Dacă le-ar fi lăsat să crească libere, unele ar fi murit oricum, dar altele ar fi supraviețuit. Alături de cele semănate de el, aduse de vânt și de insecte, ar fi crescut altele, unele ar fi fost buruieni și le-ar fi smuls, dar altele, poate, ar fi devenit flori și culorile lor ar fi înviorat monotonia grădinii. Înțelegi? Așa stau lucrurile. În viață, trebuie să fim generoși: să-ți cultivi micul caracter, fără să vezi nimic din ceea ce te înconjoară, înseamnă să respiri încă, dar să fii deja mort.

Impunând o excesivă rigiditate minții, Ilaria a suprimat în ea glasul inimii. Însă oricât discutam cu ea, îmi era teamă să spun asta. Odată, când era adolescentă, i-am spus: „Inima este centrul spiritului”. În dimineața următoare, pe masa din bucătărie am găsit dicționarul deschis la cuvântul *spirit*⁽³⁾. Cu un creion roșu era subliniată definiția: lichid incolor, în care se pot conserva fructele.

În prezent, cuvântul inimă evocă ceva naiv, comun. În tinerețea mea mai era încă posibil să-l rostești fără stânjenire, pe când acum e un termen pe care aproape nimeni nu-l mai folosește. În rarele prilejuri în care îl auzi, este utilizat doar pentru referiri la reaua ei funcționare. Nu este vorba de inima-inimă, ci doar de o ischemie coronariană, de o ușoară suferință atrială. Dar despre ea, despre faptul că este centrul sufletului omenesc nu se

mai pomenește. M-am întrebat deseori care este rațiunea acestei ostracizări. „Nebun cine se încrede în propria-i inimă!”, zicea de multe ori Augusto, citând Biblia. De ce nebun? Poate pentru că inima seamănă cu o vatră? Pentru că acolo, înăuntru, este întuneric, beznă și foc? Mintește este modernă, pe când inima este de demult. Cine își ascultă inima – se credea atunci – e mai aproape de lumea animală, de incontrollabil, cine dă ascultare rațiunii este mai aproape de reflecțiile cele mai înalte. Și dacă lucrurile nu stau așa, dacă adevărul este exact contrariul? Dacă tocmai acest exces de rațiune sărăcește viața?

În timpul călătoriei de reîntoarcere din Grecia, luasem obiceiul să-mi petrec o parte a dimineții lângă puntea de comandă. Îmi plăcea să trag cu ochiul înăuntru, să privesc radarul și toată aparatura aceea complicată care spunea unde mergem. Acolo, într-o zi, observând diversele antene care vibrau în aer, m-am gândit că omul seamănă tot mai mult cu un radio care nu poate să capteze decât o singură frecvență. Același lucru se întâmplă cu micuțele radiouri care ni se oferă gratuit în cutiile cu detergenți: deși pe cadran sunt desenate toate posturile, în realitate, rotind butonul, nu reușești să prinzi mai mult de unul sau două, toate celelalte continuând să bâzâie în aer. Am impresia că utilizarea excesivă a minții produce, mai mult sau mai puțin, același efect: din întreaga realitate care ne înconjoară, reușim să receptăm numai o parte restrânsă. Și în această parte adesea domnește confuzia, pentru că este plină de cuvinte, iar cuvintele, de cele mai multe ori, ne fac să ne rotim în cerc, în loc să ne conducă spre un orizont mai vast.

Înțelegerea cere tăcere. Când eram tânără o ignoram, o știu acum, când rătăcesc prin casă mută și solitară ca un pește în bolul său de cristal. Este cumva ca și cum ai curăța pardoseala murdară cu o mătură sau cu o cârpă umedă: dacă folosești mătura, cea mai mare parte a prafului se ridică în aer și cade din nou pe obiectele din apropiere; dacă folosești cârpa umedă, pardoseala rămâne strălucitoare și netedă. Tăcerea este asemenea cârpei umede, alungă pentru totdeauna opacitatea prafului. Mintește este prizoniera cuvintelor, dacă are un ritm, este cel dezordonat, al gândurilor. Inima, în schimb, respiră, între toate organele este unicul care pulsează, și această pulsație îi îngăduie să intre în armonie cu pulsații mai mari. Mi se întâmplă câteodată, de distrată ce sunt, nu de altceva, să las televizorul deschis după-amiaza întreagă. Chiar dacă nu mă uit la el, zgomotul său mă urmărește prin casă și, seara, când mă duc la culcare, sunt mult mai nervoasă decât de obicei și nu pot să adorm. Zgomotul continuu, vacarmul reprezintă un soi de drog, când te-ai obișnuit, nu te poți lipsi de ele.

Nu vreau să merg prea departe. Nu acum. Paginile pe care le-am scris

astăzi aduc puțin cu o prăjitură pe care am făcut-o amestecând diferite rețete: ceva migdale, apoi urdă, stafide și rom, biscuiți de Savoia, marțipan, ciocolată și fragi, în sfârșit, unul dintre acele teribile lucruri pe care m-ai făcut să-l gust o dată, spunându-mi că se chema „nouvelle cuisine”. Un talmeș-balmeș? Poate. îmi imaginez că, dacă le-ar citi un filosof, nu s-ar putea stăpâni să nu le sublinieze pe toate cu creionul roșu, precum bătrânele învățătoare. „Incongruent”, ar scrie, „în afara subiectului, nesuștinut din punct de vedere dialectic”.

Închipuiește-ți dacă ar cădea apoi în mâinile unui psiholog! Ar putea să scrie pagini întregi despre raportul eșuat cu fiica mea, despre tot ceea ce ascund în mine. Dar chiar dacă am înăbușit ceva, de-acum ce importanță mai are? Aveam o fiică și am pierdut-o. A murit, făcându-se praf cu mașina: în aceeași zi în care îi mărturisisem că tatăl, care, în opinia ei, îi făcuse atâta rău, nu era tatăl ei. Ziua aceea este prezentă în mine ca pelicula unui film, numai că în loc să se depene în proiector, s-a închis într-un zid. Cunosc pe de rost derularea scenelor, cunosc fiecare scenă în detaliu. Nu am uitat nimic, stă totul în mine, pulsează în gândurile mele atunci când sunt trează și când dorm. Va pulsa chiar și după moartea mea.

Micuța mierlă s-a trezit, la intervale regulate își scoate capul prin deschizătură și emite un *piu* hotărât. „Mi-e foame”, pare să spună, „ce aștepți ca să-mi dai să mănânc?” M-am ridicat, am deschis frigiderul, am căutat să văd dacă nu găsesc ceva care să-i convină. Văzând că nu am nimic, am luat telefonul ca să-l întreb pe domnul Walter dacă nu avea niște viermișori. În timp ce formam numărul, am spus: „Ferice de tine, puișor, te-ai născut dintr-un ou și, după primul zbor, ai și uitat înfățișarea părinților tăi”.

30 noiembrie

În această dimineață, cu puțin înainte de nouă, a venit Walter, cu soția lui și cu o punguță cu viermișori. A reușit să facă rost de ei de la un văr care avea pasiunea pescuitului. Erau larve de făină. Asistată de el, am extras cu delicatețe micuța mierlă din cutie. Sub puful molatic de pe piept, inima îi bătea nebunește. Cu o pensetă metalică am luat viermișorii de pe farfurioară și i-am oferit. Însă degeaba îi agitam îmbietor în fața ciocului, nu voia să știe nimic. „Deschideți-i ciocul cu o scobitoare”, m-a îndemnat atunci domnul Walter, „forțați-l cu degetele!”, dar eu, firește, nu am avut curajul. La un moment dat, mi-am amintit – crescusem împreună atâtea păsărele! – că trebuia zgândărit pe latul ciocului și așa am și făcut. Într-adevăr, ca și cum ar fi avut un resort în spate, micuța mierlă a căscat imediat ciocul. După trei larve era deja sătulă. Doamna Razman a pus de o cafea – eu nu mai pot, de când am mâna beteagă – și am mai stat puțin de vorbă, de una, de alta. Fără amabilitatea și disponibilitatea lor, viața mea ar fi cu mult mai dificilă. Peste câteva zile vor merge la o pepinieră să cumpere bulbi și semințe pentru primăvară. M-au invitat să mă duc cu ei. Nu le-am zis nici da, nici nu, ne-am înțeles să ne telefonăm mâine, la ora nouă.

În ziua aceea era opt mai. Îmi petrecusem dimineața lucrând în grădină. Înfloriseră căldărușele, și cireșul era acoperit de muguri. La ora prânzului, fără să se fi anunțat, a apărut mama ta. A venit pe la spate, în tăcere. „Surpriză!”, a strigat pe neașteptate, iar eu, speriată, am scăpat grebla. Expresia feței sale contrasta cu entuziasmul prefăcut, vesel, al exclamației. Era palidă și avea buzele strânse. Vorbind, își trecea neîncetat mâinile prin păr, îl îndepărta de pe față, îl trăgea, își mușca o şuviță.

În ultima vreme, aceasta era starea ei obișnuită. Văzând-o așa, nu m-am alarmat, cel puțin nu mai tare decât alteori. Am întrebat-o unde erai. Mi-a spus că te lăsase să te joci la o prietenă. În timp ce mergeam spre casă, a scos din buzunar un buchețel de nu-mă-uita strivit tot. „E sărbătoarea mamei”, a spus și a rămas nemișcată, uitându-se la mine cu florile în mână, fără să se hotărască să facă un pas. Atunci am făcut eu pasul, m-am dus la ea, am îmbrățișat-o cu drag, spunându-i mulțumesc. Simțindu-i corpul lângă al meu, mi s-a făcut rău. Exista o teribilă rigiditate în el, când am strâns-o s-a crispat și mai tare. Am avut senzația că trupul său, înăuntru, era complet golit, emana un aer rece, asemenea grotelor. În clipa aceea, țin minte foarte

bine, m-am gândit la tine. Ce-o să se aleagă de fetiță, m-am întrebat, cu mama ajunsă într-un asemenea hal? Cu trecerea timpului, situația, în loc să se amelioreze, se înrăutățea, eram îngrijorată pentru tine, pentru creșterea ta. Mama ta era foarte geloasă și te aducea la mine cât mai rar cu putință. Voia să te ferească de influența mea negativă. Dacă o nenorocisem pe ea, n-aveam să te nenorocesc și pe tine.

Era ora mesei și, după ce am îmbrățișat-o, am intrat în bucătărie să pregătesc ceva. Temperatura era plăcută. Am aranjat masa în aer liber, sub glicine. Am pus fața de masă cu pătrățele verzi și albe și, în mijloc, o vază cu buchetelul de nu-mă-uita. Vezi? Mi-aduc aminte de tot cu o exactitate incredibilă pentru memoria mea fluctuantă. Intuiam că era pentru ultima oară când aveam să o mai văd vie? Sau, după tragedie, am încercat să dilat artificial timpul petrecut împreună? Cine știe... Cine poate să o spună?

Cum n-aveam nimic pregătit, am preparat un sos de roșii. În timp ce se termina de fiert, am întrebat-o pe Ilaria dacă voia *penne* sau *fusilli*. De afară, mi-a răspuns: „Mi-e indiferent”, și-atunci am ales *fusilli*. Când ne-am așezat, i-am pus câteva întrebări despre tine, la care mi-a dat răspunsuri evazive. Deasupra noastră era un continuu du-te-vino de insecte. Intrau și ieșeau din flori, zumzăitul lor aproape că ne acoperea cuvintele. La un moment dat, ceva întunecat a căzut în farfuria mamei tale. „E o viespe! Omoar-o, omoar-o!”, a urlat, sărind de pe scaun și răsturnând totul. Atunci m-am întins ca să verific, am văzut că era un bondar și i-am spus: „Nu e o viespe, e un bondar. E inofensiv”. După ce l-am îndepărtat de pe masă, i-am pus iar paste în farfurie. Cu o înfățișare încă răvășită, s-a reșezat la locul ei, a luat furculița și s-a jucat un pic cu ea, trecându-și-o dintr-o mână în alta, apoi și-a sprijinit coatele pe masă și mi-a zis: „Am nevoie de bani”. Pe fața de masă, acolo unde căzuseră *fusilli*, rămăsese o pată mare, roșie.

Problema banilor dura din urmă cu câteva luni. Deja anul anterior, înainte de Crăciun, Ilaria îmi mărturisise că semnase documente în favoarea analistului ei. Îi cerusem explicații mai amănunțite, dar, ca întotdeauna, ocolise răspunsul. „Garanții”, îmi spusese, „pur și simplu doar o formalitate”. Aceasta era atitudinea ei teroristă, atunci când trebuia să-mi spună ceva, mi-o zicea pe jumătate. În felul acesta își descărca anxietatea asupra mea și, după ce o făcea, nu îmi dădea informațiile necesare ca să-mi permită să o ajut. Exista un subtil sadism în toate acestea. Și, în afară de sadism, o nevoie feroce de a fi întotdeauna în centrul neliniștilor mele. Însă în cea mai mare parte, aceste ieșiri erau doar focuri de paie.

Spunea, de exemplu: „Am cancer la ovare”, și eu, după o scurtă și febrilă investigație, descopeream că fusese numai să-și facă niște analize de rutină,

ca multe femei. Înțelegi? Aducea cu istoria celui care strigă „lupul!”. În ultimii ani îmi anunțase atâtea tragedii, încât, în cele din urmă, am sfârșit prin a nu o mai crede sau a nu prea o crede. De aceea, atunci când mi-a spus că a semnat documentele acelea, nu i-am prea acordat atenție și nici nu am insistat să știu mai multe, în plus, eram obosită de jocul acela ucigător. Dar chiar și dacă aș fi insistat, chiar dacă aș fi aflat mai devreme, tot n-ar fi ajutat la nimic, fiindcă semnase hârtiile de câțva timp, fără să mă întrebe ceva.

Catastrofa propriu-zisă s-a petrecut la sfârșitul lui februarie. Numai atunci am ajuns să aflu că Ilaria, cu documentele acelea, garantase afacerile medicului său pentru o valoare de trei sute de milioane de lire. În cele două luni, societatea pentru care semnase garanția dăduse faliment, avea o lipsă de aproape două miliarde, și băncile începuseră să ceară achitarea sumelor angajate. Abia atunci mama ta a venit plângând să mă întrebe ce trebuia să facă. Într-adevăr, garanția însemnând casa în care trăia cu tine, pe aceasta o voiau băncile. Poți să-ți imaginezi furia mea. La treizeci de ani trecuți, mama ta nu numai că nu era nicidecum în stare să se întrețină singură, dar își și pusese în joc singurul bun pe care îl avea, apartamentul pe care îl trecusem pe numele ei în momentul nașterii tale. Eram înnebunită de furie, dar nu am lăsat-o să vadă. Ca să n-o mai lovesc și eu, m-am prefăcut calmă și i-am spus: „Să vedem ce se poate face”.

Cum ea se scufundase într-o totală apatie, i-am căutat un avocat bun. Am făcut pe detectivul, am adunat toate informațiile care ar fi putut să ne ajute să învingem războiul cu băncile. Astfel, am ajuns să aflu că, deja de câțiva ani, acest medic îi administra doze mari de medicamente. În timpul ședințelor, dacă era puțin deprimată, îi oferea whisky. Nu înceta să-i repete că era discipolul lui preferat, cea mai dotată, și că în curând ar fi putut să lucreze pe cont propriu, să deschidă un cabinet în care, la rândul ei, să îngrijească oameni. Numai reluând aceste fraze, mă trec fiorii. Ți dai seama, Ilaria, cu fragilitatea, confuzia ei, cu lipsa totală de echilibru, să poată, de la o zi la alta, să îngrijească oameni! Și dacă nu s-ar fi produs scandalul acela, cu siguranță s-ar fi întâmplat: fără să-mi spună nimic, ar fi început să exercite arta deprinsă de la acel guru al ei.

Normal, nu îndrăznise să-mi vorbească vreodată explicit despre acest proiect. Când o întrebam de ce nu își folosea într-un mod sau altul licența în litere, îmi răspundea cu un mic surâs șiret: „Ai să vezi că am s-o folosesc...”

Există lucruri care trezesc multă durere atunci când te gândești la ele. A le spune provoacă o suferință și mai mare. În lunile acelea imposibile, am înțeles un lucru despre ea, un lucru care, până în acel moment, nu-mi trecuse prin minte și pe care nu știu dacă e bine și ți-l spun. Totuși, dat fiind

că am decis să nu-ți ascund nimic, golesc sacul. Vezi tu, brusc am înțeles aceasta: mama ta nu era inteligentă. Mi-a fost foarte greu să o pricep, să o accept, în parte pentru că ne facem atâtea iluzii asupra copiilor noștri și în parte pentru că ea, cu amăgitoare ei știință, cu dialectica ei, reușise foarte bine să înșele lumea. Dacă aș fi avut curajul să o recunosc la vreme, aș fi ocrotit-o mai mult, aș fi iubit-o într-un mod mai ferm. Și ocrotind-o, poate că aș fi reușit să o salvez.

Acesta era lucrul cel mai important, dar mi-am dat seama de el doar atunci când nu mai era aproape nimic de făcut. Luând în considerare situația în toată complexitatea sa, în punctul acela, unica măsură la care se putea recurge era să fie declarată iresponsabilă pentru actele sale și să fie intentat un proces pentru manipulare, în ziua în care i-am comunicat că am hotărât – împreună cu avocatul – să apelăm la această soluție, mama ta a fost cuprinsă de o criză de isterie. „O faci dinadins”, țipa, „e un plan ca să-mi iei fetița!” Sunt sigură însă că se gândea mai ales la un lucru, și anume că, dacă ar fi fost declarată incapabilă să știe ce vrea și ce face, cariera i-ar fi fost compromisă pentru totdeauna. Pășea legată la ochi pe marginea unei prăpăstii, și ea tot se credea pe o pajiște, la iarbă verde. După criza aceea, mi-a ordonat să renunț la avocat și să nu mă mai ocup de afacere. A luat inițiativa să consulte un altul și până în ziua cu buchetul de nu-mă-uita n-am mai știut nimic.

Înțelegi starea mea sufletească în momentul în care, sprijinindu-și coatele pe masă, mi-a cerut bani? Desigur, știu, vorbesc de mama ta și poate că în cuvintele mele, acum, simți numai cruzime pură, poate că te gândești că avea dreptate să mă urască. Dar adu-ți aminte ceea ce ți-am spus de la început: mama ta era fiica mea, eu am pierdut cu mult mai mult decât ai pierdut tu. Și, în vreme ce tu nu ai nicio vină pentru această pierdere, eu nu pot spune nici pe departe același lucru. Dacă uneori ai impresia că vorbesc despre asta cu detașare, încearcă să-ți imaginezi cât de mare poate fi durerea mea, încât să nu poată fi exprimată în cuvinte. Detașarea mea nu este decât aparentă, este vidul pneumatic, cel grație căruia pot continua să vorbesc.

Când mi-a cerut să-i plătesc datoriile, pentru prima dată în viață i-am spus nu, categoric nu. „Nu sunt o bancă elvețiană”, i-am răspuns, „nu am această sumă. Și chiar dacă o aveam, nu ți-aș fi dat-o, ești destul de mare ca să fii responsabilă pentru faptele tale. Aveam o singură casă și am trecut-o pe numele tău, dacă ai pierdut-o, asta nu mă mai privește”. Când a auzit, a izbucnit în hohote de plâns. Începea o frază, o lăsa la jumătate, trecea la alta. În conținutul, în succesiunea lor, nu reușeam să sesizez niciun sens, nicio logică. După vreo zece minute de lamentări, a ajuns la ideea ei fixă: tatăl ei și

presupusele sale vini, înainte de toate puțina atenție pe care i-o acordase. „Totul se plătește, înțelegi?”, urla la mine cu o lumină teribilă în ochi. Atunci – nu știu cum – am explodat. Secretul pe care îmi jurasem să-l duc cu mine în mormânt mi-a ieșit din gură. De-abia îl rostisem, că m-am și căit, aș fi vrut să-l readuc înapoi, aș fi făcut orice pentru a-mi înghiți cuvintele, dar era prea târziu. Acel „tatăl tău nu e tatăl tău adevărat” îi ajunsese deja la urechi. Chipul îi deveni și mai pământiu. Se ridică încet în picioare, privindu-mă țintă. „Ce-ai spus?” Glasul abia i se auzea. Straniu, eu eram din nou calmă. „Ai auzit bine”, i-am răspuns. „Am spus că tatăl tău nu a fost soțul meu”.

Cum a reacționat Ilaria? A plecat pur și simplu. S-a întors cu un mers care semăna mai mult cu al unui robot decât cu al unei făpturi omeneste și s-a îndreptat spre ieșirea din grădină. „Așteaptă! Să stăm de vorbă!”, i-am strigat cu vocea odios de stridentă.

De ce nu m-am ridicat, de ce nu am alergat după ea, de ce, în fond, nu am făcut nimic ca să o opresc? Pentru că eu însămi am rămas încremenită de propriile mele cuvinte. Încearcă să înțelegi, ceea ce păzisem atâția ani și cu atâta strășnicie pe neașteptate scăpase afară. În mai puțin de o secundă, precum un canar care găsește colivia deschisă, zburase și ajunsese la unica persoană la care nu voiam să ajungă.

În aceeași după-amiază, la șase, în vreme ce încă tulburată udam hortensiile, o patrulă de poliție a venit să mă înștiințeze despre accident.

E seară târziu de-acum, a trebuit să fac o pauză. Le-am dat să mănânce lui Buck și mierlei, am mâncat și eu, m-am uitat un pic la televizor. Armura mea zdrențuită nu-mi îngăduie să suport îndelung emoțiile puternice. Pentru ca să merg înainte, trebuie să-mi trag sufletul, să-mi recâștig respirația.

Cum știi, mama ta nu a murit imediat, a petrecut zece zile suspendată între viață și moarte, în zilele acelea i-am fost mereu alături, speram că, măcar o clipă, va deschide ochii, că-mi va fi dată o ultimă șansă ca să-i cer iertare. Stăteam singure într-o cămăruță plină de aparate, un monitor mic spunea că inima îi mergea încă, un altul că avea creierul aproape oprit. Medicul care se ocupa de ea îmi spusese că, uneori, pacienților aflați în starea aceea le făcea bine să audă sunete care le-au plăcut. Atunci am făcut rost de cântecul ei preferat de când era copil. Cu un mic reportofon, o făceam să-l asculte ore în șir. Într-adevăr, ceva trebuie să fi ajuns la ea, fiindcă, deja după primele note, expresia feței sale se schimbă, chipul i se destinse, și buzele începură să facă mișcările pe care le fac sugacii după ce au mâncat. Părea un zâmbet de satisfacție. Cine știe, poate că în mica parte a

creierului său care mai era activă se păstrase amintirea unei perioade senine și acolo se refugiase în acel moment. Schimbarea aceea ușoară mă umpluse de bucurie. În astfel de cazuri te agăți de orice; nu încetam să o mângâi pe cap și să-i repet: „Dragostea mea, trebuie să reușești, avem încă o viață întregă de trăit împreună, o vom lua de la capăt, cu totul altfel...” În timp ce vorbeam, îmi revenea în minte o imagine: avea patru sau cinci ani, o vedeam colindând prin grădină și ținându-și de mână păpușa preferată. Îi vorbea fără oprire. Eu eram în bucătărie, nu-i auzeam glasul. Din când în când, un hohot de râs mă ajungea dintr-un punct sau altul al pajiștii, un râs puternic, vesel. Dacă a fost fericită o dată, îmi ziceam, ar mai putea să fie. Pentru a o face să renască, trebuia pornit de acolo, de la fetița aceea.

Firește, primul lucru asupra căruia m-au informat medicii după accident era că, dacă totuși ar fi supraviețuit, funcțiile sale nu ar mai fi fost ca înainte, putea să rămână paralizată sau doar parțial conștientă. Și știi ceva? În egoismul meu matern, mă preocupa doar faptul de a continua să trăiască. Cum, nu avea nicio însemnătate. Sau mai degrabă, a o împinge într-un scaun rulant, a o spăla, a o hrăni, a mă ocupa de ea și a nu avea decât acest țel în viață ar fi reprezentat cea mai bună modalitate de a-mi ispăși în întregime vina. Dacă iubirea mea ar fi fost adevărată, dacă ar fi fost cu adevărat mare, m-aș fi rugat pentru moartea ei. În cele din urmă însă, Cineva a iubit-o mai tare decât mine: târziu, în după-amiaza celei de-a nouă zile, de pe chipul său a dispărut acel vag surâs și a murit. Mi-am dat seama imediat, eram acolo, alături, cu toate acestea n-am înștiințat-o pe infirmiera de gardă, pentru că voiam să mai stau puțin cu ea. Am mângâiat-o pe față, i-am strâns mâinile între ale mele ca atunci când era copilă, „dragoste”, continuam să-i repet, „dragostea mea”. Apoi, fără să-i las mâna, am îngenunchat la picioarele patului și am început să mă rog. Rugându-mă, am început să plâng.

Când infirmiera mi-a atins umărul, plângeam încă. „Haideți, veniți”, mi-a spus, „să vă dau un calmant”. N-am vrut calmantul, nu voiam ceva care să-mi atenueze durerea. Am rămas acolo, până au dus-o la morgă. Pe urmă, am luat un taxi și te-am căutat la prietena care te adăpostise, în aceeași seară erai la mine acasă. „Unde e mama?”, m-ai întrebat în timpul cinei. „Mama a plecat”, ți-am zis atunci, „s-a dus să facă o călătorie lungă până la cer”. Ți-ai aplecat căpșorul blond și ai continuat să mănânci în tăcere. Dar de cum ai terminat, m-ai întrebat cu vocea gravă: „Pot să-mi iau rămas-bun, bunico?” „Sigur, iubire”, ți-am răspuns și, luându-te în brațe, te-am dus în grădină. Am rămas îndelung în picioare pe pajiște, în vreme ce tu cu mânuța spuneai la revedere stelelor.

1 decembrie

În aceste zile, m-a cuprins o adâncă indispoziție. N-a provocat-o ceva precis, așa este trupul nostru, are echilibrele sale interne, ajunge un nimic pentru a le tulbura. Ieri-dimineată, când doamna Razman a venit, aducând cumpărăturile, și m-a văzut întunecată la față, mi-a zis că, în opinia ei, de vină este luna. Într-adevăr, noaptea trecută fusese lună plină. Și dacă luna poate să miște mările și să facă să crească mai iute cicoarea în grădină, de ce n-ar putea să acționeze și asupra stărilor noastre? Din ce suntem făcuți, dacă nu din apă, gaz, minerale? Totuși, înainte de a pleca, mi-a lăsat în dar un pachet mare de reviste de senzație, așa încât am petrecut o zi întregă năucindu-mă între paginile lor. Mă prind de fiecare dată. De cum le văd, îmi zic, în regulă, le răsfoiesc un pic, nu mai mult de o jumătate de oră și apoi mă apuc de ceva mai serios și mai important. În schimb, de fiecare dată nu mă dezlipesc de ele până nu le citesc de la un capăt la altul. Mă întristez pentru viața nefericită a principesei de Monaco, mă indignez pentru amorurile proletare ale surorii sale, palpitan în fața fiecărei știri care îți sfâșie inima, povestită cu abundență de detalii. Și pe urmă, scrisorile! Sunt întotdeauna stupefiată de ceea ce oamenii au curajul să scrie! Nu sunt o bătrână bigotă, cel puțin nu cred să fiu, cu toate acestea nu neg că anumite libertăți mă lasă mai curând perplexă.

Astăzi, temperatura a mai scăzut. Nu m-am mai dus să-mi fac plimbarea în grădină, mi-era teamă ca aerul să nu fie prea aspru: unit cu gerul care este în mine, ar fi putut să mă sfârâme ca pe o ramură bătrână, înghețată. Cine știe dacă mă mai citești sau dacă tu, cunoscându-mă mai bine, n-ai fost cuprinsă de o asemenea repulsie, încât să nu mai poți continua lectura. Starea de urgență, care mă stăpânește în acest moment, nu îmi permite derogări, nu pot să mă opresc tocmai acum, să mă eschivez. Chiar dacă am păstrat acest secret atâția ani, acum nu mai e cu putință să o fac. Ți-am spus, la început, că în fața descumpănirii tale, datorate absenței unui centru, eu încercam o descumpănire la fel ca a ta, poate și mai mare. Știu că referirea ta la centru – sau, mai exact, la absența acestuia – este strâns legată de faptul că n-ai știut niciodată cine era tatăl tău. Pe cât de firesc mi-a fost să-ți spun, cu tristețe, ce s-a întâmplat cu mama ta, pe atât de greu mi-a fost să răspund la întrebările legate de tatăl tău. Cum altfel? Nu aveam nici cea mai mică idee despre el. Într-o vară, Ilaria și-a petrecut o lungă vacanță singură în Turcia,

și din vacanța aceea s-a întors însărcinată. Trecuse deja de treizeci de ani și, la vârsta aceea, femeile, dacă nu au încă fii, sunt cuprinse de o stranie frenezie, vor cu orice preț unul, cum și cu cine nu are nicio importanță.

Apoi, în perioada aceea, erau aproape toate feministe. Mama ta și cu un grup de prietene înființaseră un cerc. Erau multe lucruri juste în ceea ce spuneau, idei pe care le împărtășeam, dar și multe exagerări, idei nesănătoase, strâmbe. Una dintre acestea susținea că femeile erau complet stăpâne pe propriul trup și că, prin urmare, a aduce pe lume un copil sau nu depindea numai de ele. Bărbatul nu însemna altceva decât o necesitate biologică și trebuia folosit ca atare. Mama ta nu a fost singura care s-a comportat așa. Încă două sau trei prietene au avut copii la fel. Nu e cu totul de neînțeles, să știi! Capacitatea de a putea să dai viață însuflă un sentiment de atotputernicie. Moartea, întunericul și precaritatea se îndepărtează, tu aduci pe lume o altă parte din tine, în fața acestui miracol dispare totul.

În susținerea tezei lor, mama ta și prietenele ei dădeau ca exemplu lumea animalelor: „Femelele”, spuneau, „întâlnesc masculii numai în momentul împreunării. După aceea fiecare merge pe drumul lui, iar puii rămân cu mama”. Nu sunt în măsură să verific dacă asta este sau nu adevărat. Însă știu că noi suntem făpturi omenești, fiecare dintre noi se naște cu un chip diferit de toate celelalte și purtăm acest chip întreaga viață. O antilopă se naște cu bot de antilopă, un leu, cu acela de leu, sunt egale, identice tuturor celorlalte animale din specia lor. În natură, aspectul rămâne mereu același, în timp ce chipul îi este propriu omului și numai lui. Chipul, înțelegi? În chip este cuprins totul. Este istoria ta, sunt tatăl tău, mama ta, bunicii și străbunicii și poate chiar și câte un unchi îndepărtat, de care nu-și mai amintește nimeni. În spatele chipului se află personalitatea, lucrurile bune și cele mai puțin bune pe care le-ai primit de la strămoșii tăi. Chipul este prima noastră identitate, ceea ce ne permite să luăm loc în viață spunând: iată-mă! De aceea, când spre treisprezece, paisprezece ani ai început să petreci ore întregi în fața oglinzii, am înțeles că tocmai asta căutai. Îți studiai, desigur, coșurile și punctele negre sau nasul brusc prea mare, dar cercetai, de asemenea, și altceva. Extrăgând și eliminând trăsăturile din partea mamei, încercai să-ți imaginezi chipul bărbatului care ți-a dat viață. Lucrul asupra căruia mama ta și prietenele ei nu au reflectat îndeajuns era chiar acesta: că într-o zi, copilul, observându-se în oglindă, va înțelege că în el există și un altul și va dori să știe totul despre acest altul. Sunt și oameni care caută toată viața chipul propriei mame, al propriului tată.

Ilaria era convinsă că povara geneticii în depănarea unei vieți nu

înseamnă nimic. Pentru ea, lucrurile importante erau educația, ambientul, creșterea. Nu-i împărtășeam ideile, pentru mine doi factori aveau însemnătate egală: mediul și ceea ce noi deținem în interior încă de la naștere.

Până când ai mers la școală, nu am avut nicio problemă, nu te-ai întrebat niciodată cine este tatăl tău, iar eu m-am ferit să pomenesc despre asta. Odată cu intrarea la școala elementară, din cauza colegelor și a acelor compuneri malefice pe care le dau ca temă învățătoarele, pe neașteptate ți-ai dat seama că în viața ta de toate zilele lipsea ceva. În clasa ta erau, firește, mulți copii cu părinții separați sau cu situații nereglementate, dar niciunul nu cunoștea vidul total, în ceea ce privește tatăl, cu care te confruntau tu.

Cum puteam să-ți explic la șase, șapte ani ceea ce făcuse mama ta? Și-apoi, în fond, nici eu nu știam nimic, în afară de faptul că ai fost concepută acolo, în Turcia. Așa încât, ca să inventez o poveste cât de cât credibilă, am exploatat unicul element sigur, țara de origine.

Cumpărasem o carte de basme orientale și, în fiecare seară, îți citeam din ea. Pe baza lor, am născocit unul anume pentru tine. Îl mai ții minte? Mama ta era o prințesă, iar tatăl tău un prinț al Semilunii. Ca toți prinții și prințesele se iubeau într-atât, încât erau gata să moară unul pentru celălalt. Însă la curte această dragoste stârnea multă invidie. Iar cel mai invidios era Marele Vizir, un om puternic și funest. Și chiar el a aruncat o vrajă teribilă asupra prințesei și a făpturii pe care o purta în pânțece. Din fericire, primul a fost avertizat de un slujitor credincios și, astfel, mama ta, noaptea, îmbrăcată în hainele unei țărănci, a părăsit castelul și s-a refugiat aici, în orașul în care ai văzut lumina zilei.

„Sunt fiica unui prinț?”, mă întrebai atunci cu ochii strălucitori. „Sigur, însă e taina-tainelor, o taină pe care nu trebuie s-o spui nimănu”. Ce speram să realizez cu minciuna aceea bizară? Nimic, doar să-ți dăruiesc câțiva ani de seninătate în plus. Știam că într-o zi vei înceta să crezi în scorneala mea stupidă. Mai știam că în ziua aceea, foarte probabil, ai să începi să mă detești. Cu toate acestea, îmi era absolut imposibil să nu ți-o povestesc. Dar chiar adunând tot puținul meu curaj, niciodată n-aș fi fost în stare să-ți spun. „Nu știi cine este tatăl tău, poate că nici mama ta nu știa”.

Erau anii eliberării sexuale, activitatea erotică era considerată ca o funcție normală a organismului: trebuia luată în seamă ori de câte ori te îmboldea dorința, într-o zi cu unul, într-alta cu altul. Am văzut zeci de tinerei flancând-o pe mama ta, nu-mi amintesc nici măcar unul cu care să fi umblat mai mult de o lună. Această precaritate amoroasă a răvășit-o pe Ilaria, deja instabilă, mai mult decât pe alții. Deși nu i-am interzis nimic și nici n-am

criticat-o în vreun fel, era mai curând neliniștită de această neașteptată libertate a obiceiurilor. Nu atât promiscuitatea mă zguduia, cât marea sărăcire a sentimentelor. Odată prăbușite interdicțiile și unicitatea persoanei, dispăruse și pasiunea. Ilaria și prietenele sale mi se păreau ca niște invitate la un banchet, care – chinuite de o puternică răceală – mâncau totuși, din politețe, tot ce li se oferea, însă fără să simtă gustul: morcovi, fripturi, prăjituri aveau pentru ele aceeași savoare.

În alegerea mamei tale, această nouă libertate a moravurilor își juca, desigur, rolul, dar poate că mai era și altceva. Câte știm despre funcționarea minții? Multe, dar nu totul. Cine poate, atunci, să spună dacă, în vreun ungher obscur al inconștientului, nu intuise că omul care îi stătea alături nu era, de fapt, tatăl ei? Oare, în mare parte, neliniștile sale, instabilitatea sa nu veneau de aici? Cât era micuță, cât era adolescentă și tânără fată nu mi-am pus măcar o dată această întrebare, minciuna în care o făcusem să crească era perfectă. Dar când s-a întors din călătoria aceea, cu sarcina în trei luni, atunci totul mi-a revenit în minte. Nu poți să scapi de ipocrizie, de minciuni. Sau, mai curând, poți să scapi pe moment, dar după aceea, când te aștepți mai puțin, încolțesc iar, nu mai sunt docile ca în momentul în care le-ai rostit, aparent inofensive. Nu. În perioada de îndepărtare s-au preschimbât în monștri oribili, în uriași care înghit totul. Îi descoperi și, o secundă mai târziu, ești terminat, te devorează pe tine și tot ce te înconjoară, cu o lăcomie îngrozitoare. Într-o zi, când aveai zece ani, ai venit de la școală plângând. „Mincinoaso!”, mi-ai spus și imediat te-ai dus să te închizi în camera ta. Descoperiseși minciuna basmului.

„Mincinoasa” ar putea să fie titlul autobiografiei mele. De când m-am născut, am spus o singură minciună.

Cu ea am distrus trei vieți.

4 decembrie

Mierla se află încă în fața mea, pe masă. Are apetitul un pic mai scăzut decât zilele trecute. În loc să mă strige fără încetare, rămâne nemișcată în colțul ei, nu mai scoate capul prin gaura din cutie, îi zăresc doar fulgii de pe creștet. În această dimineață, în ciuda frigului, am mers la pepinieră cu soții Razman. Am fost nehotărâtă până în ultima clipă, temperatura ar fi putut să descurajeze până și un urs și apoi, într-un ungher obscur al inimii mele, era un glas care îmi spunea: „La ce bun să semeni alte flori?” Dar în timp ce formam numărul familiei Razman, pentru a mă scuza, am văzut prin fereastră culorile stinse ale grădinii și m-am căit pentru egoismul meu. Poate că eu n-am să mai apuc o primăvară, dar cu siguranță tu ai să mai vezi altele.

Cât sunt de neliniștită în aceste zile! Când nu scriu, colind prin toate camerele, fără să-mi găsesc pacea în niciun loc. Nu există niciun lucru de făcut, din puținele pe care sunt în stare să le fac, care să mă ajute să mă liniștesc, care să-mi smulgă un pic gândurile dintre amintirile triste. Am impresia că funcționarea memoriei se aseamănă puțin cu aceea a congelatorului. Știi ce se întâmplă când scoți un produs pe care l-ai lăsat multă vreme acolo? La început este rigid ca o cărămidă, nu are miros, nu are savoare, este acoperit de o pojghiță albă. Însă de cum îl pui la foc, încet, încet, își recapătă forma, culoarea, umple bucătăria cu aroma sa. Tot așa, amintirile triste dormitează timp îndelungat într-una din nenumăratele caverne ale memoriei, uneori rămân acolo ani, decenii, toată viața. Apoi, într-o frumoasă zi, revin la suprafață, durerea care le-a însoțit este din nou prezentă, intensă și tăioasă cum a fost în ziua aceea, cu atâția ani în urmă.

Îți povesteam despre mine, despre secretul meu. Dar pentru a povesti o istorie, trebuie început cu începutul, iar începutul se află în tinerețea mea, în izolarea un pic atipică în care am crescut și continuam să trăiesc. Pe vremea mea, inteligența la o femeie era o înzestrare negativă raportată la măritat. Pentru obiceiurile timpului, o soție nu trebuia să fie altceva decât o zămislițoare pasivă și plină de adorație. O femeie care să pună întrebări, o soție curioasă, neliniștită era ultimul lucru de dorit. Din această cauză, solitudinea tinereții mele a fost cu adevărat mare. Ca să spun drept, cam pe la optsprezece – douăzeci de ani, cum eram drăgălașă și destul de bine situată, aveam stoluri de îndrăgostiți. Dar, de îndată ce dovedeam că știu să

vorbesc, de cum îmi deschideam în fața lor inima, cu gândurile care mă frământau, în jurul meu se făcea pustiu. Firește, aș fi putut să stau și mută, să mă prefac a fi cum nu eram, însă, din nefericire – sau din fericire! – în ciuda educației primite, o parte din mine era încă vie, și partea aceea refuza să trișeze.

Odată liceul terminat, cum știi, nu mi-am continuat studiile, pentru că tatăl meu s-a opus. A fost o renunțare foarte grea pentru mine. Tocmai de aceea eram atât de însetată să știu. Abia un tinerel declara că urmează medicina, că eu îl și mitraliam cu întrebări, voiam să aflu totul. Așa făceam și cu viitorii ingineri, cu viitorii avocați. Acest comportament al meu descumpănea cu totul, părea că mă interesa mai mult activitatea decât persoana și poate că așa și era, de fapt. Când vorbeam cu prietenele mele, cu fetele de la școală, aveam sentimentul că aparținem unor lumi aflate la ani-lumină distanță. Între noi, marea linie de demarcație o constituia viclenia feminină. Pe cât eram eu de lipsită de ea, pe atât o dezvoltaseră ele la maximum. În spatele aparentei aroganțe, dincolo de aparenta siguranță, bărbații sunt extrem de fragili, de naivi. Au în interiorul lor pârgii foarte primitive, ajunge să apeși pe una din ele, ca să-i faci să cadă în tigiaie ca niște peștișori fripți. Eu am înțeles-o destul de târziu, pe când prietenele mele o știau deja la cincisprezece, șaisprezece ani.

Cu un talent natural acceptau bilețele sau le refuzau, le scriau pe un ton sau altul, dădeau întâlniri la care nu mergeau sau se duceau foarte târziu. În timpul balurilor, atingeau partea potrivită a trupului și, făcând-o, îi priveau pe bărbați cu expresia intensă a tinerelor căprioare. Aceasta este viclenia feminină, acestea sunt șireteniile care atrag succesul în fața bărbaților. Dar eu, înțelegi, eram ca un cartof, nu pricepeam absolut nimic din ceea ce se petrecea înăuntrul meu. Chiar dacă ți se poate părea ciudat, exista un profund sentiment de loialitate în mine, și această loialitate îmi spunea că în vecii vecilor nu voi putea trage pe sfoară un bărbat. Mă gândeam că într-o zi voi găsi un tinerel cu care să pot vorbi până noaptea târziu, fără să mă obosească vreodată. Vorbind și tot vorbind, aveam să înțelegem că vedeam lucrurile la fel, că încercam aceleași emoții. Atunci s-ar fi născut dragostea, o dragoste bazată pe prietenie, pe stimă, nu pe ușurința de a-l prinde în capcană pe celălalt.

Doream o prietenie amoroasă și în această dorință eram foarte virilă, în sensul antic al termenului. Acest raport egalitar insufla, cred, teroare în rândul curtezanilor mei. Așa încât, încetul cu încetul, am fost exilată în rolul care de obicei le revine urâtelor. Aveam o mulțime de prieteni, dar erau prietenii cu sens unic. Veneau la mine numai ca să-și mărturisească

suferințele iubirii. Una după alta, prietenele mele se măritau. Într-un anumit moment al vieții, mi se pare că n-am făcut altceva decât să mă duc la nunți. Colegele mele de generație nășteau copii, iar eu rămâneam mereu mătușa nemăritată. Trăiam în casa părinților mei, aproape resemnată de acum că voi fi domnișoară pe vecie. „Dar ce vei fi având în cap”, spunea mama mea, „e posibil ca nimeni să nu te placă?” Pentru ei, era evident că dificultățile întâmpinate în relația cu celălalt sex proveneau de la caracterul meu bizar. Mă durea? Nu știu.

Într-adevăr, nu simțeam în mine arzătoarea dorință a unei familii. Ideea de a aduce pe lume un copil îmi trezea un soi de neîncredere. Suferisem prea mult când eram mică și mă temeam să nu fac și eu să sufere o creatură inocentă, în plus, chiar dacă mai locuiam cu părinții mei, eram complet independentă, stăpână pe fiecare ceas al zilei. Ca să câștig câțiva bănuți, dădeam meditații la greacă și latină, materiile mele preferate. În afară de asta, alte obligații nu aveam, puteam să petrec după-amiezi întregi la biblioteca municipală, fără să trebuiască să dau socoteală cuiva, puteam să mă duc la munte ori de câte ori voiam.

De fapt, viața mea, față de cea a altor femei, era liberă și mă temeam mult să nu-mi pierd această libertate. Totuși, cu trecerea timpului, această libertate, această aparentă fericire o simțeam din ce în ce mai falsă, mai forțată. Singurătatea, care la început îmi păruse un privilegiu, începea să mă apese. Părinții mei îmbătrâneau, tatăl meu avusese un atac de apoplexie și mergea greu. În fiecare zi, braț la braț, îl însoțeam când se ducea să-și cumpere ziarul. Trebuie să fi avut douăzeci și șapte sau douăzeci și opt de ani. Deodată, văzându-mi imaginea reflectându-se împreună cu a lui în vitrine, m-am simțit și eu bătrână și am înțeles ce curs era gata să ia viața mea: peste puțin urma să moară, mama avea să-l urmeze, aveam să rămân singură într-o casă plină de cărți, ca să-mi treacă timpul poate că aveam să încep să brodez sau să pictez în acuarele, și anii aveau să treacă unul după altul. Până când, într-o dimineață, cineva, îngrijorat că nu m-a văzut de mai multe zile, avea să cheme pompierii, pompierii să spargă ușa și să-mi găsească trupul întins pe pardoseală. Eram moartă și ceea ce rămânea din mine nu era foarte diferit de carcasa uscată rămasă pe pământ atunci când mor insectele.

Îmi simțeam trupul de femeie ofilindu-se fără să fi trăit, și asta mă întrista adânc. Și-apoi, mă simțeam singură, foarte singură. De când mă născusem, nu am avut niciodată pe nimeni cu care să pot vorbi, să vorbesc cu adevărat, se înțelege. Sigur, eram foarte inteligentă, citeam mult, cum spunea tatăl meu, în cele din urmă, cu un soi de orgoliu: „Olga nu se va

căsători niciodată, fiindcă are prea multă minte”. Dar toată această presupusă inteligență nu ducea nicăieri, nu eram în stare, de pildă, să plec într-o mare călătorie, să studiez în profunzime ceva. Pentru că nu urmasem o facultate, îmi simțeam aripile tăiate. Dar, în realitate, cauza incapacității mele de a-mi pune în valoare calitățile nu provenea de aici. În fond, Schliemann descoperise Troia ca autodidact, nu? Altceva mă împiedica: micul mort care era în mine, îți aduci aminte? El era obstacolul, el mă împiedica să merg înainte. Așa că stăteam încremenită și așteptam. Ce anume? Nu aveam nici cea mai mică idee.

Ninsese în ziua în care Augusto a venit prima dată la noi. Țin minte asta, pentru că prin părțile noastre zăpada cade rar și pentru că, tocmai din cauza zăpezii, în ziua aceea oaspetele a ajuns la prânz cu întârziere. Venise la Trieste ca să negocieze vinderea întreprinderii noastre. După atacul de apoplexie, tatăl meu, neavând moștenitori pe linie bărbătească, hotărâse să renunțe la firmă, pentru a-și petrece ultimii ani în pace. La prima vedere, Augusto mi s-a părut foarte antipatic. Venea din Italia, cum se zicea în părțile noastre, și, ca toți italienii, avea un soi de afectare pe care o găseam iritantă. E ciudat, dar se întâmplă des ca persoane importante pentru viața noastră să nu ne placă absolut deloc la prima vedere. După masă, tata s-a retras să se odihnească, iar eu am fost lăsată în salon să țin companie musafirului, în așteptarea momentului când avea să plece la tren. Eram din cale-afară de plictisită. În ora aceea, sau poate mai puțin, cât am rămas împreună, am fost foarte dezagreabilă. La fiecare întrebare pe care mi-o puneă, îi răspundeam monosilabic. Dacă tăcea el, tăceam și eu. Când, la ușă, mi-a spus: „Așadar, la revedere, domnișoară”, i-am întins mâna cu aceeași superioritate cu care o aristocrată concediază un bărbat de rang inferior.

„Pentru un italian, domnul Augusto e destul de simpatic”, a zis la cină mama. „E o persoană onestă”, i-a răspuns tata. „Și, în plus, priceput în afaceri”. În acel moment, ghicești ce s-a întâmplat? Gura a vorbit fără mine: „Și nu are verighetă pe deget!”, am exclamat cu o vioiciune neașteptată. Când tata a zis: „Într-adevăr, săracul de el e văduv”, eram deja roșie ca un ardei și profund jenată.

Două zile după aceea, întorcându-mă de la meditație, am găsit la intrare un pachet învelit în foiță argintie. Era primul pachet pe care îl primeam în viața mea. Nu reușeam să înțeleg cine mi-l trimisese. Sub foiță era prins un bilețel: *Vă plac aceste dulciuri?*

Seara, cu prăjiturile acelea pe noptieră, nu izbuteam să adorm. Le-o fi trimis din politețe față de tatăl meu, îmi spuneam, mâncând un marțipan

după altul. Trei săptămâni mai târziu, a revenit la Trieste, „pentru afaceri”, a zis în timpul prânzului, dar în loc să plece imediat, ca data trecută, a rămas un pic în oraș. Înainte de a ne părăsi, i-a cerut tatii permisiunea să mă invite la o plimbare cu mașina, iar tata, fără măcar să mă întrebe, i-a dat-o. Ne-am învățat toată după-amiaza pe străzile orașului. Vorbea puțin, îmi cerea informații despre monumente și apoi rămânea tăcut, ascultându-mă. Mă asculta. Pentru mine acest lucru reprezenta un adevărat miracol.

În dimineața în care a plecat, mi-a trimis un buchet de trandafiri roșii. Mama era foarte surescitată, eu mă prefăceam că nu sunt, dar înainte de a deschide biletul și de a-l citi, am așteptat mai multe ore. În scurtă vreme, vizitele sale au devenit săptămânale. În fiecare sâmbătă venea la Trieste, iar duminica se întorcea în orașul său. Ți aduci aminte ce făcea micul prinț ca să îmblânzească vulpea? Se ducea zilnic la vizuina ei și o aștepta să iasă. Așa, încetul cu încetul. Vulpea a învățat să-l cunoască și să nu se teamă. Și nu numai atât: a învățat să se emoționeze la vederea a tot ce îi amintea de micul său prieten. Sedusă prin aceeași tactică, și eu, așteptându-l, începeam să devin nerăbdătoare încă de joi. Procesul de îmblânzire începuse. După o lună, întreaga mea viață se rotea în jurul așteptării sfârșitului de săptămână. În scurt timp, o mare încredere se țesuse între noi. Cu el, în sfârșit, puteam să vorbesc, el îmi prețuia inteligența și dorința de a ști. Prețuiam la el calmul, disponibilitatea de a asculta, acel sentiment de securitate și ocrotire pe care pot să le ofere unei tinere bărbații mai în vârstă decât ea.

Ne-am căsătorit la 1 iunie 1940. Ceremonia a fost sobră. Zece zile după aceea, Italia a intrat în război. Din rațiuni de siguranță, mama s-a refugiat într-un sătuc de munte în Veneto, în vreme ce eu și soțul meu ne-am instalat la L'Aquila.

Ție, care ai cunoscut istoria acelor ani numai din cărți, care ai studiat-o în loc să o trăiești, ți se va părea straniu că n-am făcut vreodată referiri la evenimentele tragice ale perioadei. Erau fascismul, legile rasiale, izbucnise războiul, și eu continuam să mă ocup numai de micile mele nefericiri personale, de infimele mișcări ale sufletului meu. Să nu crezi însă că atitudinea mea era singulară. Dimpotrivă. În afara unei mici minorități politizate, toată lumea, în orașul nostru, s-a comportat la fel. Tatăl meu, de exemplu, considera fascismul o bufonerie. Acasă, îl numea pe duce „prostan”. Cu toate acestea, se ducea să cineze cu demnitarii lui și să rămână la vorbă până seara târziu. Și eu găseam absolut ridicol și plictisitor să merg la sâmbăta italiană^{4}, să mărșăluiesc și să cânt îmbrăcată în culori de văduvă^{5}. Și totuși, mă duceam. Mă gândeam că nu era decât o corvoadă căreia trebuia să ne supunem ca să trăim liniștiți. Desigur, un astfel de

comportament nu e deloc măreț, însă e foarte comun. Să trăiască liniștit este una dintre aspirațiile majore ale omului, era în acele vremuri și este, probabil, și acum.

La L'Aquila, ne-am dus să locuim în casa familiei lui Augusto, un apartament mare la primul etaj al unui palat aristocratic din centru. Era plin de mobile sumbre, masive, lumina era scăzută, aspectul – sinistru. De cum am intrat, mi s-a strâns inima. Aici va trebui să trăiesc, m-am întrebat, cu un bărbat pe care îl cunosc abia de șase luni, într-un oraș în care nu am nici măcar un prieten? Soțul meu a înțeles imediat neliniștea care mă cuprinsese și, în primele două săptămâni, a făcut tot posibilul ca să mă bine dispună. O dată la două zile lua mașina și mergeam să facem plimbări în munții din jur. Aveam amândoi o mare pasiune pentru excursii. Văzând frumusețea acelor munți, a acelor sate cocoțate pe vârfuri ca în niște țarcuri, mă mai liniștisem un pic, într-un anume fel mi se părea că nu părăsisem nordul, casa mea. Continuam să stăm mult de vorbă. Augusto iubea natura, insectele îndeosebi, și, mergând, îmi explica o mulțime de lucruri. Lui îi datorez ceea ce știu în cea mai mare parte din științele naturii.

La sfârșitul celor două săptămâni care au constituit luna noastră de miere, el și-a reluat munca, iar eu mi-am început viața, singură în casa cea mare. Era cu mine și o servitoare bătrână, care se ocupa de principalele treburi. Eu, ca toate soțiile burgheze, trebuia numai să organizez prânzul și cina. În rest, nu aveam nimic de făcut. Am luat obiceiul să ies în fiecare zi și să fac lungi plimbări de una singură. Străbăteam străzile în sus și în jos cu pas furios: aveam atâtea gânduri în cap și nu izbuteam să le limpezesc! Îl iubesc, mă întrebam, oprindu-mă brusc, sau totul a fost o gravă eroare? Când stăteam la masă sau seara în salon, îl priveam și, privindu-l, mă întrebam: ce simt? Simțeam afecțiune, era sigur, și cu siguranță și el simțea pentru mine. Dar aceasta era iubirea? Nu era decât aceasta? Fiindcă nu încercasem altceva niciodată, nu izbuteam să-mi răspund.

După o lună, au ajuns primele bârfe la urechile soțului meu. „Nemțoaica”, spuneau glasuri anonime, „merge hai-hui pe străzi la orice oră”. Eram uluită. Crescută cu obiceiuri diferite, nicicând nu mi-aș fi putut închipui că niște plimbări nevinovate ar putea să scandalizeze. Lui Augusto i-a părut rău. Știa că pentru mine așa ceva era de neînțeles, dar, cu toate acestea, în numele păcii citadine și al reputației sale, m-a rugat să renunț la ieșirile mele solitare. După șase luni de astfel de viață, mă simțeam complet stinsă. Micul mort din mine devenise un mort uriaș, acționam ca un automat, aveam privirea goală. Când vorbeam, simțeam o distanță între cuvintele mele și mine însămi, ca și cum ieșeau din gura altcuiva. Între timp,

le cunoscusem pe soțiile colegilor lui Augusto și joia mă întâlneam cu ele la o cafenea în centru.

Deși eram aproape de aceeași vârstă, nu găseam multe lucruri să ne spunem. Vorbeam aceeași limbă, dar acesta era unicul punct comun.

Reîntors în mediul său, în scurtă vreme Augusto a început să se comporte ca tovarășii săi. În timpul mesei stăteam de-acum muți. Când mă străduiam să-i povestesc ceva, îmi răspundea monosilabic, da și nu. Apoi, seara, mergea des la club, iar când rămânea acasă, se închidea în birou să-și tot aranjeze colecțiile de coleoptere. Visul lui cel mare era să descopere o insectă încă necunoscută, pentru ca astfel numele să i se perpetueze pentru totdeauna prin cărțile de știință. Eu, perpetuarea numelui aș fi vrut-o pe altă cale, adică printr-un fiu. Aveam treizeci de ani și simțeam timpul alunecându-mi la spate din ce în ce mai repede. Din acest punct de vedere, lucrurile mergeau tare rău. După o primă noapte mai curând dezamăgitoare, nu se mai petrecuse cine știe ce. Aveam senzația că, mai mult decât orice, Augusto voise să găsească pe cineva acasă la ora meselor, pe cineva de arătat cu orgoliu duminica la biserică. De persoana de dincolo de imaginea aceea satisfăcătoare nu-i păsa aproape deloc. Unde dispăruse bărbatul plăcut și disponibil care îmi făcuse curte? Era cu putință ca dragostea să se termine așa? Augusto îmi povestise că primăvara păsările cântă mai puternic pentru a seduce femeile, pentru a le determina să-și facă împreună cuibul. Așa făcuse și el, odată cuibul asigurat, încetase să se mai intereseze de existența mea. Stăteam acolo, îl păstram cald și gata.

Îl uram? Nu, îți va părea straniu, dar nu reușeam să-l urăsc. Ca să urăști pe cineva, trebuie să te rănească, să-ți facă rău. Augusto nu-mi făcea nimic, aici era necazul. E mai ușor să mori de nimic decât de durere. În fața durerii, poți să te revolți, în fața neantului, nu.

Firește, când vorbeam la telefon cu părinții mei, le spuneam că totul merge bine, mă străduiam să am glasul unei soții fericite. Erau siguri că m-au lăsat pe mâini bune și nu voiam să le știrbesc această certitudine. Mama mea stătea în continuare ascunsă în munți, tata rămăsese singur în orașul familiei cu o verișoară îndepărtată, care se ocupa de el. „Noutăți?”, mă întreba el o dată pe lună. Iar eu, regulat, îi răspundeam nu, încă nu. Ținea foarte mult să aibă un nepoțel, odată cu senilitatea căpătase o tandrețe pe care nu o avusese mai înainte. Îl simțeam un pic mai aproape de mine prin această schimbare și îmi părea rău să-i dezamăgesc așteptările. În același timp însă, nu aveam destulă încredere pentru a-i povesti motivele acestei sterilități prelungite. Mama îmi trimitea lungi scrisori mustind de retorică. Fata mea adorată, scria în capul colii, iar dedesubt înșira cu minuție puținele

lucruri care i se întâmplaseră în ziua aceea. În încheiere mă anunța întotdeauna că a terminat de împletit al nu știu câtălea costumaș pentru nepotelul care avea să vină. În acest timp, eu mă retrăgeam în mine însămi. În fiecare dimineață, privindu-mă în oglindă, mă găseam mai urâtă. Seară de seară îi spuneam lui Augusto: „De ce nu vorbim?” „Despre ce?”, răspundea el, fără să-și desprindă ochii de pe lupa cu care tocmai examina o insectă. „Nu știu”, îi răspundeam, „am putea măcar să ne povestim ceva”. Atunci el scutura din cap: „Olga”, zicea, „tu ai într-adevăr o imaginație bolnăvicioasă”.

Este bine știut că, după o conviețuire îndelungată cu stăpânii lor, câinii, încetul cu încetul, sfârșesc prin a le semăna. Aveam impresia că soțului meu i se întâmpla același lucru, cu cât trecea timpul, cu atât semăna mai mult cu un coleopter. Mișcările sale nu mai aveau nimic omenesc, nu erau fluide, ci geometrice, gesturile sale erau sacadate. Și vocea îi era lipsită de timbru, urca dintr-un loc imprecis al gâtului cu un zgomot metalic. Se interesa de insecte și de pasiunea sa într-un mod obsesiv, dar în afară de asta, nu exista nimic care să-i provoace o emoție cât de mică. Odată, ținând-o suspendată cu penseta, îmi arătase o insectă oribilă, mi se pare că se chema greierele-cârțiță. „Privește ce mandibule!”, îmi spusese. „Cu acestea poate să mănânce, într-adevăr, orice”. Noaptea am visat forma aceea, era uriașă și îmi devora rochia de mireasă ca și cum ar fi fost de carton.

După un an, am început să dormim în camere separate, el stătea treaz printre coleopterele sale până noaptea târziu și nu voia să mă deranjeze, cel puțin așa a spus. Astfel povestită, căsătoria mea îți va apărea ceva extraordinar, teribil, dar extraordinar nu era chiar nimic. În vremea aceea aproape toate căsătoriile erau așa, mici infernuri domestice, în care unul din doi, mai devreme sau mai târziu, trebuia să sucombe.

De ce nu mă revoltam, de ce nu-mi făceam valiza să mă întorc la Triestel?

Pentru că atunci nu existau nici separarea, nici divorțul. Ca să rupi o căsătorie, trebuia să fie la mijloc maltratări grave sau să ai un temperament rebel, să fugi, să pleci în lume pentru totdeauna. Dar revolta, cum știi, nu face parte din caracterul meu, iar Augusto în fața mea nu a ridicat, nu un deget, dar nici măcar glasul. A avut grijă să nu-mi lipsească niciodată nimic. Duminica, întorcându-ne de la liturghie, ne opream la cofetăria fraților Nurzia și mă îndemna să cumpăr tot ceea ce doream. Nu o să-ți fie greu să-ți închipui cu ce fel de sentimente mă trezeam în fiecare dimineață. După trei ani de măritiş, aveam în minte un singur gând: al morții.

Despre prima lui soție, Augusto nu-mi vorbea niciodată, puținele prilejuri când, cu discreție, îl întrebam, schimbam vorba. Cu vremea,

rătăcind în după-amiezile de iarnă prin odăile acelea spectrale, am ajuns la concluzia că Ada – așa o chema – nu murise nici de vreo boală, nici în vreun accident, ci se sinucisese. Când servitoarea ieșea, îmi petreceam timpul deșurubând plăcuțe, demontând sertare, căutând cu febrilitate o urmă, un semn care să-mi confirme bănuiala. Într-o zi ploioasă, în fundul dublu al unui scrin, am găsit niște veșminte feminine. Erau ale ei. Am scos unul întunecat și l-am îmbrăcat. Aveam aceeași talie. Privindu-mă în oglindă, am început să plâng. Plângeam înăbușit, fără hohot, precum cineva care își știe destinul semnat. Într-un colț al casei era un scaunel de rugăciune din lemn masiv, care îi aparținuse mamei lui Augusto, o femeie foarte credincioasă. Când nu știam ce să fac, mă închideam în camera aceea și stăteam ore întregi pe el, cu mâinile împreunate. Mă rugam? Nu știu. Vorbeam sau încercam să vorbesc cu Cineva care presupuneam că se afla mai sus de capul meu. Spuneam Doamne, Dumnezeule, fă ca să-mi găsesc drumul, dacă aceasta e viața care mi-e dată, ajută-mă să o îndur! Frecventarea regulată a bisericii – la care fusesem constrânsă de statutul meu de soție – mă împinsese să-mi pun din nou atâtea întrebări, întrebări pe care le înmormântasem în mine încă din copilărie. Tămâia mă amețea, la fel și muzica de orgă. Ascultând Sfintele Scripturi, ceva vibra slab în mine. Când îl întâlneam însă pe paroh pe stradă, fără odăjdii, când îi priveam nasul spongios și ochii vag porcini, când îi ascultam întrebările banale și iremediabil false, nu mai vibra nimic și îmi ziceam iată, totul nu-i decât o înșelătorie, o modalitate de a-i face pe cei slabi de înger să suporte opresiunea în care trăiau. Cu toate acestea, în liniștea casei, îmi plăcea să citesc Evanghelia. Găseam extraordinare multe din cuvintele lui Iisus, mă exaltau până în punctul de a le repeta de mai multe ori cu voce tare.

Familia mea nu era deloc religioasă. Tatăl meu se considera un liber-cugetător, iar mama, convertită de-acum de două generații, cum ți-am mai spus, se ducea la liturghie din conformism social. Cu rarele prilejuri în care o întrebasem asupra problemelor legate de credință, îmi zisese: „Nu știu, familia noastră este fără religie”. Fără religie. Aceste cuvinte au apăsat ca o piatră de moară asupra etapei celei mai delicate a copilăriei mele, cea în care îmi puneam întrebări privind chestiuni esențiale. Exista în aceste cuvinte ceva ca o marcă a infamiei, abandonasem o religie pentru a îmbrățișa o alta, față de care nu nutream nici cel mai mic respect. Eram trădători și, ca trădători, pentru noi nu era loc nici în cer, nici pe pământ. Nicăieri.

Așa se face că, exceptând puținele istorioare învățate la măicuțe, până la treizeci de ani n-am primit nicio educație religioasă. Împărăția lui

Dumnezeu este în noi, îmi repetam rătăcind prin casa pustie. O repetam și încercam să-mi închipui unde se afla. Îmi vedeam ochiul ca un periscop coborând înăuntrul meu, scrutându-mi ungherele corpului, cutele încă și mai misterioase ale minții. Unde se afla împărăția lui Dumnezeu? Nu reușeam să o zăresc, erau neguri în jurul inimii mele, neguri grele, nu colinele verzi și luminoase cu care îmi imaginasem paradisul, în momentele de luciditate îmi spuneam că înnebunesc. Ca toate fetele bătrâne și văduvele, lent, imperceptibil, am căzut în delir mistic. După patru ani de asemenea viață, îmi era din ce în ce mai greu să disting iluzia de realitate. Clopotele catedralei din vecinătate anunțau timpul la fiecare sfert de oră, ca să nu le aud sau ca să le aud mai puțin, îmi puneam vată în urechi.

Mă stăpânea obsesia că insectele lui Augusto nu erau nicidecum moarte, noaptea auzeam trosnetul labelor de-a lungul și de-a latul casei, se plimbau peste tot, se cățarau pe hârtia tapetului de pe pereți, scrâșneau pe faianța bucătăriei, se frecau de covoarele din salon. Stăteam acolo, în pat, și îmi țineam respirația așteptând ca pe ușă să-mi pătrundă în cameră. Încercam să-i ascund lui Augusto starea mea. Dimineața, cu zâmbetul pe buze, îi spuneam ce-aveam să fac pentru prânz și continuam să zâmbesc până ieșea pe ușă. Cu același surâs stereotip, îl primeam la întoarcere.

Ca și căsătoria mea, războiul ajunsese în cel de-al cincilea an al său. În februarie Trieste a fost bombardat. În timpul ultimului atac, casa copilăriei mele a fost complet distrusă. Unica victimă a fost calul de cabrioletă al tatălui meu: l-au găsit în mijlocul grădinii, fără două picioare.

În vremea aceea nu era televiziune, veștile circulau mult mai lent. Am știut că pierdusem casa. În ziua următoare, mi-a telefonat tata. De cum l-am auzit spunând „Alo”, am înțeles că s-a petrecut ceva grav, avea glasul unei persoane care de mult încetase să trăiască. Fără un loc al meu în care să mă întorc, m-am simțit într-adevăr pierdută. Două sau trei zile am rătăcit prin casă ca în transă. Nu exista nimic care să mă poată smulge din toropeală. Într-o unică secvență, monotonă și monocromă, vedeam alunecându-mi anii. Unul după altul, până la moarte.

Tu știi care este eroarea ce se comite întotdeauna? Aceea de a crede că viața este imuabilă, că odată luată pe o cale, ea trebuie parcursă până la capăt. Destinul, în schimb, are mai multă fantezie decât noi. Tocmai când crezi că te găsești într-o situație fără ieșire, când ajungi pe culmea disperării, cu iuțea unei rafale de vânt, totul se schimbă, se dă peste cap și peste noapte te regăsești trăind o nouă viață.

La două luni după bombardarea casei, războiul s-a terminat. M-am dus imediat la Trieste. Tata și cu mama se mutaseră deja, provizoriu, într-un

apartament, la un loc cu alte persoane. Erau atâtea lucruri practice de rezolvat, că numai după o săptămână aproape că uitasem anii petrecuți la L'Aquila. O lună mai târziu a venit și Augusto. Trebuia să se ocupe de întreprinderea cumpărată de la tata: în anii războiului o lăsase în seama unui girant și nu mai lucrase aproape deloc. Și-apoi, erau tata și mama, de-acum bătrâni cu adevărat, care nu mai aveau casă. Cu o rapiditate care m-a surprins, Augusto s-a hotărât să-și părăsească orașul pentru a se muta la Trieste. A cumpărat această vilă pe înălțimea podișului, și înainte de sosirea toamnei am venit să trăim cu toții aici.

Contrar tuturor previziunilor, mama mea a plecat prima, a murit la începutul verii. Caracterul ei încăpățânat a rămas minat de perioada aceea de solitudine și teamă. Odată cu dispariția sa, dorința de a avea un copil reapăru vie în mine, imperioasă. Dormeam din nou cu Augusto, dar cu toate acestea, între noi, noaptea se petrecea puțin sau nimic. Stătea mult timp în grădină în tovărășia tatălui meu. Și el a fost cel care, într-o după-amiază însorită, mi-a zis: „Pentru ficat și pentru femei, apele pot face miracole”.

Două săptămâni după aceea, Augusto m-a însoțit la trenul de Venetia. Acolo, dimineața târziu am luat alt tren, de Bologna, și după ce l-am schimbat încă o dată, spre seară, am ajuns la Porretta Terme. Ca să spun drept, nu prea credeam în efectul apelor termale, dacă mă hotărâsem să plec, era mai ales din cauza unei intense dorințe de singurătate, simțeam nevoia să stau cu mine însămi altfel de cum o făcusem în anii trecuți. Suferisem. În mine, aproape totul era mort. Era ca o pajiște după un incendiu: totul era negru, carbonizat. Numai cu ploaie, cu soare, cu aer, acel puțin care rămăsese dedesubt ar fi putut, încet, încet, să dobândească destulă energie pentru a prinde din nou să crească.

10 decembrie

De când ai plecat, nu mai citesc ziarul, nu mai ești să mi-l cumperi și nimeni altcineva nu mi-l aduce. La început, încercam o stare de neplăcere din cauza acestei absențe, însă pe urmă, încetul cu încetul, neplăcerea s-a transformat în ușurare. Mi-am amintit atunci de tatăl lui Isaac Singer. Între toate obiceiurile moderne, spunea, cititul ziarelor este unul dintre cele mai rele. Dimineța, în momentul în care sufletul este larg deschis, revarsă în individ tot răul pe care lumea l-a produs în ziua precedentă. În vremea sa, ajungea să nu citești ziarele ca să te salvezi. Astăzi, nu mai e cu puțință: sunt radioul, televizorul, e suficient să le deschizi o secundă pentru ca răul să ne găsească, să pătrundă în noi.

Așa s-a întâmplat în această dimineață. În timp ce mă îmbrăcam, am auzit la postul local vorbindu-se de autorizarea convoaielor de refugiați să treacă frontiera. Erau de patru zile aici și nu mai puteau să se întoarcă înapoi. La bord se aflau bătrâni, bolnavi, femei singure cu pruncii lor. Primul contingent, a spus crainicul, a și ajuns în campusul Crucii Roșii și a avut parte de primele ajutoare. Prezența unui război atât de aproape și atât de primitiv îmi provoacă o adâncă suferință. De când a izbucnit, trăiesc ca și cum aş avea un spin în inimă. Este o imagine banală, dar în banalitatea sa redă exact ceea ce simt. După un an, durerea se unea cu indignarea, mi se părea imposibil ca nimeni să nu intervină pentru a pune capăt acestui măcel. Apoi a trebuit să mă resemnez: acolo nu sunt puțuri de petrol, ci doar munți de piatră. Cu timpul, indignarea a devenit furie, și această furie continuă să pulseze înăuntrul meu și să mă roadă cu încăpățănare.

Este ridicol că, la vârsta mea, pot să mă simt atât de rănită de un război. În fond, pe pământ, se petrec zeci și zeci în aceeași zi, în optzeci de ani ar fi trebuit să-mi formez o platoșă, să mă obișnuiesc. De când m-am născut, iarba înaltă și galbenă a Podișului Carstic a fost străbătută de refugiați, de armate victorioase sau în derută: întâi, convoaiele ostașilor marelui război cu explozia bombelor, apoi defilarea soldaților care se întorceau din Campania din Rusia sau din Grecia, masacrele fasciste și naziste, măcelurile din doline. Și-acum, încă o dată, zgomotul tunurilor de-a lungul frontierei și exodul inocenților fugind de marea nebulie din Balcani.

Cu câțiva ani în urmă, mergând cu trenul de la Trieste la Veneția, am călătorit în același compartiment cu un medium. Era o doamnă un pic mai

tână ră decât mine, având pe cap o pălărioară în formă de plăcintă. Firește, nu știam că este un medium, mi-a dezvăluit-o ea, stând de vorbă cu vecina.

„Știți” – îi spunea în vreme ce traversam Podișul Carstic –, „dacă merg aici, deasupra, aud toate vocile morților, nu pot să fac doi pași fără să mă asurzească. Urlă cu toții îngrozitor, cu cât au murit mai tineri, cu atât urlă mai tare”. Apoi i-a explicat că acolo unde s-a produs un act de violență, în atmosferă rămânea ceva alterat pe vecie: aerul este corodat, nu mai e compact, iar coroziunea aceea în loc să elibereze un sentiment de blândețe, este prielnică zămislirii altor excese. Într-adevăr, unde s-a vărsat sânge se va mai vărsa, și peste acela, altul încă. „Pământul”, a spus mediumul, încheindu-și discursul, „este ca un vampir: dacă a băut o dată sânge, mai cere, proaspăt și întotdeauna mai mult”.

Ani în șir m-am întrebat dacă locul în care am trăit nu adăpostește un soi de blestem, m-am întrebat și n-am încetat să mă întreb, fără să ajung la un răspuns. Îți amintești de câte ori am mers împreună pe stânca din Monrupino? În zilele în care sufla bora, petreceam ore întregi studiind peisajul, era ca și cum am fi stat într-un avion privind dedesubt. Vederea era de 360 de grade, ne luam la întrecere care identificam prima un vârf din Dolomiți, cine distinge Grado de Venetia. Acum, când nu-mi mai stă în putere, practic, să merg acolo, ca să văd același peisaj, trebuie să închid ochii.

Grație magiei memoriei, totul îmi apare în față și în jur ca și cum aș fi pe terasa stâncii. Nu lipsește nimic, nici măcar șuierul vântului, aromele anotimpului pe care l-am ales. Stau acolo, privind pilonii de calcar roși de timp, marele spațiu arid în care s-au antrenat tancurile, promontoriul întunecat al Istriei plonjat în albastrul mării, privesc toate lucrurile din jur și mă întreb, pentru a nu știu câta oară, dacă este o notă stridentă, unde e?

Iubesc acest peisaj și poate că această iubire mă împiedică să rezolv problema, unicul lucru de care sunt sigură este influența lumii exterioare asupra caracterului celui care trăiește în aceste locuri. Dacă adesea sunt atât de aspră și impulsivă și dacă ești și tu, Carso este de vină, eroziunea sa, culorile sale, vântul care îl biciuiește. Dacă ne-am fi născut, cine știe? pe colinele Umbriei, poate că am fi fost mai blânde, exasperarea nu ar fi făcut parte din temperamentul nostru. Ar fi fost mai bine. Nu știu, nu se poate imagina o condiție pe care n-ai trăit-o.

Astăzi s-a produs o mică nenorocire: când am intrat în bucătărie, am găsit mierla fără suflare în mijlocul cârpelor. De două zile dădea semne că se simte rău, mânca mai puțin și între o înghițitură și alta ațipea des. Moartea trebuie să fi survenit cu puțin înaintea zorilor, fiindcă atunci când am luat-o

în mână, capul i se clătina în toate părțile, ca și cum înăuntru s-ar fi rupt un resort. Era ușoară, fragilă, rece. Am mângâiat-o un moment înainte de a o înveli într-o bucățică de pânză, voiam să-i dau un pic de căldură. Afară cădea o lapoviță deasă, l-am închis pe Buck într-o cameră și am ieșit. Nu mai am puterea ca să iau hârlețul și să sap, așa că am ales un răzor cu pământul mai afânat. Am făcut cu piciorul o gropiță, am pus mierla înăuntru, am acoperit-o și, înainte de a mă întoarce în casă, am spus rugăciunea pe care o rosteam întotdeauna la înmormântarea păsărelelor noastre: „Doamne, primește această micuță viață, cum le-ai primit pe toate celelalte”.

Îți amintești, când erai fetiță, pe câte le-am ajutat și am încercat să le salvăm? După fiecare zi cu vânt, găseam una rănită. Erau cintezoii, pițigoi, vrăbii, mierle, o dată chiar și o forfecuță.

Făceam totul ca să le punem pe picioare, dar rezultatul nu era mai niciodată fericit, de pe o zi pe alta, fără niciun semn prevestitor, le găseam moarte. Ce tragedie atunci, în ziua aceea! Chiar dacă se mai întâmplase de atâtea ori, erai răvășită. După înmormântare, îți ștergeai nasul și ochii cu palma deschisă și te închideai în camera ta „ca să faci loc”.

Într-o zi m-ai întrebat cum vom face să o găsim pe mama, cerul era atât de mare, că era ușor să te pierzi în el. Ți-am spus că, de fapt, cerul era un soi de hotel uriaș, fiecare avea acolo, sus, o cameră, și în camera aceea toate persoanele care s-au iubit se regăseau după moarte și rămâneau împreună pe vecie. Pentru câțeva vreme, această explicație te-a mulțumit. Numai că după moartea celui de-al patrulea sau al cincilea peștișor roșu, ai revenit asupra problemei și m-ai întrebat: „Și dacă nu mai este loc?” „Dacă nu mai este loc”, ți-am răspuns, „trebuie să închizi ochii și să spui timp de un minut întreg «cameră, mărește-te!». Atunci, imediat, camera va deveni mai mare”.

Mai păstrezi în amintire aceste imagini din copilărie, sau platoșa ta le-a trimis în exil? Eu mi le-am amintit doar azi, când îngropam mierla. Cameră, mărește-te, ce frumoasă magie! Firește, cu mama ta, cu hamsterii, vrăbiile, peștișorii roșii, camera ta trebuie să fie supraaglomerată, ca tribunele unui stadion. Foarte curând am să mă duc și eu, ai să mă vrei în camera ta sau va trebui să închiriez una alături? Voi putea să invit acolo pe primul om pe care l-am iubit, voi putea, în sfârșit, să te prezint adevăratului tău bunic?

Ce am gândit, ce mi-am imaginat în seara aceea de septembrie, coborând din tren, în gară la Porretta? Absolut nimic. Se simțea mireasma castanilor în aer, și prima mea grijă a fost să găsesc pensiunea în care aveam reținută o cameră. Atunci eram încă foarte naivă, ignoram neîncetata lucrare a destinului, dacă aveam vreo convingere, era numai aceea că totul

se întâmplă în exclusivitate grație folosirii, bune sau mai puțin bune, a voinței noastre. În clipa în care am pus piciorul și valiza pe peronul gării, voința mea dispăruse, nu voiam decât un singur lucru: să stau în pace.

Pe bunicul tău l-am întâlnit chiar din prima seară, mânca în sala de mese a pensiunii mele cu o altă persoană. În afară de un domn în vârstă, nu mai era nimeni. Discuta, cu destulă ferve, politică și tonul vocii sale m-a agasat imediat. În timpul cinei, l-am fixat o dată sau de două ori cu un aer iritat. Ce surpriză, ziua următoare, când am descoperit că tocmai el era medicul stațiunii! Vreo zece minute mi-a pus întrebări despre starea sănătății mele. În momentul în care a trebuit să mă dezbrac, mi s-a întâmplat ceva foarte stânjenitor: am început să transpir, ca și cum depuneam un mare efort. Ascultându-mi inima, a exclamat: „O, la, la! Ce spaimă!” și a izbucnit în râs, într-un fel care te scotea din sărite. De cum a început să preseze tensiometrul, coloana de mercur a urcat imediat la nivelul maxim. „Aveți hipertensiune?”, m-a întrebat atunci. Eram furioasă pe mine însămi, încercam să-mi tot spun că n-are de ce să-mi fie frică, e doar un medic care își practică profesia, nu e nici normal, nici serios să mă agit atât. Însă oricât mi-o repetam, nu izbuteam să mă calmez. La ușă, dându-mi rețeta, mi-a strâns mâna: „Odihniți-vă, veniți-vă în fire”, a zis, „altfel nici apele nu vor ajuta la nimic!”

În aceeași seară, după cină, a venit să se așeze la masa mea. În ziua următoare deja ne plimbam împreună, vorbind pe străzile stațiunii. Vivacitatea aceea impetuoasă, care la început mă enervase atât, acum începea să mă intrigue. În tot ce spunea era pasiune, entuziasm, era cu neputință să stai cu el și să nu te simți cucerit de căldura pe care o emana fiecare frază a sa, tot trupul său.

Cândva, am citit într-un ziar că, după ultimele teorii, dragostea nu se naște din inimă, ci din nas. Când două persoane se întâlnesc și se plac, încep să-și trimită micuți hormoni, al căror nume l-am uitat. Acești hormoni pătrund prin nas, urcă până la creier și acolo, în niște meandre secrete, dezlanțuie furtuna iubirii. Așadar, conchidea articolul, sentimentele nu sunt altceva decât invizibile duhori. Ce prostie absurdă! Cine a trăit în viață dragostea adevărată, cea mare și fără cuvinte, știe că aceste afirmații nu sunt decât a nu știu câta lovitură pe la spate pentru a alunga inima în exil. Firește, mirosul persoanei iubite este tulburător. Dar ca să fie așa, mai întâi trebuie să fi existat altceva, ceva ce, sunt convinsă, e foarte diferit de o simplă duhoare.

În acele zile, lângă Ernesto, pentru prima dată în viață am avut senzația că trupul meu nu are margini. Simțeam în jurul lui un soi de halo impalpabil,

era ca și cum contururile sale erau mai ample și această amploare vibra în aer la fiecare mișcare pe care o făceam. Știi cum se comportă plantele când nu le uzi câteva zile? Frunzele devin moi, în loc să se ridice spre lumină, cad ca urechile unui iepure deprimat. Iată, viața mea în anii de dinainte a fost întocmai ca a unei plante fără apă, rouă nopții îmi dăduse minimul de hrană ca să supraviețuiesc, dar în afară de ea nu mai primeam nimic, avea doar puterea de a mă ține pe picioare și atât.

Este îndeajuns, însă, să uzi planta o singură dată ca ea să-și revină, să-și înalțe iar frunzele. Aceasta s-a întâmplat cu mine în prima săptămână. Șase zile după sosire, privindu-mă dimineața în oglindă, mi-am dat seama că eram alta.

Pielea era mai catifelată, ochii mai luminoși, în timp ce mă îmbrăcam, am început să cânt.

Ascultând povestea din afară, poate că ți se va părea normal să crezi că, dincolo de euforie, erau întrebări, neliniști, frământări. În fond, eram o femeie căsătorită, cum puteam să accept cu inima ușoară tovărășia altui bărbat? Nu simțeam însă nici neliniște, nici îndoială. Și nu pentru că aș fi fost lipsită de prejudecăți, ci pentru că tot ce trăiam privea corpul, numai corpul. Eram ca un cățeluș care, după ce a rătăcit îndelung pe străzi iarna, găsește un adăpost cald: nu se întreabă nimic, stă acolo și se bucură de căldură, în afară de aceasta, n-aveam mai deloc încredere în farmecul meu feminin și, în consecință, nici nu-mi trecea prin minte gândul că un bărbat ar putea să se simtă atras de mine.

În prima duminică, când mergeam pe jos la liturghie, Ernesto, la volanul unei mașini, s-a oprit în dreptul meu. „Unde mergeți?”, m-a întrebat, scoțând capul pe geam, și cum i-am zis, a și deschis portiera, spunând: „Credeți-mă, Dumnezeu va fi mult mai mulțumit, dacă în loc să mergeți la biserică, veniți să faceți o plimbare plăcută în pădure”. După multe ocolișuri și curbe, am ajuns la un drum care dispărea printre castani. Nu aveam pantofii potriviți ca să merg pe un astfel de drum, mă poticneam neîncetat. Când Ernesto m-a luat de mână, mi s-a părut lucrul cel mai firesc din lume. Am mers mult, în tăcere. În aer se simțea deja aroma toamnei, pământul era umed, în copaci multe frunze îngălbeniseră, iar lumina care le traversa se stingea în tonalități diverse. La un moment dat, în mijlocul unei rariști, am dat peste un castan uriaș. Amintindu-mi de stejarul meu, i-am ieșit înaintea, întâi l-am mângâiat, apoi mi-am lipit obrazul de el. Imediat, Ernesto și-a pus capul lângă al meu. De când ne cunoscuserăm, nu ne mai apropiaserăm niciodată privirile atât de mult.

În ziua următoare, nu am vrut să-l văd. Prietenia se preschimba în

altceva și aveam nevoie să reflectez. Nu mai eram o fetișcană, ci o femeie căsătorită, cu toate răspunderile sale. Și el era căsătorit și, mai mult, avea un fiu. Îmi programasem viața până la bătrânețe. Faptul că irumpea ceva ce nu luasem în calcul mă umplea de neliniște. Nu știam cum să mă comport. Noul, la primul impact, înfricoșează. Ca să reușești să mergi mai departe, trebuie să depășești acest sentiment de panică. Așa că într-un moment mă gândeam: „E o mare prostie, cea mai mare din viața mea, trebuie să uit totul, să șterg puținul care a fost”. Iar în momentul următor îmi spuneam că, de fapt, cea mai mare prostie ar fi fost să renunț, fiindcă, pentru prima dată de când eram copil, mă simțeam din nou vie, totul vibra în jurul meu, mi se părea cu neputință să mă lipsesc de această nouă stare. Firește, încercam și o teamă, acea teamă pe care o au, sau o aveau, toate femeile: că își bătea joc de mine, că voia să se distreze și atât. Toate aceste gânduri se izbeau în mintea mea, în vreme ce stăteam singură în camera aceea tristă de pensiune.

Noaptea nu am reușit să adorm până la patru, eram prea surescitată. Însă, a doua zi dimineată, nu mă simțeam absolut deloc obosită, îmbrăcându-mă am început să cânt. În acele câteva ore, se născuse în mine o coplesitoare dorință de a trăi. În cea de-a zecea zi, i-am trimis lui Augusto o ilustrată. *Aer excelent, mâncare – mediocră. Să sperăm*, i-am scris și i-am trimis un sărut afectuos. Noaptea de dinainte o petrecusem cu Ernesto.

În noaptea aceea, brusc, mi-am dat seama de un lucru: și anume că între sufletul și trupul nostru există o mulțime de ferestruici, prin care, dacă sunt deschise, trec emoțiile, dacă sunt închise, se strecoară abia-abia. Numai iubirea poate să le deschidă larg pe toate și dintr-odată, ca o rafală de vânt.

În ultima săptămână a șederii mele la Porretta, am stat permanent împreună, făceam lungi plimbări, vorbeam până ni se usca gura. Cât de diferite erau cuvintele lui Ernesto de cele ale lui Augusto! Totul în el era pasiune, entuziasm, știa să abordeze subiectele cele mai dificile cu o simplitate absolută. Vorbeam adesea de Dumnezeu, de posibilitatea ca dincolo de realitatea palpabilă să mai existe ceva. Luptase în Rezistență, de mai multe ori văzuse moartea în față. În acele clipe i se născuse gândul a ceva superior, nu de teamă, ci pentru că întotdeauna conștiința se dilată într-un spațiu mai amplu. „Nu pot să mă supun ritualurilor”, îmi zicea, „nu voi merge niciodată într-un lăcaș de cult, nu voi putea să cred nicicând în dogme, în istoriile inventate de alți oameni, ca mine”. Ne furam cuvintele de pe buze, priveam lucrurile la fel, o spuneam în același mod, părea că ne cunoaștem de ani întregi, nu de două săptămâni.

Ne mai rămânea puțin timp însă, în ultimele nopți nu dormiserăm mai mult de o oră, ațipeam doar cât să ne refacem forțele. Ernesto era foarte

pasionat de teoria predestinării. „În viața fiecărui om”, spunea, „există o singură femeie cu care poți atinge uniunea perfectă. Și în viața fiecărei femei există doar un bărbat cu care poate să fie completă”. Dar puțini, extraordinar de puțini ajungeau să se întâlnească. Toți ceilalți erau constrânși să trăiască într-o stare de insatisfacție, de perpetuă nostalgie. „Câte astfel de întâlniri se vor fi înfăptuind”, zicea în întunericul odăii, „una la zece mii, una la un milion, la zece milioane?” Una la zece milioane – da! Toate celelalte sunt potriviri, simpatii epidermice, trecătoare, afinități fizice sau de caracter, convenții sociale. După aceste considerații, nu făcea decât să repete: „Cât noroc am avut, nu? Cine știe ce este dincolo de asta, cine știe...”

În ziua plecării, așteptând trenul în minuscula stație, m-a îmbrățișat și mi-a șoptit la ureche: „Oare în care viață ne-am mai întâlnit?” „Într-atâtea!”, i-am răspuns și am început să plâng. Ascunsă în geantă, aveam adresa sa din Ferrara.

Nu are rost să-ți descriu sentimentele mele în acele lungi ceasuri de călătorie, erau prea violente, prea „unul împotriva celuilalt înarmați”. Am știut atunci că trebuia să controlez o metamorfoză, mergeam neîncetat la toaletă ca să-mi controlez expresia feței. Lumina din ochi, surâsul trebuia să dispară, să se stingă. Nu trebuia să rămână decât culoarea obrazilor, ca să confirme calitatea aerului. Atât tata, cât și Augusto au găsit că arăt extraordinar. „Știam că apele fac minuni”, repeta continuu tata, în vreme ce Augusto, lucru aproape incredibil la el, mă înconjura cu mici galanterii.

Când vei simți și tu iubirea pentru prima oară, vei înțelege cât de variate și de comice pot să fie efectele sale. Cât timp nu ești îndrăgostită, cât timp inima îți este liberă și cât timp privirea ta nu urmărește pe nimeni, dintre toți oamenii care ar putea să te intereseze, nici măcar unul nu îți acordă atenție, însă din momentul în care ești captivată de o unică persoană și ceilalți nu te interesează deloc, toți te urmăresc, îți spun vorbe dulci, îți fac curte. Este efectul ferestrelor de care îți vorbeam înainte, când sunt deschise, trupul îți luminează intens sufletul, iar sufletul și trupul – printr-un sistem de oglinzi – se iluminează unul pe celălalt. În scurtă vreme se formează în jurul tău un soi de aură strălucitoare și caldă, care îi atrage pe bărbați, precum mierea atrage urșii. Augusto nu scăpase de acest efect și chiar mie, deși ți se va părea straniu, nu-mi era greu să fiu drăguță cu el. Desigur, dacă Augusto ar fi fost numai un pic mai dumirit cu mersul lucrurilor, puțin mai suspicios, nu i-ar fi trebuit mult ca să priceapă ce s-a întâmplat. Pentru prima dată de când eram căsătoriți, am fost recunoscătoare oribilelor sale insecte.

Mă gândeam la Ernesto? Firește, practic nu făceam nimic altceva. Însă a

gândi nu este termenul exact. Mai mult decât să mă gândesc, existam pentru el, el exista în mine, în fiecare gest, în fiecare gând nu eram decât o singură persoană. Despărțindu-ne, ne înțeleseserăm să scriu eu prima. Pentru ca el s-o poată face, trebuia să găsec o adresă, la o prietenă de încredere, la care să-mi poată expedia scrisorile. Prima scrisoare i-am trimis-o în ajunul sărbătorii morților. Perioada care a urmat a fost cea mai teribilă din toată relația noastră. Nici cele mai mari iubiri, nici cele absolute nu sunt scutite de îndoieli la depărtare. Dimineața, când afară era încă întuneric, deschideam brusc ochii și stăteam nemișcată și tăcută lângă Augusto. Erau singurele clipe în care nu trebuia să-mi ascund sentimentele. Mă gândeam, iar și iar, la cele trei săptămâni. Și dacă Ernesto, mă întrebam, nu era decât un aventurier, unul care, din plictiseală, se distra în stațiune cu femeile singure? Cu cât zilele treceau și nu sosea nicio scrisoare, cu atât această bănuială se transforma în certitudine.

Bine, îmi ziceam atunci, chiar dacă s-a întâmplat așa, chiar dacă m-am purtat precum cea mai naivă dintre femeiuști, nu a fost o experiență negativă și nici inutilă. Dacă nu s-ar fi petrecut, aș fi îmbătrânit și aș fi murit fără să știu vreodată ce poate să simtă o femeie. Într-un fel, înțelegi, încercam să mă protejez, să atenuez lovitura.

Atât tata, cât și Augusto au observat înrăutățirea dispoziției mele: săream în sus pentru un fleac, de cum unul din ei intra în cameră, ieșeam și mă duceam în alta, simțeam nevoia să stau singură. Mă gândeam neîncetat la săptămânile petrecute împreună, le analizam cu frenezie minut cu minut ca să găsec un indiciu, o dovadă care să mă împingă definitiv într-o direcție sau alta. Cât a durat acest supliciu? O lună și jumătate, aproape două. Cu o săptămână înainte de Crăciun, la prietena care slujea de intermediar, a sosit, în sfârșit, scrisoarea: cinci pagini scrise cu o caligrafie mare și aerisită.

Brusc, buna dispoziție mi-a revenit. Iarna și tot așa primăvara au zburat între a scrie și a aștepta răspuns. Gândul continuu la Ernesto altera pentru mine percepția timpului, toată energia îmi era concentrată spre un viitor nedeslușit, spre momentul în care aș fi putut să-l revăd.

Profunzimea scrisorii sale mă făcuse de-acum sigură de sentimentul care ne lega. Al nostru era o iubire mare, foarte mare, și ca toate iubirile într-adevăr mari era și, în bună măsură, foarte departe de evenimentele strict omenești. Poate ți se va părea straniu că depărtarea prelungită nu a provocat în noi o mare suferință, deși poate că a spune că nu sufeream deloc nu era întru totul adevărat. Atât eu, cât și Ernesto sufeream din cauza acestei distanțe forțate, clar era o suferință amestecată cu alte sentimente, în fața emoției așteptării, durerea aluneca pe plan secund. Eram două

persoane adulte și căsătorite, știam că lucrurile nu puteau să meargă altfel. Probabil că, dacă totul s-ar fi petrecut în zilele noastre, după nicio lună, aș fi cerut separarea de Augusto, iar el – de soția sa, și chiar înainte de Crăciun am fi locuit în aceeași casă. Ar fi fost mai bine? Nu știu, în fond, nu reușesc să scap de ideea că ușurința raporturilor banalizează dragostea, că transformă intensitatea trăirii într-un capriciu trecător. Știi ce se întâmplă când, la prăjituri, nu amesteci bine drojdia în făină? În loc să crească uniform, prăjitura se înalță numai într-o parte, mai mult decât să se înalțe, explodează, aluatul se rupe și curge din formă ca lava. Așa e și unicitatea iubirii. Irumpe.

În acele timpuri, să ai un amant și să reușești să te întâlnești cu el nu era foarte simplu. Desigur, pentru Ernesto era mai ușor, ca medic putea oricând să inventeze o reuniune științifică, un concurs, un caz urgent, dar pentru mine, care în afară că eram casnică, nici nu aveam vreo altă preocupare, era aproape imposibil. Trebuia să-mi găsesc o obligație, ceva care să presupună absențe de câteva ore sau de câteva zile, fără să trezească nicio bănuială. Așa că înainte de Paște m-am înscris într-o societate de latiniști amatori. Se întâlneau o dată pe săptămână și organizau frecvente excursii culturale. Cunoscând pasiunea mea pentru limbile moarte, Augusto nu a avut bănuieli și nu a găsit nimic de obiectat, ba chiar a fost mulțumit de reîntoarcerea la pasiunea mea de odinioară.

În anul acela, vara a venit peste noapte. La sfârșitul lui iunie, ca de fiecare dată, Ernesto a plecat pentru sezon la stațiunea termală, iar eu la mare, împreună cu tatăl și cu soțul meu. Am reușit atunci să-l conving pe Augusto că nu am încetat să-mi doresc un copil. La 31 august, devreme, m-a condus la gară, să iau trenul spre Porretta. Aveam aceeași valiză și purtam aceleași haine ca în anul precedent. În timpul călătoriei, din cauza surescitării, nu am izbutit să stau locului nici măcar un minut. Vedeam pe fereastră peisajul văzut cu un an înainte și totuși mi se părea altul.

Am stat în stațiune trei săptămâni, săptămâni în care am trăit mai adevărat decât în tot restul vieții mele. Într-o zi, în vreme ce Ernesto era la muncă, trecând prin parc, m-am gândit că lucrul cel mai frumos în clipa aceea ar fi fost să mor. Pare ciudat, dar cea mai mare fericire, ca și cea mai mare nefericire, poartă întotdeauna cu sine aceeași dorință contradictorie. Aveam senzația de a fi pe drum de atâta timp, de a fi mers ani și ani pe poteci desfundate, prin măcănișuri; ca să pășesc înainte îmi deschiseseam o trecere cu toporișca, pășeam și, din ceea ce se afla în jur – în afară de ceea ce-mi stătea în față, la picioare –, nu vedeam nimic; nu știam unde mă duceam, înaintea mea putea să fie un abis, o prăpastie, un mare oraș sau un

deșert; apoi, dintr-odată, mărcinișurile s-au îndepărtat și, fără să-mi dau seama, am început să urc. Pe neașteptate, mă găseam pe vârful unui munte, tocmai răsărise soarele și în fața mea, în nuanțe diferite, alți munți se pierdeau în zare; totul era de un albastru azuriu, o adiere ușoară scâldea piscul, piscul și capul meu, capul meu și gândurile mele. Din când în când, o rumoare urca de jos, lătratul unui câine, clopotele unei biserici. Fiecare lucru era la un moment dat straniu de ușor și de intens. Înăuntrul și în afara mea totul devenise clar, nimic nu se mai suprapunea, nu mai erau umbre, nu mai aveam dorința de a coborî, de a mă reîntoarce în mărcinișuri. Voiam să plonjez în seninul acela și să rămân acolo pentru totdeauna, să părăsesc viața în clipa ei cea mai înaltă. Acest gând nu m-a părăsit până seara, până la revederea cu Ernesto. Totuși, în timpul cinei nu am avut curajul să i-l spun, mi-era teamă că va începe să râdă. Numai seara târziu, când ne-am reîntâlnit în camera mea, când a venit spre mine și m-a îmbrățișat, mi-am apropiat buzele de urechea lui, ca să-i vorbesc. Doream să-i spun: „Vreau să mor”. În schimb, știi ce i-am zis? „Vreau un copil”.

Când am părăsit Porretta, știam că eram însărcinată. Cred că și Ernesto o știa, în ultimele zile era foarte tulburat, confuz, rămânea adesea tăcut. Eu însă mă simțeam bine. Corpul meu începuse să se schimbe chiar din dimineața următoare zămislirii, sânul a devenit brusc mai plin, mai ferm, pielea feței, mai luminoasă. E într-adevăr incredibil cât de puțin îi trebuie fizicului pentru a se adapta la o nouă stare. De aceea pot să-ți spun că, deși nu făcusem analizele, deși pântecul meu era încă plat, știam foarte bine ce se petrecuse. Pe neașteptate mă simțeam invadată de o mare lumină, trupul meu se preschimba, prindea să se dilate, să devină puternic. Niciodată nu mai încercasem ceva asemănător.

Grijile m-au asaltat numai când am rămas singură în tren. Cât timp am fost lângă Ernesto, nu avusesem nicio îndoială asupra faptului că voi păstra copilul: Augusto, viața mea la Trieste, gura lumii, totul era atât de îndepărtat... Dar de-acum toate aveau să se apropie, rapiditatea cu care sarcina urma să avanseze mă obliga să iau o decizie cât mai iute și – odată luată – să o mențin pentru totdeauna. Am înțeles imediat că, paradoxal, ar fi fost mai dificil să avortez decât să păstrez copilul. Un avort nu i-ar fi scăpat lui Augusto. Cum aș fi putut să-l justific în ochii săi, după ce atâția ani insistasem în dorința de a avea un copil? Și-apoi, nu voiam să avortez, fătura care creștea înăuntrul meu nu fusese o greșeală, ceva de eliminat cât mai repede. Era împlinirea unui vis: poate cel mai mare și mai intens din întreaga mea viață.

Când iubești un om – când îl iubești cu tot trupul și sufletul – lucrul cel

mai natural e să-ți dorești un copil. Nu este vorba de o opțiune deliberată, de o alegere bazată pe criterii raționale, înainte de a-l cunoaște pe Ernesto, îmi închipuiam că doream un copil și știam exact de ce îl voiam și care ar fi argumentele pro și contra. Pe scurt, era o alegere rațională, doream un copil pentru că aveam o anumită vârstă și eram foarte singură, pentru că eram femeie și, dacă femeile nu fac nimic, cel puțin pot să aducă pe lume copii. Înțelegi? Dacă aș fi cumpărat o mașină, aș fi utilizat exact același tip de criterii.

Dar, când în noaptea aceea i-am spus lui Ernesto „Vreau un copil”, era ceva absolut diferit, bunul-simț, în întregime, era împotriva unei asemenea hotărâri, și totuși această hotărâre a fost mai puternică decât orice bun-simț. Și-apoi, în fond, nici măcar nu era o hotărâre, era o frenezie, o sete de posesie perpetuă. Îl voiam pe Ernesto în mine, cu mine, lângă mine pentru totdeauna. Citind cum m-am comportat, probabil că te vei înfiora de oroare, te vei întreba cum de nu ți-ai dat seama până acum că tănuiam laturi atât de josnice, demne de dispreț. Când am ajuns în gară la Trieste, am făcut unicul lucru pe care puteam să-l fac, am coborât din tren ca o soție tandră și iubitoare. Augusto a sesizat imediat schimbarea mea, dar în loc să-mi pună întrebări, s-a lăsat cuprins de emoție.

De-acum, după o lună putea să creadă că acel copil ar fi al lui. În ziua în care i-am anunțat rezultatele analizelor, a plecat de la birou în mijlocul dimineții și și-a petrecut toată ziua punând la cale transformări în vederea sosirii copilului. Când mi-am apropiat capul de al său și i-am strigat știrea, tatăl meu mi-a luat mâinile în mâinile sale uscate și a rămas un moment așa, nemișcat, în timp ce ochii îi deveneau umezi și roșii. De câțeva vreme, surzenia îl exclusese în mare măsură din viață, și conversația sa decurgea întretăiat, între o frază și alta erau goluri neașteptate, rămășițe sau fragmente de amintiri, fără nicio legătură. Nu știu de ce, dar în fața acelor lacrimi ale sale, în loc de emoție, m-a încercat o ușoară agasare. Simțeam în el retorică și nimic altceva. Nepoțica însă n-a reușit să și-o vadă. A murit în somn, fără să sufere, când eram în luna a șasea de sarcină. Privindu-l întins în sicriu, am fost impresionată de cât era de slab și decrepit. Pe chip avea aceeași expresie dintotdeauna, distantă și neutră.

Firește, după ce am primit rezultatul analizelor, i-am scris și lui Ernesto. Răspunsul său a sosit în mai puțin de zece zile. Am așteptat câteva ore înainte de a deschide scrisoarea. Eram foarte agitată, mă temeam să nu conțină ceva neplăcut. M-am decis să o citesc abia după-amiază târziu. Ca să o pot face în liniște, m-am închis în toaletă. Cuvintele sale erau liniștitoare și chibzuite. „Nu știu dacă acesta este cel mai bun lucru”, spunea, „dar, dacă tu

ai hotărât așa, îți respect hotărârea”.

Din ziua aceea, cu toate obstacolele de-acum înlăturate, a început în pace așteptarea nașterii. Mă simțeam un monstru? Eram? Nu știu. Cât timp am fost gravidă și în mulți dintre anii care au urmat, nu am avut nici îndoieli, nici remușcări. Cum izbuteam să mă prefac că iubesc un bărbat, în vreme ce în pânțele purtam copilul altuia, pe care într-adevăr îl iubeam? Dar, vezi tu, în realitate lucrurile nu sunt niciodată atât de simple, nu sunt niciodată sau albe, sau negre, orice culoare comportă nuanțe foarte diferite. Nu făceam niciun efort să fiu drăguță și afectuoasă cu Augusto, pentru că țineam la el cu adevărat. Țineam însă la el altfel decât la Ernesto, îl iubeam nu cum o femeie iubește un bărbat, ci cum o soră își iubește fratele mai mare și un pic plictisitor. Dacă ar fi fost rău, totul ar fi fost altfel, în veci n-aș fi visat să fac un copil și să trăiesc lângă el, însă nu era decât ucigător de metodic și previzibil. În afară de aceasta, prin structura lui, era amabil și bun. Era fericit să aibă acest copil și eu eram fericită să i-l dăruiesc. Atunci, pentru care motiv ar fi trebuit să-i dezvăluiesc secretul? Dacă aș fi făcut-o, aș fi împins trei vieți în nefericire perpetuă. Cel puțin așa gândeam atunci. Acum, când există libertatea de mișcare, de alegere, poate să pară de-a dreptul oribil ceea ce am făcut, dar atunci – când m-am aflat în această situație – era ceva foarte obișnuit. Nu spun că ar fi existat câte unul în fiecare familie, dar sigur era frecvent ca o femeie să conceapă un copil cu un alt bărbat decât soțul ei. Și ce se întâmpla? Ceea ce mi s-a întâmplat mie. Absolut nimic. Copilul se naștea, era crescut la fel ca frații și surorile sale, ajungea matur, fără să fie atins de nici măcar o bănuială. Niciodată.

În vremea aceea, familia avea o bază foarte solidă, ca să o distrugi era nevoie de mult mai mult decât de un bastard. Așa a fost și cu mama ta. S-a născut și imediat a fost fiica mea și a lui Augusto. Cel mai important pentru mine era că Ilaria a fost rodul iubirii, și nu al întâmplării, al convențiilor sau al plictiselii. Credeam că asta elimina orice problemă. Dar cât mă înșelam!

În primii ani, însă, totul a mers înainte, fără zguduiri. Trăiam pentru ea, eram – sau credeam că sunt – o mamă foarte tandră și atentă. Încă din prima vară am luat obiceiul să petrec lunile cele mai calde cu fetița pe litoralul adriatic. Închinaserăm o casă și, o dată la două sau trei săptămâni, Augusto venea să petreacă sâmbăta și duminica împreună cu noi.

Pe plaja aceea, Ernesto și-a văzut fiica pentru prima oară. Firește, se prefăcea a fi un străin perfect, în timpul plimbării mergea „din întâmplare” în preajma noastră, își instala umbrela la soare la mică distanță de noi și de acolo – când nu era Augusto – ne observa ore întregi, disimulându-și atenția în spatele unei cărți sau al unui ziar. Apoi, seara, îmi scria lungi scrisori în

care nota tot ce-i trecuse prin minte, sentimentele sale pentru noi, ceea ce văzuse. Între timp și soția sa mai născuse un copil, el renunțase la serviciul de la stațiunea termală și își deschisese propriul cabinet medical în orașul său, la Ferrara. În afara acelor întâlniri fals întâmplătoare, în primii trei ani ai Ilariei, nu ne-am văzut niciodată. Eu eram ocupată cu fetița, în fiecare dimineață mă trezeam cu bucuria că exista, și chiar dacă aș fi vrut, nu aș fi putut să mă dedic nimănui altcuiva.

Cu puțin înainte de despărțire, în ultima perioadă petrecută în stațiune, Ernesto și cu mine stabiliserăm un pact. „În fiecare seară”, îmi spusese Ernesto, „exact la ora unsprezece, oriunde mă voi găsi și orice aș face, voi ieși afară și voi căuta Sirius pe cer. Tu vei face la fel și-atunci gândurile noastre – chiar dacă vom fi tare departe și nu vom mai ști nimic unul de celălalt – se vor regăsi acolo, sus, și vor fi împreună”. Apoi ieșiserăm pe balconul pensiunii și de acolo, căutând cu degetul printre stele, între Orion și Betelgeuse, îmi arătase Sirius.

12 decembrie

În această noapte am fost trezită brusc de un zgomot, mi-a trebuit un pic de timp ca să înțeleg că era telefonul. Când m-am ridicat sunase deja de câteva ori, a încetat exact când am ajuns la el. Am ridicat totuși receptorul și cu vocea nesigură a somnului am spus de două sau de trei ori „Alo!” În loc să mă întorc în pat, m-am așezat în fotoliu, lângă el. Ai fost tu? Cine altcineva putea să fi fost? Apelul acela în tăcerea nopții mă zdruncinase. Mi-a venit în minte istoria pe care mi-o povestise o prietenă cu câțiva ani înainte. Soțul ei era în spital de multă vreme. Din cauza rigidității programului, în ziua în care a murit, n-a putut să-i fie alături. Frântă de durerea de a-l fi pierdut, în prima noapte nu a izbutit să doarmă, stătea în beznă, când, pe neașteptate, sunase telefonul. Rămăsese surprinsă, era posibil să-i telefoneze cineva la ora aceea ca să-i transmită condoleanțe? În timp ce apropia mâna de receptor, a fost frapată de un fapt straniu: din aparat se ridica un halo de lumină tremurătoare. Abia răspunsese, că surpriza se transformase în teroare. Era o voce foarte îndepărtată aceea de la celălalt capăt al firului. Vorbea anevoie: „Marta, zicea între zgomote de fond, voiam să-mi iau rămas-bun înainte de a mă duce...” Era glasul soțului ei. Odată această frază terminată, s-a auzit, foarte puternic, şuieratul vântului și, brusc, legătura s-a întrerupt și a căzut în tăcere.

Atunci îmi compătimeam prietena pentru starea de profundă tulburare în care se găsea: ideea că morții, ca să comunice, ar fi ales mijloacele cele mai moderne mi se păruse cel puțin bizară. Cu toate acestea, povestea trebuie să fi lăsat, totuși, o urmă în emotivitatea mea. În adâncul adâncurilor, în străfunduri, în partea cea mai ingenuă și mai magică a mea poate că și eu sper ca, mai devreme sau mai târziu, în inima nopții cineva să-mi telefoneze ca să mă salute de Dincolo. Mi-am înmormântat fiica, soțul și omul pe care l-am iubit cel mai mult pe lume. Sunt morți, nu mai sunt aici, dar eu continui să mă comport ca și cum aș fi supraviețuit unui naufragiu. Curentul m-a purtat, salvându-mă, pe o insulă, nu mai știu nimic de tovarășii mei, i-am pierdut din vedere în același moment în care barca s-a răsturnat, ei trebuie să se fi înecat – este aproape sigur dar s-ar putea și să nu se fi întâmplat așa. Chiar dacă au trecut luni și ani, continui să scrutez insulele vecine în așteptarea unui semn, a unei dâre de fum, ceva care să confirme speranța mea că mai trăiesc cu toții sub același cer cu mine.

În noaptea în care a murit Ernesto, am fost trezită pe neașteptate de un zgomot puternic. Augusto a aprins lumina și a exclamat: „Cine e?” în cameră nu era nimeni, nimic nelalocul lui. Numai că, dimineața, deschizând ușa dulapului, mi-am dat seama că înăuntru căzuseră toate rafturile, ciorapi, eșarfe și chiloți se prăvăliseră unele peste altele.

Acum pot să spun „noaptea în care a murit Ernesto”. Atunci însă nu o știam, de-abia primisem o scrisoare de la el, nu puteam nici pe departe să-mi închipui ce se petrecuse. M-am gândit doar că umezeala șubrezise susținerea rafturilor și că, din cauza greutateii prea mari, se prăbușiseră. Ilaria avea patru ani, de puțin timp începuse să meargă la grădiniță, în viața mea cu ea și cu Augusto se instalase o rutină calmă. În după-amiaza aceea, după reuniunea latiniștilor, m-am dus într-o cafenea să-i scriu lui Ernesto. Peste două luni fusese prevăzută o consfătuire la Mantova: era ocazia pe care o așteptam de atâta vreme ca să ne revedem. Înainte de a mă întoarce acasă, am expediat scrisoarea și, după o săptămână, am început să aștept răspunsul. Nu am primit scrisoarea sa săptămâna următoare și nici măcar în săptămânile de după aceea. Nu mi se mai întâmplase să aștept așa de mult. La început m-am gândit la o încurcătură a poștei, apoi că poate se îmbolnăvisese și că nu putuse să meargă la cabinet să-și ridice corespondența. După o lună i-am scris câteva rânduri, dar și acestea au rămas fără răspuns. Cu trecerea zilelor, am început să mă simt ca o casă în a cărei temelie s-a infiltrat un curs de apă. Întâi era un fir subțire, discret, abia umezeau structurile din ciment, dar pe urmă, cu scurgerea timpului, devenise mai mare, mai impetuos, sub presiunea sa cimentul se preschimbă în nisip, chiar dacă ea, casă, se menținea încă în picioare, chiar dacă în aparență totul era normal, eu știam că nu era adevărat, ar fi fost îndeajuns o izbitură, oricât de ușoară, pentru ca fațada și tot restul să se prăbușească, pentru ca să se dărâme ca un castel de cărți de joc.

Când am plecat la consfătuire, nu mai eram decât o umbră. După ce am făcut act de prezență la Mantova, m-am dus direct la Ferrara, unde am încercat să înțeleg ce se petrecuse. La cabinet nu răspundea nimeni, privit din stradă se vedeau jaluzelele mereu trase. A doua zi, m-am dus la bibliotecă și am cerut să consult ziarele din lunile precedente. Acolo, într-un chenar, am găsit scris totul. Întorcându-se din vizita de la un bolnav, pierduse controlul mașinii și se zdrobise de un platan uriaș: moartea fusese aproape instantanee. Data și ora corespundeau exact celor ale prăbușirii rafturilor dulapului meu.

Într-o zi, răsfoind una din acele reviste de senzație pe care mi le aduce din când în când doamna Razman, am citit în horoscop că morțile violente

se produc sub semnul lui Marte, într-o opta sa casă. Conform celor spuse în articol, cine se naște sub această configurație a stelelor este destinat să nu moară liniștit în pat. Cine știe dacă în cerul lui Ernesto și al Ilariei nu strălucea această sinistră hărăzire... La peste douăzeci de ani distanță, tată și fiică s-au prăpădit la fel, zdrobindu-se cu mașina de un copac.

După moartea lui Ernesto, am alunecat într-o depresie profundă. Dintr-odată mi-am dat seama că lumina în care strălucisem în ultimii ani nu venea dinlăuntru, era doar reflectată. Fericirea, dragostea de viață pe care le încercasem nu-mi aparțineau cu adevărat: în realitate, jucasem doar rolul unei oglinzi. Ernesto radia lumină, și eu o reflectam. Dispărând el, totul redevenise opac. Vederea Ilariei nu-mi mai provoca iubire, ci iritare, eram atât de răvășită, încât ajunsesem să mă îndoiesc că ar fi fost într-adevăr fiica lui Ernesto. Schimbarea aceasta nu i-a scăpat, cu antenele sale de fetiță sensibilă a simțit repulsia mea, a devenit capricioasă, arogantă. De-acum era ea planta tânără și plină de viață, iar eu bătrânul arbore gata să fie sufocat. Adulmeca sentimentul meu de vinovăție ca un copoi, se folosea de el ca să mă domine. Casa devenise un mic infern, zguduit de strigăte și certuri.

Ca să mă scutească de această povară, Augusto a angajat o femeie care să se ocupe de fetiță. Pentru o scurtă perioadă încercase să-i trezească pasiunea pentru insecte, însă, după trei sau patru tentative – dat fiind că de fiecare dată ea urla „Ce scârboșenie!” –, a renunțat. Pe neașteptate, vârsta sa a devenit evidentă, mai mult decât tatăl, părea bunicul fiicei sale. Cu ea era amabil, dar distant. Când treceam prin fața oglinzii, și eu mă descopeream mult îmbătrânită, din trăsături răzbătea o asprime care nu existase niciodată înainte. A mă neglija reprezenta un mod de a-mi manifesta disprețul față de mine însămi. Datorită școlii și menajerei, aveam acum mult timp liber. Neliniștea mă împingea să-l petrec în cea mai mare parte în mișcare: luam mașina și mă plimbam înapoi și încolo pe Carso, conduceam într-un soi de transă.

Am reluat unele dintre lecturile religioase pe care le făcusem cât am stat în L'Aquila. Căutam cu febrilitate în paginile acelea un răspuns. Mergând, repetam în adâncul meu fraza Sfântului Augustin la moartea mamei sale: „Să nu ne întristăm că am pierdut-o, ci să fim recunoscători că am avut-o”.

O prietenă m-a împins să mă întâlnesc de două sau de trei ori cu duhovnicul ei, dar plecam de la aceste întrevederi încă și mai disperată ca înainte. Cuvintele sale erau dulcele, celebrau puterea credinței ca și cum credința ar fi fost un produs alimentar de vânzare la prima prăvălie de pe stradă. Nu izbuteam să mă resemnez cu moartea lui Ernesto, iar

descoperirea că nu dețineam o lumină a mea făcea și mai anevoioase tentativele de a găsi un răspuns. Vezi tu, când l-am întâlnit, când s-a născut iubirea noastră, am fost convinsă dintr-odată că viața mea își găsise un sens, eram fericită că există, fericită pentru tot ce exista împreună cu mine, mă simțeam ajunsă în punctul cel mai înalt al drumului meu, în punctul cel mai stabil. Eram sigură că de acolo nimeni și nimic n-ar fi putut să mă smulgă. Era în mine certitudinea un pic orgolioasă a oamenilor care au înțeles totul. Mulți ani am fost sigură că am parcurs drumul pe picioarele mele, în schimb nu făcusem niciun pas singură. Chiar dacă nu-mi dădusem niciodată seama, sub mine era un cal, și el era cel care înainta pe drum, nu eu. În momentul în care calul a dispărut, mi-am văzut picioarele și cât erau de slabe: voiam să merg, dar gleznele cedau, pașii pe care îi făceam erau pașii bâjbâiți ai unui copil foarte mic sau ai unui bătrân. O clipă, m-am gândit să mă agăț de o cârjă oarecare: religia putea să fie una, munca, alta. Această idee a durat puțin. Aproape imediat am înțeles că ar fi fost a nu știu câta greșală. La patruzeci de ani nu mai încap loc pentru erori. Dacă deodată te găsești gol, trebuie să ai curajul să te privești în oglindă așa cum ești. Trebuia să încep totul de la capăt Da, dar cu ce? Cu mine însămi. Pe cât de ușor de zis, pe atât de greu de făcut. Eu unde eram? Cine eram? Când fusesem ultima dată eu însămi?

Ți-am mai spus, după-amiezi întregi colindam pe podiș. Câteodată, când intuiam că solitudinea mi-ar fi înrăutățit și mai mult starea, coboram în oraș și, amestecată în mulțime, străbăteam străzile cele mai cunoscute, căutând o alinare. De-acum era ca și cum aș fi avut un serviciu, ieșeam când pleca Augusto și reveneam atunci când el se întorcea. Medicul care mă trata îmi spusese că în unele depresii era normală dorința febrilă de mișcare. Ținând cont că nu aveam porniri sinucigașe, nu exista niciun risc dacă mă lăsa să gonesc în toate părțile. Gonind și gonind, după el, aș fi sfârșit prin a mă calma. Augusto îmi acceptase explicațiile, nu știu dacă le credea cu adevărat sau era în el doar indiferență și dorință de liniște, dar eu îi eram recunoscătoare pentru felul său de a se ține deoparte, de a nu pune piedici neliniștii mele adânci.

Într-o privință însă, medicul avea dreptate: în ciuda acestei grave depresii nervoase, nu aveam idei sinucigașe. Este straniu, dar, într-adevăr, nici măcar o clipă după moartea lui Ernesto nu m-am gândit să-mi curm viața, și să nu crezi că datorită Ilariei. Ți-am zis: în momentul acela nu-mi păsa absolut deloc de ea. Mai curând, undeva, în mine, simțeam că pierderea aceasta atât de neașteptată nu era – nu trebuia, nu putea să fie – un sfârșit în sine. Exista un sens în ea, și acest sens îmi apărea în față ca o treaptă

gigantică. Era acolo ca s-o depășesc? Probabil că da, dar nu reușeam să-mi imaginez ce se afla după ea, ce aș fi văzut odată ce aș fi ajuns acolo.

Într-o zi, cu mașina, am sosit într-un loc în care nu mai fusesem niciodată. Era acolo o bisericuță cu un mic cimitir alături, înconjurată de coline acoperite cu pădurici. Pe vârful uneia din acestea se întrezărea creasta luminoasă a unui castel. Nu departe de biserică erau două sau trei case țărănești, găini scurtau libere pe drum, un câine negru lătra. Pe indicator stătea scris Samatorza. Samatorza, sunetul semăna celui al singurătății, locul ideal pentru a-ți aduna gândurile. O potecă pietroasă pleca de acolo, am început să merg, fără să mă întreb unde duce. Soarele cobora de-acum spre apus, dar cu cât înaintam, cu atât mai puțin doream să mă opresc. Numai din când în când, o gaiță mă făcea să tresar. Era ceva care mă chema mai departe. Ce anume? Am știut doar când am ajuns în spațiul deschis al unui luminiș, când am văzut acolo, în mijloc, calm și maiestuos, cu ramurile deschise ca niște brațe pregătite să mă primească, un stejar uriaș.

Este ciudat să o spun, dar de cum l-am văzut, inima a început să-mi bată altfel, părea o vietate mulțumită, la fel bătea când îl vedeam pe Ernesto. M-am așezat dedesubt, l-am mângâiat, mi-am rezemat spatele și ceafa de trunchiul său.

Gnothi seauton. Așa scrisesem, fetiță fiind, pe prima pagină a caietului meu de greacă. La rădăcina stejarului, fraza aceea îngropată în memorie mi-a revenit pe neașteptate în minte. Cunoaște-te pe tine însuși. Aer. Respir.

16 decembrie

În această noapte a nins. Cum m-am trezit, am văzut toată grădina albă. Buck alerga ca un nebun, sărea, lătra, lua o crenguță în gură și o arunca în aer. Mai târziu, doamna Razman a venit să mă vadă, am băut o cafea, m-a invitat să sărbătorim seara de Crăciun împreună. „Cum vă petreceți timpul, ce faceți?”, m-a întrebat înainte de a pleca. Am ridicat din umeri. „Nimic”, i-am răspuns. „Mă uit un pic la televizor, mă gândesc...”

De tine nu mă întrebă nimic, alunecă în jurul problemei cu discreție, dar din tonul vocii sale înțeleg că te consideră o ingrătă. „Tinerii”, zice adesea în mijlocul unei discuții, „nu au inimă, nu mai au respectul de altă dată”. Ca să nu meargă mai departe, încuviințez, însă înăuntrul meu sunt convinsă că inima e cea dintotdeauna, doar că e mai puțină ipocrizie, asta-i tot. Tinerii nu sunt în mod natural egoiști, după cum bătrânii nu sunt în mod natural înțelepți. Comprehensiunea și superficialitatea nu țin de ani, ci de drumul pe care îl parcurge fiecare. Undeva, nu mai țin minte unde, am citit recent o zicală a indienilor din America: „Înainte de a judeca o persoană, mergi trei faze ale lunii în mocasinii săi”. Mi-a plăcut atât de mult, încât, ca să n-o uit, am transcris-o în blocnotesul de lângă telefon. Văzute din afară, multe vieți par greșite, iraționale, nebune. Pentru că, dacă judeci din exterior, e ușor să te înșeli asupra persoanelor, a raporturilor dintre ele. Numai dinăuntru, numai mergând trei faze ale lunii cu mocasinii lor, poți să înțelegi motivațiile, sentimentele care determină o persoană să acționeze într-un fel, și nu într-altul. Înțelegerea se naște din umilință, nu din orgoliul cunoașterii.

Cine știe dacă o să încalți papucii mei după ce ai citit această istorie... Sper că da, sper că ai să-i târșâi îndelung dintr-o odaie în alta, că vei face de mai multe ori înconjurul grădinii, de la nuc la cireș, de la cireș la trandafir, de la trandafir la antipaticii pini negri din capătul pajiștii. Sper asta, nu ca să-ți cerșesc compasiunea, nici pentru ca să obțin o iertare postumă a păcatelor, ci pentru că este necesar pentru tine, pentru viitorul tău. Să înțelegi de unde vii, ce a fost înaintea ta constituie primul pas ca să poți merge mai departe, fără minciuni.

Scrisoarea aceasta ar fi trebuit să i-o scriu mamei tale, în schimb ți-am scris-o ție. Dacă n-aș fi scris-o deloc, atunci, da, viața mea ar fi fost, într-adevăr, un eșec. Este firesc să comiți erori, dar să mergi fără să le fi înțeles

zădărnicește sensul unei vieți. Lucrurile care ni se întâmplă nu-și au niciodată scopul în ele însele, nu sunt gratuite. Fiecare întâlnire, fiecare mic eveniment închide în el o semnificație, și cunoașterea de sine se naște din disponibilitatea de a le primi, din capacitatea de a schimba direcția în orice moment, de a renunța la pielea veche ca șopârlele la schimbarea de anotimp.

Dacă în ziua aceea, la aproape patruzeci de ani, nu mi-ar fi venit în minte fraza de pe caietul meu de greacă, dacă n-aș fi pus punct înainte de a merge din nou înainte, aș fi continuat să repet aceleași greșeli pe care le făcusem până atunci. Pentru a izgoni amintirea lui Ernesto, aș fi putut să-mi găsesc un alt amant și apoi altul și după aceea, din nou, un altul. Căutând o copie, încercând să repet ceea ce deja trăisem, aș fi încercat zeci. Niciunul n-ar fi fost egal originalului și, mereu mai nesatisfăcută, aș fi mers înainte, poate de-acum bătrână și ridicolă m-aș fi înconjurat de tinerei. Sau aș fi putut să-l urăsc pe Augusto, în fond și din cauza prezenței sale mi-a fost imposibil să iau decizii mai drastice, înțelegi? Să găsești expediente când nu vrei să privești în tine însăți este lucrul cel mai ușor din lume. O vină exterioară există întotdeauna, este nevoie de mult curaj să accepți că vina – sau, mai bine zis, responsabilitatea – ne aparține numai nouă. Și totuși, ți-am spus-o, e singura condiție ca să mergi înainte. Dacă viața este un drum, este un urcuș permanent.

La patruzeci de ani am înțeles de unde trebuia să plec. Să înțeleg unde trebuia să ajung a reprezentat un proces lung, plin de obstacole, dar pasionant. Știi, mi se întâmplă acum să văd la televizor, să citesc în ziare despre această înmulțire de guru. Mulțimi de oameni de la o zi la alta încep să le urmeze preceptele. Eu sunt înspăimântată de proliferarea aceasta de maestri, de căile pe care le preconizează pentru găsirea păcii lăuntrice, a armoniei universale. Sunt semnul unei mari confuzii generale. În fond – se vede ușor – suntem la capătul unui mileniu. Chiar dacă datele sunt o pură convenție, asta totuși înfricoșează, toți se așteaptă să se petreacă ceva cutremurător, vor să fie pregătiți. Atunci merg la acești guru, se înscriu la școli pentru a descoperi cine sunt și după o lună de frecvență vor fi îmbătați de aroganța care deosebește falșii profeți de profeți. Ce mare, a nu știu câta, minciună!

Unicul învățător care există, unicul adevărat și credibil este propria noastră conștiință, pentru a o găsi trebuie să rămânem tăcuți – singuri și tăcuți –, trebuie să stăm pe pământul gol, goi și fără nimic în jur, ca și cum am fi deja morți. La început nu simți nimic, unicul lucrul pe care îl încerci este teroarea, dar apoi, în fund, departe, începi să deslușești un glas. E un

glas liniștit, care, poate, întâi o să te irite cu banalitatea sa. E straniu: când te aștepti să auzi lucrurile cele mai mari, în fața ta apar cele mărunte. Sunt atât de mici și de evidente, că îți vine să strigi: „Dar, cum, asta-i tot?” Dacă viața are un sens – îți va spune glasul –, acest sens este moartea, toate celelalte lucruri nu fac decât să i se rotească în jur. Frumoasă descoperire, vei spune atunci, ce frumoasă și macabră descoperire, și ultimul om știe că trebuie să moară! Este adevărat, o știm toți cu gândul, dar să o știi cu gândul e una și să o știi cu inima e alta, complet altceva. Când mama ta se năpustea la mine cu aroganță, îi spuneam: „Îmi faci rău la inimă”. Râdea. „Nu fi ridicolă”, îmi răspundea, „inima este un mușchi, dacă nu alergi, nu poate să-ți facă rău”.

De atâtea ori am încercat să-i vorbesc, când era de-acum destul de mare ca să înțeleagă, să-i explic drumul care mă purtase îndepărtându-mă de ea. „E adevărat”, îi spuneam, „la un moment dat al copilăriei tale te-am neglijat, am fost grav bolnavă. Dacă aș fi continuat să mă ocup de tine în starea aceea, ar fi fost și mai rău. Acum mă simt bine, putem să stăm de vorbă, să discutăm, să o luăm de la capăt”. Nu voia să știe de nimic, „acum mă simt eu rău”, spunea și refuza să vorbească. Ura seninătatea pe care eram pe cale să o găesc, făcea tot ce era cu putință ca să o zdruncine, să mă antreneze în micile sale infernuri cotidiene. Hotărâse că starea sa era nefericirea. Se baricadase în ea însăși, pentru ca astfel nimeni să nu poată să-i tulbure ideea pe care și-o făcuse despre viața sa. Bineînțeles, spunea că vrea să fie fericită, dar în realitate – în adâncul ei la șaisprezece, șaptesprezece ani închisese deja orice posibilitate de schimbare. În vreme ce eu, lent, mă deschideam unei noi dimensiuni, ea rămânea acolo, imobilă, cu mâinile sub cap și aștepta ca lucrurile să-i pice din cer. Noua mea liniște o scotea din sărite, când vedea Evanghelia pe noptieră, zicea: „De ce anume cauți să te consolezi?”

Când a murit Augusto, nici măcar nu a vrut să vină la înmormântarea lui. În ultimii ani fusese lovit de o formă deloc ușoară de arterioscleroză, rătăcea prin casă vorbind ca un copil, și ea nu-l suporta. „Ce vrea acest domn?”, striga de cum apărea în ușa unei odăi, târându-și picioarele. Când s-a prăpădit, ea avea șaisprezece ani și de la vârsta de paisprezece ani nu-l mai chema „tăticule”. A murit în spital, într-o după-amiază de noiembrie. Îl internaseră cu o zi înainte din cauza unui atac de inimă. Eram în salon cu el, nu purta pijama, ci o cămașă lungă, albă, legată la spate cu șireturi. După doctori, ce era mai rău trecuse.

Infirmiera abia îi adusese cina, când el, ca și cum ar fi văzut ceva, s-a ridicat brusc și a făcut trei pași spre fereastră. „Mâinile Ilariei...”, a spus cu o privire opacă. „Nimeni în familie nu le mai are așa”. Apoi s-a întors în pat și a

murit. M-am uitat afară de la fereastră. Cădea o ploaie fină. I-am mângâiat capul.

Timp de șaptesprezece ani, fără să lase să transpară nimic, păstrase acest secret zăvorât în el.

Este o amiază cu soare, și zăpada începe să se topească. Pe pajiștea din fața casei se văd petice de iarbă galbenă, din crengile copacilor, una după alta, cad picături de apă. E ciudat, dar odată cu moartea lui Augusto mi-am dat seama că moartea în sine, ea singură, nu aduce același tip de durere. Apare pe neașteptate un vid – vidul este întotdeauna egal –, dar tocmai în interiorul acestui vid capătă formă diversitatea durerii. Tot ceea ce n-a fost spus se materializează în acest spațiu și se dilată. Se dilată și iar se dilată. Este un vid fără uși, fără ferestre, fără căi de ieșire, ceea ce rămâne suspendat aici rămâne pe vecie, stă în capul tău, te învăluie și te dezorientează ca o negură deasă. Faptul că Augusto știuse de Ilaria și nu mi-o spusese niciodată m-a aruncat într-o adâncă dezolare. În acel moment aș fi vrut să-i vorbesc lui Ernesto, despre ce a însemnat pentru mine, aș fi vrut să-i vorbesc de Ilaria, aș fi vrut să discut cu el atâtea și atâtea lucruri, dar nu mai era cu putință.

Acum poate că vei înțelege ceea ce ți-am spus la început: morții apasă nu atât prin absență, cât prin ceea ce – între ei și noi – nu a fost spus.

Ca și după dispariția lui Ernesto, și după dispariția lui Augusto am căutat alinare în religie. De puțină vreme cunoscusem un iezuit neamț, doar cu câțiva ani mai în vârstă decât mine. Dându-și seama că slujbele îmi provocau o stare proastă, mi-a propus, după câteva întâlniri, să ne vedem în altă parte decât în biserică.

Cum amândoi iubeam mersul pe jos, am hotărât să facem plimbări împreună. Venea să mă ia miercurea după-amiaza, echipat cu bocanci și un vechi rucsac. Chipul lui îmi plăcea mult, avea trăsăturile ferme și grave de om crescut în munți. La început, condiția sa de preot mă intimida, orice lucru îi povesteam, i-l povesteam pe jumătate, mi-era teamă să nu-l șochez, să nu-mi atrag dezaprobare, judecăți necruțătoare. Apoi, într-o zi, când ne trăgeam sufletul așezați pe o piatră, mi-a spus: „Îți faci rău, să știi. Numai ție însăși”. Din clipa aceea am încetat să mai mint, mi-am deschis inima, așa cum după moartea lui Ernesto n-o mai făcusem cu nimeni altcineva. Vorbind și tot vorbind, foarte repede am uitat că aveam în față un om al bisericii. Spre deosebire de ceilalți preoți pe care îi întâlнисem, nu cunoștea cuvintele care condamnă și nici pe cele care consolează, mesajele convenționale și dulcele îi erau străine. Exista un soi de asprime în el, care la prima vedere părea să

te țină la distanță. „Faceți doar să vă măriți durerea”, zicea, „dar trebuie să o înfrunțați, cei care se eschivează sau se plâng sunt osândiți să piardă”.

Să învingi, să pierzi, termenii războinici pe care îi folosea serveau la descrierea unei lupte tăcute, în totalitate interioară. După el, inima omului era ca și pământul, jumătate iluminată de soare, jumătate în umbră. Nici măcar sfinții nu aveau lumină peste tot.

„Prin simplul fapt că trupul există”, spunea, „suntem, așadar, umbră, suntem ca broaștele, amfibii, o parte din noi trăiește aici, jos, și cealaltă tinde spre înalt. A trăi nu înseamnă altceva decât a fi conștient de asta, a o ști, a lupta ca lumina să nu dispară, învinsă de umbră. Să nu ai încredere în cei perfecți”, îmi zicea, „în cei care au soluții de-a gata, la îndemână, să nu ai încredere în nimic în afară de ceea ce îți spune inima”. Îl ascultam fascinată, nu mai întâlnisem pe nimeni care să exprime atât de bine ceea ce se zbătea în mine, fără să reușească să iasă la lumină, în cuvintele sale, gândurile mele luau o formă, dintr-odată se deschidea un drum în fața mea și să-l parcurg nu mi se mai părea imposibil.

Din când în când, în rucsac aducea câte o carte care îi era deosebit de dragă. Când ne opream, îmi citea fragmente din ea, cu vocea sa limpede și severă. Împreună cu el am descoperit rugile călugărilor ruși, rugăciunea inimii, am înțeles pasajele din Evanghelie și din Biblie, care până atunci mi se păruseră obscure. Da, în anii scurși de la dispariția lui Ernesto străbătusem un drum interior, dar era un drum limitat la cunoașterea sinelui meu. Pe drumul acela, la un moment dat, m-am găsit în fața unui zid, știam că dincolo de zidul acela drumul mergea mai departe, mai luminos și mai larg, dar nu știam cum să-l depășesc. Într-o zi, în timpul unei neașteptate ploi torențiale, ne-am adăpostit la intrarea unei grote. „Ce trebuie să faci ca să ai credință?”, l-am întrebat acolo, înăuntru. „Nu trebuie să faci nimic. Vine. O ai deja, dar orgoliul te împiedică să o admiți, îți pui prea multe întrebări, unde e simplu, complici. În realitate, ți-e îngrozitor de teamă, asta-i tot. Nu te împotrivi și ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla”.

Din plimbările acelea reveneam acasă mereu mai tulburată, mai nesigură. Era neplăcut, ți-am spus-o, cuvintele sale mă răneau. De multe ori, am avut dorința de a nu-l mai vedea, marți seara îmi ziceam: acum îi dau telefon, îi spun să nu vină, pentru că nu mă simt bine. Dar n-o făceam. Miercuri la prânz îl așteptam punctuală în ușă, cu rucsacul și bocancii.

Drumețiile noastre au durat un pic mai mult de un an, pe neașteptate superiorii l-au destituit din funcția pe care o avea.

Ceea ce ți-am povestit te-ar putea face să crezi că padre Thomas era un

om arogant, că în vorbele sale, în viziunea sa asupra lumii era vehemență sau fanatism. Dar nu era deloc așa, în adâncul lui era persoana cea mai potolită și mai blândă pe care am cunoscut-o, nu era un soldat al lui Dumnezeu. Dacă exista misticism în personalitatea sa, era un misticism foarte concret, ancorat în lucrurile fiecărei zile. „Suntem aici, acum”, mi-o repeta neconținut.

În fața porții mi-a înmănat un plic. Înăuntru era o vedere cu un peisaj reprezentând pășuni montane. Deasupra, în germană, era tipărit: împărăția Domnului e în voi. Iar pe spate, cu mâna sa, scrisese: „Stând sub stejar, să nu fii tu, ci stejarul, în pădure să fii pădurea, pe pajiște, pajiștea, între oameni să fii cu oamenii”.

Împărăția Domnului e în voi, îți amintești? Această frază mă frapase deja când trăiam la L'Aquila, măritată și nefericită. Atunci, închizând ochii și privind în mine însămi, nu izbuteam să văd nimic. După întâlnirea cu padre Thomas ceva se schimbase, continuam să nu văd nimic, dar nu mai era o orbire absolută, în străfundurile beznei începea să se întrevadă o lumină și din când în când, pentru câteva clipe, reușeam să uit de mine însămi. Era o luminiță slabă, abia o licărire, ar fi fost de ajuns o suflare ca să o stingi. Dar faptul că exista îmi dădea o stare ciudată, nu era fericire ceea ce simțeam, ci bucurie. Nu era euforie, exaltare, nu mă simțeam mai înțeleaptă, nici mai sus. Ceea ce creștea în mine era numai conștiința senină de a fi.

Pajiște pe pajiște, stejar sub stejar, om între oameni.

20 decembrie

În această dimineață, precedată de Buck, am urcat în pod. De câți ani nu mai deschiseseam ușa aceea! Era praf peste tot și pânze mari de păianjen atârnav în colțurile grinzilor. Mișcând cutiile și pachetele, am descoperit două sau trei culcușuri de pârși: dormeau atât de adânc, încât nu și-au dat seama de nimic. Copiilor le place mult să urce în pod. Nu și bătrânilor. Tot ceea ce era mister, descoperire aventuroasă devine durere a amintirii.

Căutam Nașterea Domnului, ca să o găsesc a trebuit să deschid diverse cutii și două cutii mari. Învelite în ziere și cârpe, mi-au căzut în mâini păpușa preferată a Ilariei și jocurile ei de când era fetiță.

Mai la fund, strălucitoare și perfect conservate, erau insectele lui Augusto, lupa, tot instrumentarul de care se folosea ca să le colecționeze. Nu departe, într-o cutie de bomboane, legate cu panglică roșie, erau scrisorile lui Ernesto. De la tine nu era nimic, tu ești tânără, vie, podul nu este încă un loc pentru tine.

Deschizând pungile aflate într-unul din cutii, am găsit și puține lucruri din copilăria mea care fuseseră salvate la prăbușirea casei. Erau pârlite, înnegrite, le-am scos ca pe niște relicve. Era vorba, în cea mai mare parte, de obiecte de bucătărie: un lighean emailat, o zaharniță de ceramică albă și albastră, niște tacâmuri, o formă pentru prăjituri, și, în fund, paginile unei cărți dezlipite și fără copertă. Ce carte era? Nu reușeam să-mi aduc aminte. Numai atunci când, cu grijă, am luat-o în mână și am prins să-i parcurg rândurile de la început, totul mi-a revenit în minte, emoția a fost foarte puternică: nu era o carte oarecare, ci cartea la care, copil fiind, ținusem cel mai mult și care mai mult decât toate mă făcuse să visez. Se numea *Minunile anului 2000* și era, în felul ei, o carte științifico-fantastică. Povestea era destul de simplă, dar plină de fantezie. Pentru ca să vadă dacă magnificele consecințe ale progresului se adevăreau, doi savanți de la sfârșitul secolului al XIX-lea au ales să hiberneze până în anul 2000. După exact un secol nepotul unui coleg de-ai lor, om de știință și el, îi decongelează și, la bordul unei mici platforme zburătoare, îi conduce într-un instructiv tur al lumii. În această istorie nu erau nici extratereștri, nici astronave, tot ceea ce se petrecea privea numai destinul omului, ceea ce construiseră cu mâinile sale. Iar, după autor, omul făcuse atâtea lucruri și toate, minunate! În lume nu mai exista foamete și nici sărăcie, fiindcă știința

unită cu tehnologia găsisse modalitatea de a face rodnic fiecare colț al planetei și – încă și mai important – făcuse în așa fel încât rodnicia aceea să fie distribuită în mod egal tuturor locuitorilor săi. Numeroase mașini ușurau oamenilor greutățile muncii, toți aveau mult timp liber și de aceea fiecare suflet omenesc putea să cultive ce era mai nobil în el: toate părțile globului răsuna de muzică, poeme, conversații filosofice calme și docte. Ca și cum asta n-ar fi fost de-ajuns, grație platformei zburătoare, puteai să te deplasezi de pe un continent pe altul în mai puțin de o oră. Cei doi bătrâni savanți păreau foarte mulțumiți: tot ceea ce, în credința lor pozitivă, presupuseseră se adevărase. Răsfoind cartea, am găsit și ilustrația mea preferată: cea în care cei doi savanți corpolenți, cu barbă darwiniană și jiletcă în carouri, se aplecau exaltați să privească de pe platformă în jos.

Pentru a exclude orice îndoială, unul dintre ei îndrăznise să pună întrebarea care îi stătea cel mai mult pe limbă: „Și anarhiștii, revoluționarii mai există?” „A, sigur că există”, le răspunsese ghidul zâmbind. „Trăiesc în orașe construite exclusiv pentru ei sub gheața polilor, astfel încât dacă, din întâmplare, ar vrea să facă rău altora n-ar putea”.

„Și armatele”, se grăbise celălalt, „cum de nu se vede niciodată nici măcar un soldat?”

„Armatele nu mai există”, îi răspundea tânărul.

În acel moment, cei doi scoteau un suspin de ușurare: în sfârșit, omul își regăsise bunătatea sa originală! Suspîn care nu dura mult, pentru că imediat ghidul le zicea: „A, nu! Nu acesta-i motivul. Omul nu și-a pierdut pasiunea de a distruge, a învățat doar să se stăpânească. Soldații, tunurile, baionetele sunt de-acum depășite. În locul lor, avem o bombă micuță, dar foarte puternică: ei i se datorează absența războaielor. Pentru că, într-adevăr, ajunge să urci pe un munte și să o lași să cadă de acolo, pentru ca lumea întreagă să devină praf și pulbere”.

Anarhiștii! Revoluționarii! Câte coșmaruri ale copilăriei mele în aceste două cuvinte! Poate că pentru tine e mai dificil să înțelegi, dar trebuie să ții cont că, atunci când a izbucnit revoluția din octombrie, eu aveam șapte ani. Auzeam șușotindu-se despre lucruri teribile, una dintre colegele mele de clasă îmi spusese că, foarte curând, cazacii vor coborî până la Roma, în piața San Pietro și își vor adăpa caii la fântânile sacre. Oroarea, în mod natural prezentă în mintea unui copil, se hrănise cu această imagine: noaptea, în momentul alunecării în somn, auzeam zgomotul copitelor lor sosind în goană dinspre Balcani.

Cine ar fi putut să-și închipuie că ororile pe care aveam să le văd vor fi cu mult diferite, mult mai rele decât niște cai galopând pe străzile Romei!

Când, copil fiind, citeam această carte, făceam nenumărate calcule pentru a ști dacă, ținând cont de vârsta mea, voi ajunge să apuc anul 2000. Nouăzeci de ani mi se părea o vârstă foarte înaintată, dar nu cu neputință de atins. Ideea aceasta îmi provoca un soi de beție, un ușor sentiment de superioritate asupra tuturor celor care n-ar fi ajuns în 2000.

Acum, când știu că suntem aproape, știu și că eu nu-l voi apuca. Am regrete, nostalgie? Nu. Sunt numai foarte obosită, din toate minunile anunțate, nu am văzut împlinindu-se decât una: minuscula și superputernica bombă. Nu știu dacă li se întâmplă tuturor în ultimele zile ale vieții acest sentiment neașteptat de a fi trăit prea mult, de a fi văzut prea mult, de a fi auzit prea mult. Nu știu dacă asta i se întâmplă sau nu și omului din neolitic, ca omului de astăzi. În fond, gândindu-mă la aproape întregul secol pe care l-am străbătut, am impresia că, într-un fel, timpul a suferit o accelerare. O zi este o zi, noaptea este întotdeauna prea lungă în comparație cu ziua, ziua în comparație cu anotimpurile. Așa era și în neolitic. Soarele răsare și asfințește. Din punct de vedere astronomic, dacă există vreo diferență, aceasta este minimă.

Și totuși, am senzația că totul este accelerat acum. Istoria face să se petreacă atâtea lucruri, ne bombardează cu evenimente, mereu altele. La sfârșitul fiecărei zile te simți mai obosit. La capătul unei vieți – epuizat. Gândește-te numai la revoluția din octombrie, la comunism! L-am văzut născându-se, din cauza bolșevicilor nu am dormit noaptea. L-am văzut răspândindu-se în mai multe țări și împărțind lumea în două, aici e alb, dincolo, negru – albul și negrul în lupta lor eternă! În fața acestei lupte, toți am rămas cu respirația tăiată: era bomba, bomba căzută, dar putând să cadă iar, în orice clipă. Apoi, deodată, într-o zi ca toate celelalte, deschid televizorul și văd că toate acestea nu mai există, se dărâmă zidurile, sârma ghimpată, statuile: în mai puțin de o lună, marea utopie a secolului a devenit un dinozaur. Este îmbălsămată, de-acum e inofensivă în imobilitatea sa, stă în mijlocul unei săli și toți îi trec prin față și spun: cât era de mare, oh! cât era de îngrozitoare!

Spun comunism, dar aș fi putut spune orice altceva, mi-au trecut atâtea prin fața ochilor și din toate nimic n-a rămas. Înțelegi acum de ce spun că timpul s-a accelerat? Ce putea să se petreacă în neolitic în cursul unei vieți? Anotimpul ploilor, cel al zăpezilor, anotimpul soarelui și invazia lăcustelor, câteva încăierări sângeroase cu vecinii mai puțin simpatici, poate căderea vreunui meteorit și craterul său fumegând. Dincolo de propriul teritoriu, dincolo de fluviu nu exista nimic. Ignorându-se dimensiunile lumii, inevitabil timpul era mai lent.

„Să ai parte de ani interesanți!” se pare că-și spun chinezii. O urare de fericire? Nu cred, seamănă mai curând a blestem. Anii interesanți sunt cei mai neliniștiți, cei în care se întâmplă multe lucruri. Eu am avut parte de ani foarte interesanți, dar cei pe care îi vei trăi tu vor fi poate și mai interesanți.

Chiar dacă este o pură convenție astronomică se pare că schimbarea de mileniu se întovărășește întotdeauna cu o mare zdruncinare.

La 1 ianuarie, păsările se vor trezi în copaci la aceeași oră ca și în 31 decembrie 1999, vor cânta la fel și de cum vor termina de cântat, ca și cu o zi înainte, vor pleca în căutarea hranei. În schimb, pentru oameni, totul va fi diferit. Poate – dacă pedeapsa prevăzută nu a fost încă aplicată – se vor consacra din toată inima construcției unei lumi mai bune. Va fi așa? Poate că da, poate că nu. Semnele pe care le-am putut vedea până acum sunt diverse și se contrazic între ele. Sunt momente în care mi se pare că omul este doar un maimuțoi în voia instinctelor sale și totuși în măsură să manevreze mașini sofisticate și din cale-afară de periculoase. Și sunt altele în care am impresia că tot ce poate fi mai rău de-acum a trecut și că partea cea mai bună a spiritului a început deja să se manifeste. Ce va fi fiind adevărat? Cine știe, poate nimic, poate că, într-adevăr, în prima noapte a lui 2000, Cerul, ca să pedepsească omul pentru prostia sa, pentru modul lipsit de înțelepciune în care și-a irosit posibilitățile, va face să cadă pe pământ o cumplită ploaie de foc și cenușă.

În 2000, tu vei avea abia douăzeci și patru de ani și ai să le prevezi pe toate. În schimb, eu voi fi plecat, ducând în mormânt această curiozitate. Vei fi pregătită, vei fi în stare să înfrunți vremurile noi? Dacă în această clipă ar coborî din cer o micuță zână și mi-ar zice să-i spun trei dorințe, știi ce i-aș cere? I-aș cere să mă preschimbe într-un pârș, într-un pițigoi, într-un păianjen de casă, în ceva ce, fără ca tu să-l vezi, ar trăi aproape de tine. Nu știu care va fi viitorul tău, nu reușesc să mi-l imaginez, și, cum te iubesc, sufăr mult că nu-l știu. În puținele rânduri în care am vorbit despre asta, tu nu-l vedeai deloc roz: la modul absolut al adolescenței, erai convinsă că nefericirea te urmărea și că te va urmări întotdeauna. Eu sunt sigură de contrariul. De ce, ai să te întrebi, ce semne îmi hrănesc acest presentiment nebunesc? Doar Buck, comoara mea, numai Buck! Pentru că, atunci când l-ai ales de la adăpost, credeai că ai ales doar un câine dintre alți câini. În realitate însă, în cele trei zile ai dus în tine o luptă cu mult mai importantă, o luptă hotărâtoare: între glasul aparenței și cel al inimii, fără nicio îndoială, fără nicio șovăire, l-ai ales pe cel al inimii.

Foarte probabil, la vârsta ta, eu aș fi ales un câine pufos și elegant, l-aș fi ales pe cel mai nobil și mai parfumat, un câine de dus la plimbare pentru a fi

invidiată. Lipsa mea de siguranță, mediul în care fusesem crescută mă predaseră deja tiraniei aparențelor.

21 decembrie

Din toată lunga inspectie în pod, n-am adus decât Nașterea Domnului și forma pentru prăjituri care a supraviețuit incendiului. Bine, Nașterea Domnului înțeleg, vei spune, este Crăciunul, dar forma pentru prăjituri? Această formă a aparținut bunicii mele, deci stră-străbunicii tale și este unicul obiect rămas din întreaga istorie feminină a familiei noastre. Stând atâta vreme în pod, a prins rugină, am dus-o imediat în bucătărie și, folosind mâna validă și bureții speciali, am încercat să o curăț în chiuvetă. Gândește-te de câte ori în existența sa a intrat și a ieșit din cuptor, câte cuptoare, din ce în ce mai moderne, a văzut, câte mâini diferite și totuși asemănătoare au umplut-o cu aluat! Am adus-o jos ca să o fac să mai trăiască, ca să o folosești și tu, poate să o lași moștenire fiicelor tale, pentru ca istoria sa de obiect umil să rezume și să amintească istoria generațiilor noastre.

De cum am văzut-o în cufăr, mi-a revenit în minte ultima oară când am fost fericite împreună. Când anume? Acum un an, poate un an și ceva. După-amiază, fără să ciocăni, ai intrat în camera mea. Eu mă odihneam, întinsă pe pat, cu mâinile puse pe piept. Văzându-mă, ai izbucnit în plâns, fără nicio reținere. Hohotele tale m-au trezit. „Ce e?”, te-am întrebat, sculându-mă. „Ce s-a întâmplat?” „M-am gândit că ai să mori curând!”, mi-ai răspuns plângând și mai tare. „Dumnezeule, să sperăm că nu așa repede!”, ți-am spus râzând și apoi am adăugat: „Știi ce? Am să te învăț ceva ce eu știu să fac și tu nu, ca atunci când eu n-am să mai fiu și tu ai să faci ce te învăț acum să-ți aduci aminte de mine”. M-am ridicat și mi te-ai aruncat la piept. „Deci”, ți-am zis, ca să împrăștii tulburarea care mă cuprindea și pe mine, „ce vrei să te învăț?” Ștergându-ți lacrimile, ai stat puțin pe gânduri, apoi ai spus: „O prăjitură”. Așa că am mers în bucătărie și am început o lungă bătălie. Înainte de toate, nu voiai să-ți pui șorțul, ziceai: „Dacă mi-l pun, va trebui să-mi pun și bigudiurile și papucii, ce oroare!” Apoi, în fața albușurilor de bătut spumă, te-ai plâns de durere la încheietura mâinii, erai furioasă fiindcă untul nu se amesteca bine cu gălbenușurile, pentru că nu se încălzea destul cuptorul. Lingând spatula cu care dizolvasem ciocolata, mi-am mâzgălit nasul. Văzându-mă, ai izbucnit în râs: „La vârsta ta, nu ți-e rușine? Ai nasul cafeniu ca un cățel!”

Ca să facem prăjitura aceea simplă, ne-a trebuit o după-amiază întreagă și am adus bucătăria într-o stare de mai mare mila. Brusc, între noi se

născuse o bucurie, o veselie bazată pe complicitate. Doar când prăjitura a intrat în cele din urmă în cuptor, când pe gemuleț ai văzut-o cocându-se încetul cu încetul, ți-ai amintit dintr-odată de ce am făcut-o și ai început din nou să plângi. În fața cuptorului, încercam să te mângâi: „Nu plânge”, îți ziceam, „e adevărat că mă voi duce înaintea ta, dar când nu voi mai fi aici, voi trăi în memoria ta, cu amintiri frumoase: o să vezi copacii, straturile, grădina și ai să-ți aduci aminte de toate clipele fericite petrecute împreună. La fel o să ți se întâmple când te vei așeza în fotoliul meu, dacă ai să faci prăjitura pe care azi te-am învățat să o pregătești: ai să mă vezi în fața ta, cu nasul mâzgălit cafeniu”.

22 decembrie

Astăzi, după micul dejun, am mers în salon și am început să instalez Nașterea Domnului la locul său obișnuit, în vecinătatea căminului, întâi am aranjat hârtia verde, apoi smocurile de mușchi uscat, palmierii, coliba cu Sfântul Iosif și Sfânta Fecioară, boul și asinul și, dispusă în jur, mulțimea ciobanilor, femeile cu găștele, muzicanții, porcii, pescarii, cocoșii și găinile, oile și țapii. Deasupra peisajului, cu bandă adezivă, am fixat hârtia albastră a cerului, steaua călăuzitoare am pus-o în buzunarul drept al capotului, iar în stângul, regii-magi. Apoi am mers în celălalt capăt al odăii și am agățat steaua pe bufet. Dedesubt, un pic mai încolo, am plasat șirul regilor și al cămilelor.

Îți amintești? Când erai micuță, cu impetuoșitatea coerenței care-i caracterizează pe copii, nu suportai ca steaua și cei trei regi să stea încă de la început lângă iesle. Trebuia să se afle departe și să înainteze încetșor, steaua un pic mai în față și cei trei regi imediat după ea. La fel, nu suportai ca Iisus copil să stea înainte de vreme în iesle, așa încât îl făceai să coboare în zbor planat în staul exact la miezul nopții. În timp ce aranjam oile pe covorașul verde, mi-a revenit în minte un alt lucru pe care îți plăcea să-l faci odată cu Nașterea Domnului, un joc pe care tu l-ai inventat și pe care nu te mai săturai să-l tot reiei de la început. Pentru acest joc, cred că întâi te-ai inspirat de la Paște. Într-adevăr, de Paște aveam obiceiul să-ți ascund ouă colorate în grădină. De Crăciun, în loc de ouă, tu ascundeai oițele, când eram întoarsă cu spatele, luai una din turmă și o puneai într-un ungher de neghicit, apoi veneai lângă mine și începeai să behăi cu glăsciorul disperat. Atunci se declanșa căutarea, lăsam ceea ce făceam în clipa aceea, și, cu tine după mine râzând, mă învârteam prin casă zicând: „Unde ești oiță rătăcită? Arată-te, ca să te pun la adăpost, în siguranță!”

Însă acum, oiță, unde ești? În timp ce scriu, te aflu acolo între coioți și cactuși și e foarte probabil că, atunci când vei citi, vei fi aici, iar lucrurile mele deja în pod. Cuvintele mele te vor fi pus la adăpost, în siguranță? Nu am această pretenție, poate că numai te vor fi iritat, îți vor fi întărit părerea foarte rea pe care o aveai despre mine înainte de a pleca. Poate că ai să poți să mă înțelegi doar atunci când vei fi mai mare, dacă vei fi străbătut acel drum tainic care duce de la intransigență la înțelegere.

Am spus, ține cont, înțelegere, nu suferință. Dacă vei suferi, voi coborî

asemenea spiritelor malefice și îți voi face o mulțime de răutăți. Voi proceda la fel, dacă în loc să fii umilă, vei fi modestă, dacă te vei îmbăta cu vorbe goale, în loc să rămâi tăcută. Becurile vor exploda, farfuriile vor zbura jos de pe rafturi, chiloții vor ajunge pe lampadar și din zori până în bezna nopții nu am să-ți las o clipă de odihnă.

De fapt, nu e adevărat. Nu voi face nimic. Dacă voi fi undeva, dacă voi avea cum să te văd, voi fi doar tristă, cum tristă sunt de fiecare dată când văd o viață irosită, o viață în care drumul iubirii nu a izbutit să se împlinească. Ai grijă de tine! De fiecare dată când, crescând, vei voi să schimbi erorile în dreptate, adu-ți aminte că prima revoluție de înfăptuit e cea din noi înșine, prima și cea mai importantă. Să lupți pentru o idee fără să ai nicio idee despre tine însăși reprezintă unul din lucrurile cele mai periculoase care se pot face.

De fiecare dată când te vei simți pierdută, nehotărâtă, gândește-te la copaci, adu-ți aminte cum cresc. Amintește-ți că un copac cu o coroană bogată și rădăcini firave este smuls de prima lovitură a vântului, în vreme ce într-un copac cu multe rădăcini și frunziș sărac seva circulă mai greu. Rădăcini și coroană trebuie să crească în egală măsură, trebuie să fii în lucruri și deasupra lor, numai așa vei putea dăruia umbră și adăpost, numai așa, în anotimpul lor, te vor acoperi flori și roade.

Și atunci când, după aceea, în fața ta se vor deschide atâtea drumuri și nu vei mai ști pe care să te duci, nu o apuca pe unul la întâmplare. Așază-te și așteaptă. Respiră adânc, cu încredere, ca în ziua în care ai venit pe lume. Și, fără a te lăsa distrasă de nimic, așteaptă. Și mai așteaptă încă. Stai nemișcată în tăcere și ascultă-ți inima! Iar când ea o să-ți vorbească, ridică-te și mergi unde te poartă ea.

^{1} Numele unui vânt puternic ce bate pe țărmul Adriaticii, mai ales în Golful Trieste

^{2} Clătite (în limba franceză în original)

^{3} *Spirito*, în italiană, același cuvânt ca și pentru spirit

^{4} Sâmbăta italiană: sâmbăta fascistă, consacrată adunărilor, defilărilor, activităților sportive, la care populația, inclusiv copiii, era convocată

^{5} Fasciștii se îmbrăcau în negru.